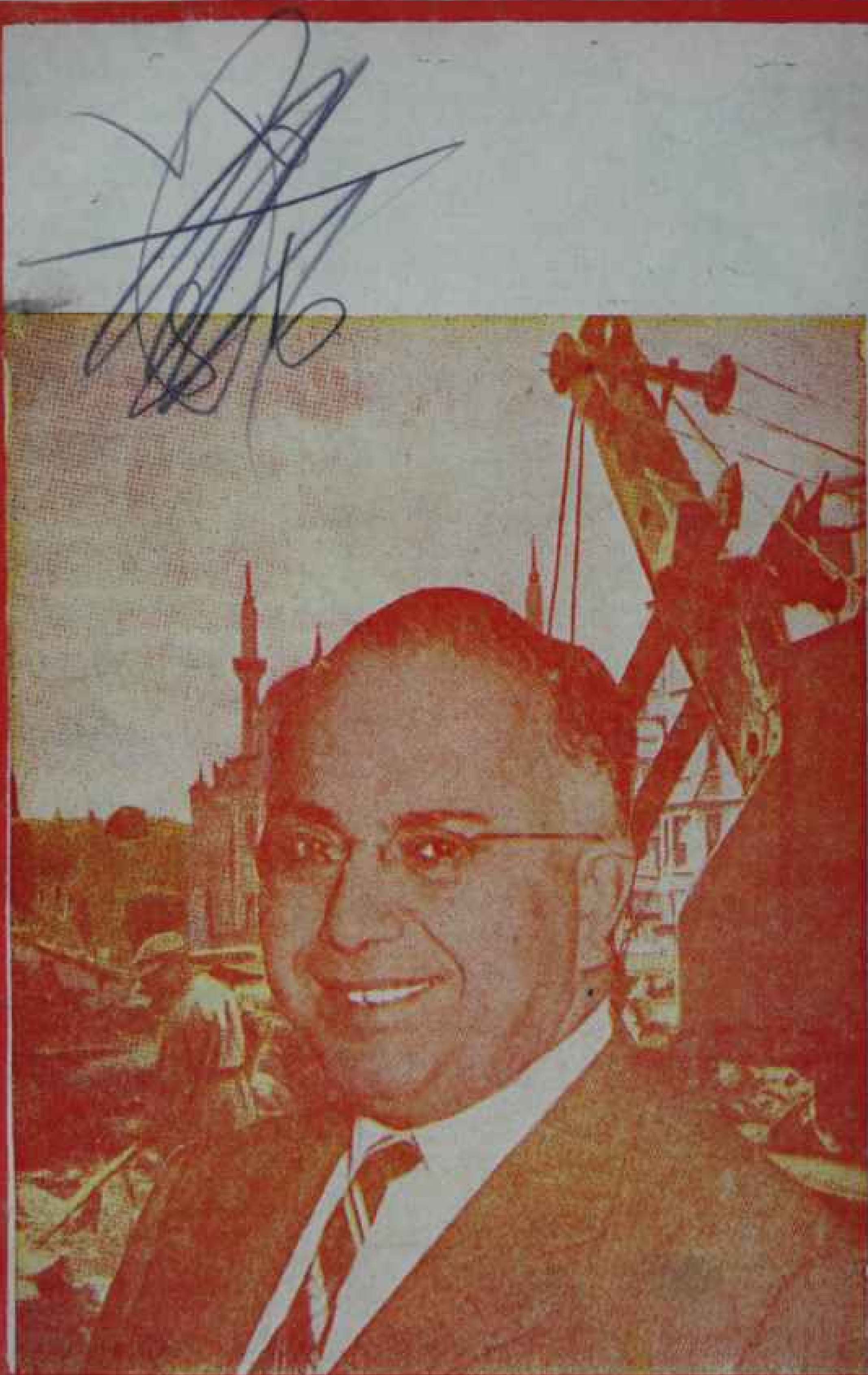

AKİS

Haftalık Aktualite Mecmuası

Yıl 4 Cilt XII Sayı 201

Yazı İşleri:
Rüzgarlı Sokak Ovenan Kat 3 Daire 1
*Tel: 18992 P.K. 582 - **Ankara***

İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
*Rüzgârlı Matbaa Tel: **15221***

Fiatı 85 Kuruş

Başyazarı
Metin TOKER

Neşriyat Müşaviri
Yusuf Ziya ADEMHAN

*AKİS Neşriyat **Ltd. Şirketi** adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür;*

T a r ı k HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

*

Karikatür:
TURHAN

●

fotoğraf:
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
Ege AJANSI
ASSOCIATED PRESS

*

Klişe:
Desen Küfe ATELYESI

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih : 18.8.19B8

Kapak resmimiz
Medeni Berk
Kazma sesleri başlarken

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Evvelâ bir noktanın tavzihi. Geçen hafta Üsküdar vapuru fadasından bahsederken Devlet Bakanı Muzaffer Kurbaııoğlmıun taziyeleri, ni İzmit D. P. 11 başkanlığına bildirdiğini yazmıştık; İşin doğrusu. Devlet Bakanının taziyelerini "İzmit D. P. il başkanlığına da" bildir diğini söylemekti. Zira Muzaffer Kurbanoğlu aynı zamanda İzmit Valiliğine ve İzmit Belediye Başkanlığına da bir telgraf çekmiştir. Ancak, bizim kanaatimiz şudur ki, böyle hâdiselerde bir bakanın kendi partisi de olsa, bir partiye taziyet telgrafı çekmesine lüzum yoktur. Yahut, bütün partilere çekmelidir. Söylemek İstediğimiz ondan ibarettir.

Hüseyin Ezer

BU sütunlarda foto muhabirimizi Hüseyin Ezerin resmini görüyorsunuz. Aslında orada Ankara savcısı Rahmi Ergilin fotoğrafının bulunması lâzımdı. Fakat Ankara savcısı, bütün diğer savcıların hilafına Ankara Adliyesinde fotoğraf çekmeyi yasak etmiştir. Hem de bu yasağa riayetsizlik gösterenler şiddetle takip edilmektedir. Nitekim Umumî neşriyat müdürümüz, Hüseyin Ezerden Rahmi Ergilin resmini isteyince fotoğrafçımız pek heyecanlandı. Gelip fotoğrafını çekmek için savcıdan izin İstedi, fakat savcı bu masum talebini reddetti. Hüseyin Ezer elinde makinesiyle Adliyeye de giremezdi.. Umumî neşriyat müdürümüze geldi ve "Bana bu resmi çektirmiyorlar, isterseniz benim resmimi koyun, ama beni Rahmi Ergüle karşılaştırmayın-" dedi.. O şaka söylemişti,, fakat Umumî neşriyat müdürümüz işi ciddi olarak aldı. Hüseyin Ezerin resmini T. C. hudutları dahilinde gazete fotoğrafçılarının Adliyede resim' çekmelerini menfiden tek savcı olan Ankara savcısına İthaf ediyoruz.

Rahmi Ergilin fotoğrafını, gecen hafta AKİS'in başına gelenleri nakletmek için istemiştik. Dikkat edilmiştir, 200. sayımızın arka kapağında büyük bir kara leke vardı. Bu kara leke, çok şey, ifade etmektedir. Şimdi, Basın kanununu, yani Ankara savcısının riayete mecbur bulunduğu Basın kanununu açalım. Madde 8'ün, fıkra 2'sini okuyalım: "Basılmış eserlerin herkesin görebileceği veya girebileceği yerlerde gösterilmesi veya asılması veya dağıtılması veya dinletilmesi veya satılması veya arzı, neşir sayılır". Geçelim fıkra 3'e: "Fiilin ayrıca suç teşkil etmesi hali müstesna olmak üzere, basın sucu neşir ile vücut bulur." AKİS'in 200. sayısı tstanbulda 7 Mart akşamı, Türkiyenin diğer taraflarında 8 Mart sabahı neşredilecekti. Yani bir banın suçu en erken 7 Mart akşamı vücut bulacaktı. Buna rağmen Ankara savcısı inanılması çok, güç bir fütursuzlukla 6 Mart günü bir mahkemeden toplatma kararı alarak matbaayı bastırmış, AKİS'in 200. sayısına el koymak istemiş, fakat dehşetli bir sürprizle karşılaşmıştır. Savcı 200. sayıya "arka kapağında tevali eder şekilde bir resmin basılmasıyla resmi sıfatı haiz bir şahsın küçük düşürülmesi" suçunu buluyordu. Halbuki matbaayı basan polisler 200. sayının arka kapağında sadece bir kara leke bulmuşlardı. Bunun üzerine savcılık ertesi sabah toplatma kararını aynı mahkemeden iptal ettirmiş, polislerini matbaadan çekmiştir. Dikkat buvrulsun: Bütün bunlar mecmuanın kanunda tarif edildiği şekilde neşrinden, yani suçun hukuken vücut bulmasından evvel cereyan etmiştir. Toplatma kararı, matbaa basılması ve kararın İptali.

T..C. Anayasasında ise, sansürün yasak olduğu bilhassa zikredilmiştir.

Saygılarımızla
AKİS

D. P.

Turizm hareketleri

Bu haftanın içinde başkentte, "es hab-ı mesalih" diye anılan zümrenin başı fena halde dertteydi. Her hafta olduğu gibi gene, ekserisi İstanbuldan, kalabalık bir iş takipçisi grubu Ankaraya gelmiş ve klâsma göre otellere yerleşmişti. Ama bunlar bakanlıklara gittiklerinde "Beyfendi seyahatte" cevabını aldılar. ; Her zaman seyahatte olduğu bildirilen "Beyfendi", Başbakandı. Onun başkentten uzaklaşmasına kısmen alışılmıştı. Ama bu defa "Beyfendi"-ler çoğalmıştı. Devlet Bakam iki "Beyfendi" yoktu. Maliye Bakanı. "Beyfendi" yoktu. İmar Bakanı "Beyfendi" yoktu. Adalet. Bakam "Beyfendi" yoktu. İçişleri Bakam "Beyfendi" yoktu.' Çalışma Bakanı "Beyfendi" yoktu. Bayındırlık Bakanı "Beyfendi" yoktu. Sağlık Bakanı "Beyfendi" yoktu. Haftanın sonlarında "yok"lar daha da artacaktı. Millî Eğitim Bakanı "Beyfendi" yok Olacaktı. Üstelik "Beyfendi"lerle beraber Urnum Müdürler. . Umum Kumandanlar, yüksek memurlar da sıra kadem basmışlardı. Esbab-ı mesalih hangi kapının ipini çekse aynı cevabı alıyordu: Yok! Memlekette geniş çapta bir iç turizm hareketi başlamıştı.

Hakikaten bu haftanın başında, D. P Genel İdare Kurulu tarafından alınan bir karar bütün şumulüyle tatbik mevkiine kondu. İktidarın ileri gelenleri yurdun dört bir tarafına dağıldılar. Vatandaşlarla temas edeceklerdi. Dertleri dinliyeceklerdi. "Halkın nalbzım yoklıyacaklardı. Bakacaklardı, D P. nin 1957 seçimlerindeki üzücü durumu hangi sebeplerin neticesidir.

Adnan Menderes
Yolcu

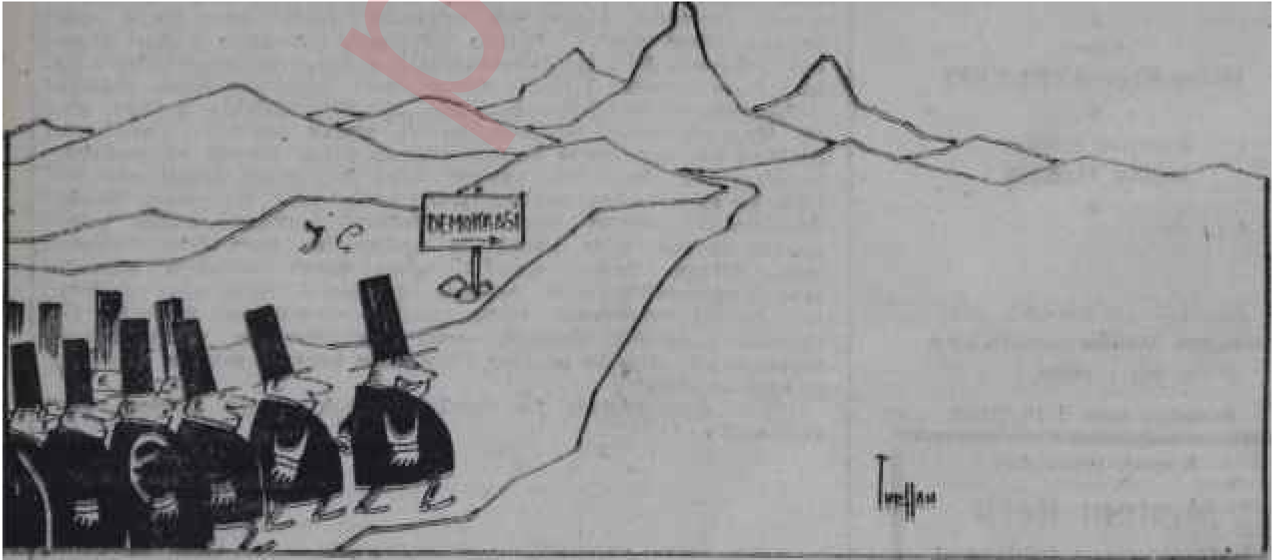
Menfi tesirler

Fakat İktidar ileri' gelenlerinin gittikleri yerlerdeki bir hareketleri muhitte, derhal menfi tesir yarattı. Bakanlık arabalarıyla, harcırah alarak seyahat eden bakanlar vatandaşlarla vilâyetlerde, hattâ belediyelerde değil, D. P. binalarında görüşüyorlardı Bilhassa seçimleri C. H. P. nin kazandığı vilâyetlerde bu hal, daha da fazla üzüntü yarattı. D P. nin kazandığı vilâyetler millctvek İleri bakanlara refakat ediyarlardı. Halbuki kendi milletvekilleri bu şereften mahrum edilmişlerdi. Üsiellk bakanlardan bazıları hükümet âzasından ziyade D. P. Genel İdare Kurulu âzası gibi konuşmaktan kendini alamadı. Hepsi lâfa, Başbakanın selâmlarım getirmiş olduklarını bildirerek başlıyorlardı. Sonra, ekseriya D. P. nin propagandasını yaparak devam ediyorlardı. D. P. nin propagandasının yapılması elbette ki yasak değildi. Nitekim iç turizm hareketi sadece D. P. Irler tarafından beslenmiyordu. C. H. P liler rakiplerinden önce yurdun muhtelif , köşelerine dağılmışlardı. Muhalif milletvekilleri ellerinden geldiği kadar temasda bulunuyorlar, halkın arasına kanlıyor, hattâ bir kısmı yalnız C. H. P. değil, aynı zamanda D. P merkezlerini de ziyaret ederek C. H. P. lilerin değil, milletin temsilcileri olduklarını hissettua-, yorlardı. Bu hareketin bizzat Demokratlar üzerinde nasıl müsbet bir tesir yarattığını İktidar ileri gelenleri gör. selerdi şüphesiz, partizan hareketlerini bir tarafa bırakırlar ve kendilerinin de, D P. lilerin değil milletin temsilcüeri oldukları fikrini telkine çalışırlardı. Fakat bu haftanın sonuna kadar D. P. de böyle bir temayül görülmedi. Tek taraflı temaslarla neyi öğrenmenin kabil olacağını anlamak, doğrusu istenilirse kolay değildi.

Teşkilâtın dertleri

Fakat hemen her yerde görülen D P. teşkilâtının bir takım hiziplerden müteşekkil olduğuydu. Bu, zaten biliniyordu. Hizipleşme o kadar kuvvetli olmuştu ki karşı hizlbi desteklemeye, karşı partiyi desteklemeyi tercih edenler eksik olmamıştı. Bu, inşirah verici bir manzara

MENDERES "BİZ GİDİCİ DEĞÎLÎZ" DEDÎ (Gazetelerden)

YERİNDE SAAAY!...

Haftanın içinden

RADYOLARI DİNLERKEN

Metin TOKER

Geçenlerde bir akşam, radyonun haber bültenini dinledim. Sayın Devlet bakanlarımızdan !birinin Niğde .seyahatini anlatıyorlardı. Hatırıma Homerosun İliada'sı geldi. Temin ederim, Yunanlı şair kahramanının bitip tükenmeyen maceralarını o kadar teferruatla anlatmamıştır. Spiker sayın bakanın Niğdeye,'. geldiğini söylemekle başladı, sonra "Devlet Vekili Niğdeye gelmeden evvel.' diye albaştan yaptı, mütakiben "yoluna devam eden vekil' diyerek o faslı kapattığı zehabını uyandırdı, fakat hemen arkadan "Vekil daha evvel.." tarzında bir yeni geriye dönüşle Hanobası ve Kabakulak köylerinden geçen sayın bakanın oralardaki mühim tetkikleri hakkında etraflı malûmat verdi, öğle yemeğinin Koças Devlet Üretme Çiftliğinde yendiğini söyleyerek sayın bakanın aç kalmış elmasından endişe ettiklerini sandığı dinleyicilerin yüreklerine su serpti, kendisinin sırayla ve heryerde ne yaptığını geniş şekilde izah ederek Aksaray kazasından Bor kazasına. Tâşpmar ve Akçâviran köylerinden geçtiğini bilhassa kaydederek getirdi, nihayet tam 18,15 de Nigdeye vasıl olduğunu ekleyerek haberin basına döndü. Ancak haber bitmedi. Spiker sayın bakanın Niğdelilere sayın Başbakanın selâmlarını nasıl ulaştırdığını Niğdelilerin -C.H.P. ye rey vermişlerdir- bu sözleri ne coşkun tezahüratla karşıladıklarını nakletti, valilik konağı önündeki konuşmayı tekrarladı. Haber gene bitmedi. Öyle ya, bir de akşam yemeği vardı. Dinleyici, sayın bakanın o yemeği nerede yediğini' öğrenmeden edebilir miydi? Spiker, büyük bir iyiyüreklilikle onu da açıkladı: Sayın bakan akşam yemeğini Belediye tarafından şerefine verilen ziyafette yemişti. Üstelik, yemekten sonra da hemen - yatmamıştı. Hayır. Çalışmıştı. D.P. yi ziyaret etmiş, kazalardan gelen halkla görüşmüş, dileklerini dinlemişti. Halkın dileklerini D. P. binasında dinlemişti! Radyo bunları söylerken saat gecenin onbirine geliyordu. Sayın bakan her hâlde henüz - yatmamıştı ki spiker o hususu bildirmedi. Sabah erken kalkabileydim radyoyu heyecanla açacak ve sayın bakanın yatağa kaçta girdiğini de öğrenerek merakımı tatmin edecektim. Ama olmadı. Uyanamadım.

Şimdi, insaf edilsin. D. P. Genel İdare Kurulu toplanıyor. "Şu partiye bir çekidüzen verelim, yurdu dolaşıp vaziyeti, dertleri görelim, tekrar sempatik olmanın yollarını araştıralım"' diyor. Mükemmel bir fikir, mükemmel bir karar. Bakanlar, Genel İdare Kurulu azalan yollara dökülüyorlar. Gittikleri yerlerde rejim meselesi diye bir meselenin bulunmadığını ifade ediyorlar. Kendilerini dinleyenler evlerine veya kahvelerine döndüklerinde radyolarını açıyorlar karşılarına çıkan "sayın bakanların cevelanları"dır. Zira spikerler günler var ki sadece, sayın Devlet bakanının tetkikleriyle yetinmiyor, yola düşmüş bütün iktidar politikacılarının başlarından geçenleri birbir anlatıyorlar. Sabah bu, Öğle bu, akşam bu, gece bu.. İnsanın', hakikaten tahammül haddi aşılıyor. Bir parti böyle mi sempatik olur, kaybettiklerini böyle mi toplar. Nihayet, bu denenmiş usulün fayda değil zarar verdiğini, halkın tek taraflı propagandadan; hele basit ve . temcit pilâvını andıran propagandadan hiç hoşlanmadığını 1940-50 nin çok başarılı tahrikçileri hâlâ anlamamışlar mıdır? Sayın bakan şuraya gelmiş, sayın bakan buraya gelmiş, sayın bakan sunu söyiemiş, sayın bakan bunu söylemiş!.. İlallah diye feryat etmemek içini çok kuvvetli bir iradeye İhtiyaç var.

İnsanlar muhalefette gördüklerini bizde iktidardayken niçin göremiyorlar, bunu bir türlü anlayamıyorum. Politikacılarımız hep aynı mektebin talebeleri midir, aynı idrake mi sahiptirler, iktidar ve muhalefet birer hazır elbise gibi üzerlerine geçiyor ve şahsiyetlerini mi örtüyor? Bunlara bir makul cevabı, kafamda bulmuş değilim. İşte D.P: biç bir. şey olmasa, Genel İdare Kurulunun ortada tamiri gereken bir husus bulunduğunu teslim ettiği muhakkak. Partinin derlenip toparlanması, hayatiyetini bulması lüzumu anlaşılmış. 1957 seçimlerinin 1954 seçimlerinden bambaşka mana taşıdığı, bir çok yerin kaybedildiği, daha çoğunun kıl kadar farklarla ve itirazlara yol açarak kazanıldığı bîr vakıa. Genel İdare Kurulu bunu şuna veya buna atfetmiş. Mühim değil. Mühim olan, niyettir ve niyetin halisliğinden şüphe caiz görünmüyor. Nitekim, dertlerin tesbiti için parti ileri gelenleri yurdun dört bir tarafına gönderilmiş. " Peki neden onların mesaisi, bir takım takt hatalarıyla sıfıra irca edilir? Bir radyo ki sadece D.P ye ait haberleri verir. -D.P. Meclis Grubu tebliğlerine kadar, sonra iktidarın herkese eşit muamele ettiği yolunda bakan nutukları.. O radyodan dinlenilen bu nutukların dinleyici üzerinde zerrece tesir bıraktığını sanmak için. acaba çocuk olmak kâfi midir? Bir tesir . kalıyorsa, aleyhteki tesirdir. Kızgınlıktır. İğbirardır: 1954 de Muhalefet radyoda konuştu. Meclise otuz beş milletvekiliyle gerdi. 1957 de Muhalefet radyoda gece ve gündüz yapılan İktidar propagandasını dinlemekle yetinmeye icbar edildi. Meclise yüzseksenbir milletvekiliyle geldi. Bu, bir ders olmamalı mıdır?

öyle görünüyor ki D. P. 1957 seçimlerindeki fiil hezimetim ya iktisadî sıkıntılara, ya kendi teşkilâtının iyi çalışmamasına atfediyor. Doğrudur. Bunların ikisinin de büyük rolü olmuştur. Ama, ekseriya "rejim meselesi" diye tavsif ettiğimiz derdin izini hem hezimette, hem de bizatihi iktisadi sıkıntılarda ve D. P. teşkilâtının iyi çalışmamasında görmemiz lâzımdır. Rejim meselesi halledilirse İktisadî sıkıntılar ve D.P. teşkilâtının İyi çalışmaması önlenir mi? Bu, bir şahsi kanaattir: Evet. Ama rejim meselesi halledilmedikçe ne iktisadî sıkıntılar, ne D. P. teşkilatının iyi çalışmaması önlenecektir. Bu, bir şahsi kanaat değildir. Bu, eşyanın tabiatı icabıdır. O halde, öteki yolu denemek İçin D.P, ne bekliyor? Milletin, iktidardan kendisini tamamiyle uzaklaştırmasını mı?

Memleketimizde İki partili siyasi rejini, zerrece şüphe yok daha uzun, pek çok uzun yular devam edecek ve bu devrenin yakın istikbali teşkil eden geniş kısmında iki parti D. P. ile C.H.P olacaktır. İktidarda' bunların biri. veya öteki olmuş. Zerrece ehemmiyeti yoktur. Ama gönül istiyor ki millî hayatımızın temelini teşkil eden iki siyasî teşekkül iktidara geçtiklerinde iktidarın tabiî yıpratmasıyla ymransınlar, boş sürtüşmelerle ufalanrnasınlar. Zira bize ikisi de lâzımdırlar Onların kuvvet muvazenesi bizim ömrümüzün istikrarını, düzenini teşkil edecektir. Gecen hafta AKİS bir sadık Demokratın şikâyetini aksettiriyordu. "Adam diyordu ki: "Biz uğraşalım, didinelim, çalışalım.. Tam teşkilâtımıza bir canlılık verelim, haydi karşımıza bir Kübalı meselesini çıkarsınlar,' bütün 'gayretler heba olup gitsin."Olur mu böyle Şey?

D. P. nin basında bulunanlar dün "olmaz" diyor; lardı. Bugün "olur" diyorlar. İşin, içinden çıkılması en müşkül tarafı da zaten bu değil mi?

Mum Kendi Dibine Işık vermeyecek mi?

Üsküdar vapuru faciasının İktidar aleyhindeki cereyanları kuvvetlendir digrinde hiç kimsenin zerrece şüphesi olmasın. Bu bakımdan, İktidar organlarının asabiyetlerini ve faciadan bahseden herkese saldırmalarını haldi görmek icap eder. Doğrudur; mevzu, nerede olursa olsun, açılır açılmaz okların hedefi İktidar olmaktadır. En yüksek salonlardan, küçük kahvelere kadar...

İktidar organlarına başka bir bakımdan daha hak vermek lazımdır. Aslında, kaza her yerde, her zaman olur. Bundan dolayı kabahati, normal mesuliyetin dışında hükümete yüklemek doğru değildir. Nihayet lzmitteki fırtınayı Adnan Menderes çıkartmamıştır. Derece derece suçlu liman reisi, hareket memuru, kaptan veya Denizcilik Bankası ileri gelenleri de elbette ki D. P. nin temsilcileri olmaktan uzaktırlar. Hal böyle iken ve üstelik iktidarın Başı kazadan dolayı belki de en ziyade ıstırap "duymuş insanken, meşhur tabirle bütün vatan sathında İktidar aleyhinde bir havanın kuvvetle esmesi ortada bir haksızlığın bulunduğu zehabım uyandırabilir ve mutad veçhile basına kabahat bulmaya bizi zat İktidarın Başını sevkedebilir. Bunlar, insani ilişlerdir.

Ama işi böyle ele almak hiç bir şeyi halletmez. Üsküdar faciası niçin İktidara karşı bir dalgaya yol açmıştır? İktidarın başı, mümkün olduğu kadar sükûnetle bunun sebebini araştırmalıdır. Gene D. P. İktidarı zamanında bir başka deniz faciası daha olmuştu. Dumlupınar denizaltısı içindeki genç denizcilerle beraber Çanakkalenin derin sularına gömülmüştü!. Millet o facia dolayısıyla da derin bir eleme garkolmuştu.Ama vatan sathında bir- tek kul, İktidara karşı bu vesileyle iğbirar duymamıştı. O halde, eğer bu defa kaderin suçu dahi İktidarın sırtına yükleniyorsa ortada başka bir faktör var demektir. Bunu görmemezlik edemeyiz. Bu faktör, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gediktir.

Dr. Namık Gedikin İzmite ayak bastığı andan itibaren tuttuğu hareket hattı İktidar için bir talihsizlik olmuş ve onun bu hareket hattıdır ki insanları çileden çıkarmış, fırtınanın mesuliyetini bile Adnan Menderesin omuzlarına yüklemiştir. İçişleri bakanı bu kaza sırasında, 6/7 Eylül gecesi Istanbulda davrandığından da daha az başarılı davranmış, bir doktor olduğu halde psikoloji mefhumunu tamamile unutmuştur. Sokaklarda ölü peşinde insanlar dolaşırken bütün ölülerin çıkarılmış olduğunu ileri sürmek, garip bir mantıkla basına ölü sayısını az göstermeyi tembih etmek, hiç bir tahkikat yapılmadan ortada mesuliyet bulunmadığını söylemek, nihayet bakanların üstünde bir fevkalade, mümessikniş gibi davranıp öyle tavır takınmak elbette ki ne bizzat Dr. Namık Gedike ve ne de temsil ettiği İktidara yaramıştır.

Her hâdisede ya Muhalefete, ya da basına kabahat bulmak kolaydır. Hele asıl kabahatli olanlar insanı mütemadiyen p istikamete sevkederse. Ama, işte, bu hiç bir şeyi halletmiyor. Nitekim, bugün Türkiyenin her tarafında, Üsküdar faciasından dolayı İktidara düşen kusur payı misillerle büyütülüyor ye artan asabiyet sadece halkın memnuniyetsizliğini arttırmakla kalıyor. Halbuki işin başında İzmite gönderilecek bir iyi psikolog ve bir munis insan Üsküdar faciasını, yalnız D.P. için değil, millet için üzüntü vesilesi olmaktan çıkarabilirdi.

Yazık olmadığını kimse iddia edebilir mi?

olmadı. Bundan başka bakanlardan bir çoğu, Mecliste bizzat tasvir ettikleri pembe manzaraların vatan manzaralarına pek de tetabuk etmediğini gördüler Her yerde bir çok sıkıntı vardı ve sıkıntılar azalacak yerde çoğalıyordu.

Bunun en güzel, misali, bizzat İstânbulda Başbakanın başına geldi- İstanbullular öylesine' et derdi çekiyörlardı ki, bu sıkıntı mevcutken ağızla kuş tutulsa kütleleri, D. P. ye çekmek kaini değildi. O "saadet alâmeti" kuyruklar her yerde D. P. nin değil, C. H. P. nin kuvvetli müttefikiydi. Bütün seyahatler boyunca "aman, kuyruk yapıyoruz, bundan dolayı ne mesuduz, ne mesudun.." diyen tek vatandaşa tedadüf edilmedi. Millet Kuyruk mevzuunda büyük iktisatci Server Somuncuoğlunun adına pek âlâ Seryetizm denilebilecek teorisini maalesef ahlamıyordu. Bilâkis, istiyordu ki kuyruklar ortadan kalksın ve ihtiyaçlarını rahatça karşılasın. Nitekim Başbakan İstanbul da, .şehrin et derdinin Ramazana kadar halli için emir verdi. İktidar gazeteleri de bunu, Menderesin şahsım övmeye vesiledir diye büyük manşetlerle bildirdiler. Ama halk başka türlü düşünüyordu: Seçimler sırasında cereyan etmiş bazı hâdiseler -ki, bunlar ağızdan ağıza nakledi- liyordu ders yerine geçmeliydi, Meselâ Sıvasın talihsiz D. P adaylarından biri doğum bölgesi halkından 'rey. istediğinde şu cevabı almıştı: "Ahbap, biz seni severiz ama, Demirkırata rey vermeyiz. İstersen gel, çarşıya bir boy çıkalım. Bak, aylardan beri nelerin sıkıntısını çekiyoruz". Aday çarşıya çıkmış ve hakikaten bir çok "yok"la karşılaşmıştı. Bunun üzerine hemşerilerine, Ankaraya gidip bu dertlerini halledeceği vaadini yapmıştı. Hakikaten de Ankaraya gelmiş, vaziyeti anlatmış, "yok"lan seçim bölgesine şevkettirmişti. Bunun üzerine yeniden doğum mahallesine gitmiş, seçmenlerinden tekrar rey istemişti. Hemdertleri başlarım sallamışlardı: "Ahbap, biz seni severiz ama, Demirkırata rey vermeyiz. Madem ki bütün bunlar vardı, şimdiye kadar sıkıntısını bize ne demeye çektirdiniz?".

Bir emirle et işi halledildiğinde İstanbullular başlarım sallıyacaklar, "madem ki bunun kemali bir emirdi, şimdiye kadar ne demeye bu emir verilmedi" diyeceklerdi. Zaten o sırada başlayacak yeni bir sıkıntı, et nimetini bile unutturacaktı ya..

Topyekun ıslah

Bu haftanın sonlarına kadar İktidar ileri gelenlerinin nasıl, intibalarla Başkente dönecekleri henüz bilinmiyordu. Ama Meclisin açılışım takip eden aylarda topyekun bir ıslaha girişilmesi ve peyderpey emirleri, Demokratların sevdikleri tâbirle "palyatif tedbirler"i bırakıp esasa geçilmesi herhalde hükümetten bizzat D. P. milletvekilleri tarafından istenilecekti. Meseleleri kuş bakışı görmek, ona göre çare düşünmek lâzımdı. Bu, bir sistem işiydi.

Muhalefet buna, "plân ve program" "diyordu.

Denizcilik

Kalkmayan perde

Bütün bir hafta boyunca İzmitin talihsiz halkı, körfez üzerinde esen şiddetli rüzgârı hınç ve nefretle dinledi. Bütün bir hafta rüzgâr dinmedi. Üsküdarın, içindeki sayısı henüz meçhul yolcuyla birlikte kara sulara gömülüşünün üzerinden ita koca hafta geçmişti. Fakat, facianın cereyan tarzı hariç,, karanlıklar aydınlanmâmıştı. İzmitin denize kaç kurban verdiği bilinmiyordu. Kimlerin sağ kaldığı anlaşılmamıştı. Mesullerin aranmasına ise devam ediliyordu. Bir yandan mesuller aranırken, öte taraftan cesedler taranıyordu. Körfeze ağlar atılmışta. Kurbanlar, balık gibi bunlara takılacaklardı. Geminin çıkarılması için de emir Verilmişti: Ama, fırtına yüzünden teşebbüsler öylesine yavaş ilerliyordu ki..

Artık tamamiyle bilinen, facianın cereyan tarzıydı. O gün Üsküdarın kaptanı, geminin iskelede batmaması için açılmayı tercih etmiş-

ti. Fakat geminin İpinde yolcu bulunduğu hâlde açılması hata olmuştu; Maamafüh, yolcuların gemiyi tahliye etmek istemedikleri söyleniyordu. Bu bakımdan, kaptanın hiç suçu yok değildi. Ama yolcular çıkmasaydı ve gemi iskelede kalıp batşaydı kaptan gene suçlu bulunmayacak miydi ? Buna mukabil, • geminin iskeleden ayrılmasına mani olmayan liman reisi ve iskele memuru, kaptandan da daha suçlu vaziyetteydiler. Üsküdar açıldıktan on dakika sonra şiddetli! fırtınaya, kapılmıştı. Kaptan o zaman yolculara can yeleklerinin taktırılmasını emretmişti. Emri yerine getirilmiş, fakat bir panik çıkmıştı. Bir takım yolcular güverteye fırlamıştı. Kaptan fırtınaya baş vermeye çalışıyordu. Azgın dalgalar bu sırada, evvela güvertedeki bir kısım kimseyi denire sürüklemişti. Ondan sonra da kaptan köşkü, rüzgârdan uçmuştu. Evet. kaptan köşkü saatte 70 kilometre hızla esen rüzgârda uçmuş ve geminin kumandanını beraberinde götürmüştü. Bu nasıl köşktü? Tahtalarının böylesine çürüdüğü -hiç kimse tarafından farkedilmemiş miydi? Geminin sekiz buçuk metre 'yüksekliği vardı. Bir buçuk metresi su altında, yedi metresi su üstündeydi? Üstelik **biz,** açıkgözlüiük etmiş ve güverteyi tahtalarla çevirerek buraları da kışın kullandır hale getirmiştik. Dalgalara baş vermeye çalışan gemi, kumandasız kalınca muvazenesini tamamiyle kaybetmiş ve alabora olmuştu. İşte, facianın cereyan tarzı buydu. Böylesine çürük bir gemiyi denizden çıkan tahtalar 'ufalanmıştı, fakat camlar sağlam kalmıştı sefere çıkaranların omuzlarına elbette ki vebal düşüyordu.

Bu haftanın sonunda facianın acısı yüreklerden kalkmamıştı. Onun tesirile hemen bütün Türkiyede tatbik kabiliyeti olmayan emirler veriliyor, nakil vasıtalarının istiap haddinden fazla yolcu alması menediliyordu. Fakat İstanbulda gene vapurlar lebalep kalkıyor, otobüsler, tıklım tıklım işliyordu. İstiap haddinden fazla yolcu alınmasının meninden evvel kafi nakil vasıtasını temin etmek lâzımdı.

Görülmemiş Kalkınma içindeki memleketimizde maalesef buna imkân yoktu

Hür.P.

Efendim nerede, ben nerede?

Her geçen gün, hem aklı başında, hem okuyup yazmış bir çok kimsenin, sadece okuyup yazmış bir takım kimse elinde siyasî hayatını yemekle meşgul bulunduğu siyasi teşekkül haline geldiği biraz daha İyi anlaşılan talihsiz Hür. P. nihayet bu hafta kendisinden bahsettirdi. Hür. P. bundan beş ay kadar evvel seçmen reyiyle cismen siyaset sahasından, ismen gazete sütunlârından silinmişti. Bu haftanın ortasında parti, siyaset sahasında, değil ama, 'gazete sütunlarında yeniden arzı endam etti. Hakikaten salı"gününden itibaren gazeteler bir kısım yerlerini Hür P. içindeki "yeraltı faaliyetine tahsis ettiler. Okuyucular yazılanları merakla okuyorlardı. Hakları da vardı, zira "fikir Dartisi" etiketi altında ve hakikaten çok kıymetli bir takım siyaset adamları tarafından kurularak bir zamanlar ümit vermiş olan bu siyasî teşekkül içinde cereyan edenler merakla okunmayacak gibi değildi. Hâdiseleri bilenler kendilerini ya Miehel Zevaconun bir romanını okuyor, ya da Orta Amerika memleketlerinden birinde geçen bir taklibi hükümet teşebbüsünün hikâyesini dinliyor sanabilirlerdi.

Mesele, bu partinin Ankarada toplanacak istişari kongresine katılacak Başkent delegelerinin seçimi sırasında cereyan eden münakaşalarla başladı. Başkent temsilcileri hakikatleri açık açık söylediler ve Genel Merkezi şiddetle tenkid ettiler. Genel Merkez bir' kazan gibiydi. Muhtelif hizipler çarpışıyor, bir İktidar mücadelesi yapılıyordu. Nazariyattan bıkkınlık gelmişti. Hür. P. bir parti hüviyeti almalıydı. Şahsî entrikalar bitmeliydi. Tenkitlerin hedefi. olan zümrenin cevabı, salı günkü Akşam gazetesinde çıktı. Bu, masum bir haber edası taşıyordu. Haberin bağlığı "Hür. P. de yaşayan mevtalar" idi. "Yaşayan mevtalar", anlaşıldığına göre Ankara il başkanı Ferruh Ağan ile Genel İdare kurulunun bazı azalarıydı. Üstelik Ferruh Ağan hakkında, inanılmıyacak bir de iddia ortaya atılıyor, âdeta bir suiistimal şüphesi uyandırılıyordu. Bahis mevzuu miktar 25 bin liraydı. Ankarada yapılan küçük bir tahkikat, bu haberin Akşam gazetesine gene Genel İdare kuruluna mensup bazı zevatın çevresinden verildiğini ortaya koydu. Bunlar, bir de taktik tatbik etmişlerdi. Ferruh Ağanın parti yüksek kademelerinde tutulmadığı biliniyordu. Geçir nemediği kimseler vardı. Haberi verenler il başkanım, o kimselerden biri olan Muhlis Bâyramoğluyla karşı karşıya bırakmışlardı. Halbuki Muhlis ıBayramoğlu Genel İdare kurulunun tutumu mevzuunda eh aşağı Ferruh Ağan kadar, şikâyetçiydi. Fakat iş bu kadarla kalmıyordu. Genel İdare kurulu âzası bazı kimselerin de ihraç edileceği habere ilâve ediliyordu Tabiî bunlar Hür. P. içinde İktidarı ele almak için bir nevi junta kurmuş olan "sadece okuyup yazmış" zevatın rakipleriydi. Junta, istişari kongrenin arifesinde harekete geçmişti. Hemen herkes anladı ki, Aksama verilen maksatlı haberde kastedilen Genel idare kurulu azaları prof. Muhlis Ete ve onun gibi düşünüp, partinin yeni siyasî ve fikri; lideri üstad Aydın Yalçının ziyadesiyle kıymetli iktisadî fikir şaheserleri karşısında hayran kalmayan iktisatçılardı.

Karaosmanoğlu meselesi

Partiyi bugün, neşir organım ele geçirmek suretiyle idareleri altına almaya çalışan grup harekete seçimlerden hemen sonra geçmişti. Bunlar bir toplantıda Genel başkan Fevzi Lutfi Karaosmanoğlunun istifasını istemişler, hattâ bunu elde eder gibi olmuşlardı da. Fakat onun yerine getirmek istedikleri Ekrem Alican buna yanaşmayınca plân suya düşmüş, Kar raosmanoğlu istifasını âdeta geri alarak Genel Başkan kalmayı kabul etmişti. Junta neşir organını ele geçirme ameliyesini tamamladığından şimdi Genel İdare Kurulunda bulunup kendilerini rahatsız edenlere karşı bir sindirme, tehdit kampanyası açmıştı. Hele istişari kongreye verilecek Genel İdare kurulu, raporunun müzakeresinde Muhlis Ete ve Feri

Turan Güneş, Aydın Yalçın, Fethi Çelikbaş
istikamet V. M. P... Marş! Marş!.

Okuyucu mektupları

C. H. P. hakkında

Hâdiseleri tefsir tarzına kanamak istemem ama mecmuanın 193. sayısında beni ve arkadaşlarımı ban kimselerin aleti, bazı fikirlerin maşası, olarak gösteren yazınızın uyandırdığı teessürün haklı olduğuna kaniim. Ayni §ey 198. sayıda bir defa daha yapıldı. Tanımadığınız kimseler hakkında küçültücü, hattâ haysiyet kırıcı olan bu yazıların mecmuanızda nasıl yer aldığını anlamak, 'bizim için cidden güç oluyor. Yazılarda bazı kimselerin zihinlerini karıştıran evhamın eserleri görülüyor. Biz bir tüzük, nizam ve demokrasi mücadelesi yaptığımıza inanırken bunun aksi tefsirlere uğradığını görmek bizi üzerse de katlanılmaz bir netice olmadığını kabul ediyoruz. Fakat, başkalarının bulunmuş temsilcileri, yâni kuklaları olmakla itham edilmeği, hem de mecmuanız tarafından itham edilmeği tahammül edilmez bir vakıa olarak görüyoruz. Yakından ve hakiki hüviyetleriyle bilinmeyen insanlar için, bir taraftan dinlenen hükümlerin mecmuaya mal edilmesindeki isabetsizliği kabul edeceğinize kaniiz. Buradaki iç mücadelenin gerçek iç- yüzünü bilmenizi pek isterdik.

Av. Selâmı Savran - İzmir

Ben hiç bir saman AKİS" in tarafsızlığından şüpheye düşmüş, bir insan değilim. Ama su son seçimlerden evvelki bir kaç ay ve sonrasında "AKİS C. H. P. organıdır" diye .0 kadar çok lâf dinledim ki, çok zaman kendi kendime "acaba ben yanılıyor muyum?" diye düşünmeğe başladım. Ama dikkat ettim, bilhassa şu son bir kaç sayınızda sikan C. H. P. yazılarında hakikatleri öylesine acı bir dille söylüyorsunuz ki, bugün artık AKİS C. H. P. organıdır diyenlerin . yüzleri kızarmalıdır. Artık iyice biliyorum ki AKİS, ne C. H. P., ne de bilmem ne organıdır. AKİS daima haklıdan yana olan ve yalnızca haklıyı tutan bir mecmuadır.

Feride Aytan - İstanbul

Nedir sizin bu Kasım Gülekle alıp Veremediğiniz anlamıyorum. Hele Ulusla? Anladık, C.H.P.. nin genel sekreteri Gül ekin hareketlerinde ve en büyük hissedarı plması dolayısı ile kendi gazetesi sayılan Ulusda bazı bazı aksaklıklar oluyor. Bunu inkâr etmeğe imkân yok. Ama siz bu memleketin yarısından fazlasının hislerine tercüman olan bir partinin genel sekreterinin ve gazetesinin ufak tefek her hatasını yüzüne vurmaktan ne fayda umuyorsunuz? Doğrusu sizin bu yaptığınızı Zafer bile yapmıyor. Azıcık da göz yumuverin canım.

Aydoğan Kocamemi - Borsa

dun Ergin raporun İktisadi kısmına itirazedince ve itirazları nazarı dikkate alınınca karsı grup hücuma geçmişti.

Aslına bakılırsa juntayı, Hür. P. yi kurmuş olan "hem aklı bağında, ham okuyup yazmışlar" grubu ciddiye almıyordu. Kanaatlerince, juntayı teşkil eden triumvirayı 24 saat için de bertaraf etmek kabildi. Ama, bu doğru değildi. Nitekim işte, işi azıtan hizip şimdi partinin kurucularını ihraç etmekten fütursuzca bahsedebiliyordu. Komplolar, arkadan hançer lemeler, gazetelerde el altından neşriyat yaptırmalar, asılsız suiistimal dedikoduları çıkartmalar kendi kendisine "fikir partisi" adını vermiş olan siyasî teşekküle hiç, ama hiç yakışmıyordu ve bu kaynaşma yüzünden partinin hakiki meseleleri ihmal ediliyordu.

To be or not to be

Halbuki parti, istikbali için kararar almak zorundaydı. Seçimler bir hezimet olmuştu. Hür. P. için yakın, hattâ uzakça bir istikbalde ümid görmek için aşırı hayalperest olmak lâzımdı. Realite belki acıydı ama, kabul etmek zarureti vardı. Başka yollar çıkmazdı. Junta, kendi başarısızlığını örtmek için temcit pilâvı gibi "C.H.P. bizi aidattı." diyordu. Ama bu mesele seçimlerde halledilmiş, seçmen vatandaş C H. P. yi değil, Hür. P. yi tasfiye etmişti. İstişari kongrenin bu meseleyi,ele alması gerekti ve doğrusu istenilirse delegeler de bu maksatla Ankaraya geliyorlardı.

Âmâ bu haftanın başında Kasım Gülekin nüsha-i sanisi -Gülekin bir takım meziyetleri hariç. Turan Güneş, Genel Sekreter sıfatıyla bir basın toplantısı yaptı ve istişari kongreye sunulacak gündemi takdim etti. Müzakere edilecek hususlar şunlardı: Türkiyenin demokratik rejimi dâvası nedir? İktisadî düzen hangi yolda kurulmalıdır? Sosyal adalet ve içtimaî nizam meselesi! Manevi kıymetler nizamı Bunlar görüşüldükten sonra, delegeler isterlerse, gündem dışı olarak Partinin İstikbali meselesi de ele alınabilirdi.

Üsküdar vapurunun kaptanı, gemisi batarken yolculara can yeleklerim takmalarım değil de meselâ Karamazof Kardeşler'i okumayı tavsiye etseydi ancak Turan Güneş kadar "şartların icabı"nı yerine getirmiş olurdu.

C. H. P.

Çalışan dörtler

Bu haftanın içinde CH.P. nin dört adamı, Büyük Mecliste Önümüzdeki günlerde verilecek belki de senenin en mühim meydan muharebesine hazırlanmakla .meşguldüler. Bu dört adam Faik Ahmet Barutçu, Nüvit Yetkin, Turhan Feyzioğlu ve Hıfzı Oğuz Bekata idi.' Mevzu "1957 seçimleri hakkında Meclîs tahkikatı" mevzuuydu. Başkanlık divanında üç adet takrir yatıyordu. Takrirlerden biri D, P. Grubu Başkam ve iki Başkan vekilinin İmzasını taşıyordu. D. P. Grubu adına verildiği aşikârdı. 1957 seçimlerinde "Muhalefetin yaptığı baskı" nın tahkik mevzuu yapılmasını istiyordu. Seçimlerde Muhalefetin yaptığı baskı! Bunun, dudaklarda uyandırdığı tebessümü Demokratlar dahil, pek **çok** vatandaş görüyordu ama, galiba liderlere irşatta bulunmak kabil olmamıştı. Tahkikat için D.P. hiç olmazsa daha talihli bir etiket bulabilirdi. Bulmamıştı. Meydan muharebesine böyle büyük bir handikapla çıkılması tercih edilmişti. Gerçi, Muhalefeti itham ettiği sanılan bir takım vesika toplanmamış değildi. Genel Merkezden teşkilâta tamim yapılmış ve malûmat istenmişti. Üstelik İçişleri bakanı da, hükümet programının okun-

Turhan Feyzioğlu
Modern d'Artagnan

ması sırasmda "sürpriz" vaad ettiği için kendi kaynaklarım seferber etmiş, bir . şeyler elde etmeye çalışmıştı. Ancak bunlar "sürpriz" olmaktan pek uzaktı ve zaten bir kısmı ortaya daha evvelce atılmıştı. D. P. yeni bir şey getirecek vaziyette değildi. Üstelik dâvaçı D. P nin, savcı D. P. ye müracaat ederek hakim D. P den bir karar istihsalim talep etmesi umumî efkârı, hatta reyini seçimde D. P. ye vermiş olanları pek cezbetmemişti. Böyle şey olur muydu?"

Buna mukabil CH.P. iyi taktik kullanmıştı. C. H. P. nin iyi taktik kullanması her gün görülen hâdiselerden değildi. Fakat "seçim tahkikatı" işi, herkes itiraf ediyordu, başarılı yürütülmüştü. C. H. P. Grubu başkan vekillerinin imzasıyla bir değil, iki takrir verilmişti. Seçimler hakkında malûmat toplanmalıydı. Bir tahkikat açılmalı ve elde edilecek bilgiler Yüksek Meclise sunulmalıydı. Kimse itham olunmuyordu. Sistemin bozuklukları vardı. 1950 ve

1064 seçimlerinde taraflardan biri fena sille yediği halde hiç bir itiraz sesi yükseltiîmemişti. Halbuki 1957 seçimleri, iki taraftan bir itiraz fırtınasının esmesine yol açmıştı. Bunun bir sebebi olmak gerekirdi. Madem ki İçtüzük Meclisin "bilgi almak maksadıyla" bir tahkikat açmasına cevaz veriyordu, o halde bu yapılmalıydı.

Ama C. H. P. bunun yanında bir ikinci takrir vermişti. 1957 seçimlerinde Uç bakan -Gedik, Göktürk, Zorlu, mesuliyeti mucip hareketlerde bulunmuşlardı. Onların yaptıkları sistemin bozukluğu değildi. Sistem bir yandan etüd edilirken, öte yandan üç mesul hakkında ayrı bir Meclis tahkikatı açılmalıydı. C. H. P. nin istediği buydu.

Teşkilâtın gönderdiği

Fakat seçimlerden bu yana geçen zaman zarfında C. H. P. de boş durmamıştı. O da kendi teşkilâtından .malûmat ve vesika istemişti. Bunların hemen tamamı, bu hafta içinde Genel Merkeze gelmiş ve tasnif olunmuştu. C. H. P. tezini kürsüde savunacak dört silâhşore verilecekti. Alexandıe Dumas'nın kahramanlarına benzetilecek olurlarsa Athos Barutçu, Porthos Yetkin, Aramis Bekata, d'Artagnan da Feyzioğluydu Önümüzdeki günlerde, tetkiklerini . tamamladıklarında İnönünün başkanlığında toplanarak stratejilerini tesbit edeceklerdi.

Üniversite

Hayırdır inşallah!

Bu haftanın ortasında Çarşamba sabahı, gazetelerini ellerine -alanlar hayretle durakladılar: Ekrem Şerif Egeli istifa etmişti. O Ekrem Şerif Egeli ki, "alelade" biri olmayıp Beyfendinin "yakın„larındandı ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığını yapmaktaydı. Doğrusu bu günlerde Üniversiteden hiç bir istifa beklenmiyordu. Hele - böyle "alelade" olmıyan birinin istifası. Âma haberde doğruya benziyordu. Hemen bütün gazetelerde yer almıştı, Gazete okuyucuları gözlerine inanamıyorlardı. Nasıl olurdu ? Ekrem Şerif Egeli ne diye istifa ederdi ? Başlığı hayretle okuyup da hayretle durakhyanlar, merakla haberin alt tarafını okumaya başladılar. Bazı gazeteler bu istifayı sıhhi sebeplere atfediyorlardı. Ancak Egelinin sapsağlam olduğu da su götürmez bir hakikatti. Egeli, haberi tahkik eden gazetecileri teyit etmiş ve bundan bir yıl önce geçirdiği bir hastalığı sebep diye göstermişti. Doğrusu bir yıl önce atlatılan bir hastalığı bahane edip de, bir yıl sonra istifa etmek aklın kolay kolay alacağı şeylerden değildi. Ancak ne var ki, istifa haberi doğruydu. Bunu bizzat Ekrem Şerif teyit etmişti. İstifasını bir gün önce Rektör Tanoğluna vermişti Artık pek yorucu bir iş olan Tıp Fakültesi Dekanlığı ile hiç bir alâkası kalmamıştı. Bundan böyle -daha az yorucu bir iş olarak- Cağaloğlundaki muayenehanesinde hastalarım muayene edecekti.

Ancak, ah şu "öküz altında buzağı arayan" muhalif basın olmasaydı. Bazı muhalif gazeteler tutmuş bu istifayı, Kübalının yeniden kürsüsüne iade. edilmesiyle alâkalandırmalardı. Bunlar, Başbakanla Ankarada ve İstanbulda yapılan görüşmelerden sonra, en geç Martın ilk haftasında Kulbalının vazifesine iade edileceği yolunda verilen teminatın gerçekleşmemesi üzerine Egelinin üzüntüye kapılarak istifasını verdiğini yazıyorlardı.

Etti mi, etmedi mi?

Muhalif basının, Egelinin tamâmen "sıhhi" istifasını böyle allayıp pullayıp, akla hayale gelmiyecek şekilde yorumlaması da doğrusu fazla işgüzarlıktı. O sabah bir çok gazete okuyucusu ve Egeli gibi, Başbakan da muhalif gazetelerin bu tefsirini okumuş olacak ki "yakın"ı Egeliyi Vilâyete çağırtmıştı. Ancak Egeli, bu davetten Uç beş dakika önce -saat 11.10 sularında. Gureba hastanane sinde çalışırken Cumhuriyet gazetesinden aranmış ve bu gazetenin bir . muhabirinin sorduğu "bazı gazeteler istifanızı Kübalının vazife] sine iade edilmemesine hamlediyorlar ne dersiniz ?" sualine "istifam doğru ama Kübalıyla alâkası yok, tamamen sıhhi sebeplerden" diye cevap vermişti. Bu telefon konuşmasından bir kaç dakika sonra da Vilâyetten, Başbakanın kalem mahsusundan telefon edilmiş ve mümkünse ' vilâyete kadar teşrif etmesi rica edilmişti. Egeli de kalkmış, vilâyete gelmiş "yakın"ı olduğu Başbakan tarafından kabul edilmişti. îki yakının .bir müddet devam eden 'görüşmesinden sonra Ekrem Şerif Vilâyetten çıkıp önce rektörlüğe gitmiş, oradan da Cağaloğlundaki muayenehanesine dönmüştü.

ELİN HAMURU

AKİS geçen hafta, C.H.P. den bahsederken, bir çok kıymetli elemana sahip bu partinin ileri gelenlerinin niçin birbirleriyle çekiştiklerini anlamadığını söylüyor ve neden herkesin kendi ihtisası dahilindeki işlerle uğraşmayıp başka sahalarda at oynatmaya kalkıştığını soruyordu. Bu haftaki hâdiseler gösterdi ki C. H. P. İller ekip çalışması yaparlarsa, hakikaten muvaffak oluyorlar. İşte, Kasım Gülekin îzmite yaptığı seyahat. İktidar, inanılmaz bir taktik hatasıyla, günlerden beri bu seyahate karşı ateş püskürmektedir. Sadece bu bile Genel Sekreterin başardı bir teşebbüs yaptığımın delilidir. C.H.P. içinde bu başarıyı Kasını Ödlekten başkasının kazanamayacağı da bir açık hakikattir.

Şimdi, düşünülsün. İzmite bakanlar gitmiştir, Başbakan gitmiştir, Cumhurbaşkanı gitmiştir. Gitmeleri lâzımdı. Vazifeleriydi. Çok İyi etmişlerdir. İktidarla beraber Muhalefet de kendilerini alkışlamıştır, hareketlerini beğenmiştir. Hiç bir gazetede ziyaretçilerin "bir milli faciayı İstismar ederek şahsi propaganlarını yapmak İstedikleri" yolunda bir deli saçması neşredilmemiştlr. Faciaya uğrayan bölgeye Muhalefet partisinin temsilcisi olarak Gülekin başkanlığında bir heyet de ' gitmiştir. Genel Sekreter kurbanların hatırattan taziz için denize bir çelenk bırakmıştır. İyi mi? Siz bir de, İktidar organlarını açınız ve yazılanları okuyunuz: ölü soyucuları, politika nebbaşları, alçaklar, adiler, aktörler... Gülek, İktidara hakim olan bu zihniyeti bir defa daha ortaya vurdurmakla partisi hesabına mükemmel bir iş yapmıştır.

Bir bu Güleki göz önüne getiriniz, -facianın vukuunda, bölge halkını teselli vazifesini ifa için hemen yola çıkan, İzmitte alâka çekmesini bilen ve biç olmazsa Dr. Namık Gedikten çok daha psikolog davranan Gülek, bir de Meclis kürsüsünde fikir diye bir takım beylik lâflar söyleyen, münakaşaların seviyesini hemen indiren, görülmemiş hafiflikler yaparak "bu muymuş. Genel Sekreter" dedirten Güleki.. Arada dağlar kadar fark vardır. Üstelik, bu vesileyle Gülekin güzel bir resmi kocaman olarak başsayfaya konduğu halde herkes Ulusu sadece takdir etmiştir. Demek ki, beğenilmeyen yerli, resimler değil, yersiz resimlerdir. Üstadı, Patagonya elçiliği üçüncü kâtibinin ziyafetinde, dişleri mey-, danda gösteren resimler... Ama aynı şekilde, Bütçe müzakerelerinin son günü indirdiği mükemmel darbeyle bütün münakaşaları C.H.P. nin galibiyetiyle bitiren Faik Ahmet Barutçu, kendini göstermek için kalkıp İzmite gitseydi komik olmaz da, ne olurdu ?

İhtisasa riayet! C. H. P. İktidardan, .hem de gayet haklı olarak bunu istiyor. Evet, ihtisasa riayet. Ama bizzat parti içinde de C. H. P. bunu yapsa ve kendi sahalarında kıymet olan politikacılar hiç bir zaman olamayacakları "ikinci adam" olmak yolunda çekişmeye dalıp, ekip çalışmağım unutmasalar.

Kuvvetin birlikten geldiğini akıllı adamlar, bundan asırlarca evvel söylemişlerdi. Son misal, en güzel misaldir.

Ekrem Şerifle telefonda konuşan gazeteci; saat 13.30 da İstanbul Radyosunun ikinci haberler bültenini dinlerken hayreti yarinden hoplamıştı. Kulaklarına lnanamıyordu. Nasıl olurdu? Radyo bazı gazetelerde çıkan Ekrem Şerifin istifası ile ilgili haberi yalanlıyor ve Dekanın bir A. A. muhabirine "istifasının bahis mevzuu olmadığı"nı söylediğini naklediyordu. Egeli ile topu topu Uç saat önçe konuşmuş olan muhabir şaşırmıştı. Demek Egeli, kendisine "İstifa ettim". dediği halde istifa etmemişti.

O gün; öğleden sonra müstafi dekanı telefonla arayan bir başka muhabire Egeli' "radyoyu dinlemediniz mi?" demiş ve telefonu kapatmıştı. Tıp Fakültesi Dekanının, Kübalının vazifesine iade edilip edilmemesi ile **hiç bir** ilişiği yoktu. O, olsa olsa bir gün evvel kendisini çok yorgun hissetmiş ve istifa etmiş, ama bir gün sonra "yakın"ı Beyîendinin muhtemelen "bak. istifanı nasıl tefsir ediyorlar," demesi üzerine de, kendi ken. dine koyduğu sıhhatinin bozukluğu teşhisine bile aldırmayarak istifasını geri almıştı. Hepsi bu kadardı. Yâlnız, ilâve edilmesi lâzımdı: İster inanınız, ister inanmayınız!

"Ümit Mehmedin ekmeği"

Egelinin kendini sonderece yorgun hissettiği ve yazdığı istifasını götürüp rektöre verdiği saatlerde, Hukuk Fakültesinin birinci sınıf amfisinde Profesör Kübalının okutması gereken bir ders vardı. Esas Teşkilât Hukuku dersi. O günden tam bir hafta evvel olduğu gibi, bu sefer de Hukuk Fakültesinin hemen bütün talebeleri birinci sınıfın amfisinde toplanmışlar ve kürsünün sahibi Kübalı belki vazifesine iade edilmiştir diye beklemeğe başlamışlardı. Ama bu bekleyiş sırasında gene bir takım hâdiselerin çıkabileceğinden endişe eden bir talebe kürsüye gelmiş, hiç de. ğılse ayakta duran arkadaşlarının sınıfı terk ederek derse mani olmamalarını rica etmişti. Biraz sonra da sim fa Kübalı yerine, ayın kürsünün doçenti Tank Zafer Tuhaya girmişti. Tunaya, sınıfa hâkim olan heyecanı gördüğünden, derse başlamadan önce talebelere kendisinin bu dersi muvakkaten okuttuğuna, pek yakın bir zamanda kürsünün asıl sahibinin gelip kendisinden bu şerefli vazifeyi devir alacağını umduğunu söylemişti. Bu sözler üzerine talebeler yatışmışlar ve "Demokrasinin Umumî Esasları" mevzulu dersi sakin sakin dinlemişlerdi.

Kübalı ne yapıyor?

Bütün bunlar olup biterken Kubalı nelerle meşgul oluyordu? Akla ister istemez bu suâl geliyordu. Ama doğrusu istenirse Kübalının son günlerdeki tutumu da bir tuhaflaşmıştı. Hemen hemen biç ortalıkta görünmek İstemiyordu. Pek az kimse ile konuşuyor, pek az sokağa çıkıyordu. Geçen hafta içinde bir defa Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulundaki İnkılâp Tarihi dersine gitmiş ve talebelerinden tekrar tekrar kendisine tezahürat yapmamalarını rica etmişti. Bir defa dâ Hukuk Fakültesine, bakanlık emrine alınması dolayısı ile yarısı kesilen maaşının mütebakisini almağa gitmiş ve bu gidişi sırasında beş on dakika odasında oturarak, bazı öğretim üyesi arkadaşlarının ve talebelerinin ziyaretlerini kabul etmiş; onlarla "edebi" mevzular üzerinde görüşmüştü.

İmar

Yayılan hümma

(Kapaktaki bakan)

*B*U haftanın başında İzmirliler biraz heyecan, daha çok merak, fakat hepsinden fazla endişeyle bir muteber heyetin şehirlerini ziyaretini bekliyorlardı. Heyete, bizzat Başbakan Adnan Menderes başkanlık edecekti. İzmirliler bir bakıma hemşehrileri olan Menderesi tanırlar, bilirlerdi. **Onu,** D.P. nin muhalefet yıllarında sevgiyle bağırlarına basmışlar, onda hürriyet mücadelesini şu topraklar üzerinde nihayet "tarihe ait bir sayfa" haline getirecek olan mücahidi, idealisti hayal etmişlerdi. D. P. nin iktidar yıllarında da Adnan Menderes İzmire bir çok defa gelmişti. Fakat bu seferki geliş başkaydı: D.P. Genel Başkanı elinde imarın kazması ve yanında imarın bakanı olduğu halde yola çıkıyordu. "İmar humması"nin; şimdiye kadar bundan masun kalmaya muvaffak olmuş İzmiri de artık saracağı anlaşılıyordu.

Doğrusu istenilirse İzmir daha önce böyle bir hummanın eşiğine gelmiş, fakat tehlikeyi atlatmıştı. Adnan Menderes, "İmar hareketlerine girişeceği Ve ilk kazmayı bizzat sallayacağı" propagandasıyla beraber bu Ege şehrine ayak basmış hatta kendisine minyatür bir kazma-kurek meşhur Şeref Balkanlı' tarafından hediye edilmiş, ancak Genel Balkan sonradan, gerekli emirleri vermeden içerlere doğru yoluna devam etmişti. Aradan sene geçmiş ve anlaşılan. İzmir için de imar saati gelip çatmıştı. Hele Başbakanın, beraberinde yeni İmar Bakanı Medeni Berki de getirmesi, bir çok İzmirlinin şehre hazırlanan sürprizden . şüphe dahi etmemesine vesile veriyordu.

"İmar endişesi"

Memlekete uzaktan bakan bir gözün, bu haftanın başında İzmirlilerin kapıldıkları endişeyi anlaması kolay değildi. İmar edilecek bir şehrin sakinleri, niçin memnun olmasınlardı? Bilâkis bayram etmeliydiler. Ama bunun sebebi vardı. İmar humması İstanbuldan başlamıştı. İlk günler, Cumhuriyet müstesna, bütün İstanbul basını da 'bayram etmişti. Hele Falih Rıfkı Atay, bilinen usta kalemiyle ne parlak yazılar döktürmüş ve Adnan Menderesi nasıl memnun etmişti.. Ahmed Emin Yalman da ondan geri kalmamış ve kafileye süratle katılmıştı. Ancak, aradan geçen bir buçuk senenin sonunda kafalarını işletecek yerde hassas kalplerinin sesine kulak vermiş olanlar bambaşka şekilde düşünüyorlardı. İmar. bütün öteki işler gibi yürütülmüştü. Daha fenası, memleketin iktisadî vaziyetinin bu gibi hareketlere en müsait olduğu bir devrede kazmalar faaliyete geçmiş olduğundan, enflasyon biraz daha körüklenmişti. Cemrelerin arka arkaya havaya, suya, karaya düştüğü' bu günlerde İstanbulluların hangi hisler içinde bulunduğuna şöyle bir göz atmak, izmirlilerin endişe sebeplerini ortaya çıkarmaya yetecekti.

İzmirin umumi görünüşü
Yıkılan yapılmadı ki!

Baharın arifesinde

Kışın yağmurlu günleri imarın hızını kesmişti, ama baharın ilk günlerinde istanbullular kuş sesleri yerine gene buldozerlerin, silindirlerin gürültüsünü dinlemeye, çiçek kokulu hava yerine imarın toz toprağı nı sekmeye hazırlanıyorlardı. Yalnız toz. toprak, yalnız gürültü olsa, bunu öpüp te başa koymak lâzımdı; imar İstanbul ve İstanbulluların başına nesillerce sürecek sıkıntılar, dertler getiriyordu. Birkaç gün içinde hem barındırdığı evi, hem ekmek parasını kazandığı iş yerini imarın kazmaları altında kaybeden sayısız aile reisi vardı. Sultanahmetteki Adliye Sarayında istimlâk davalarına bakan Asliye Hukuk hakiminin elindeki dosyaların sayısını hergün katmerlendire katmerlendire arttıran imar, hakikaten "kalkınmamızın baş döndürücü hamlesi" içinde sür'atle mesafe alıyordu. Şehir, TIME'ın dediği gibi, müthiş bir hava bombardımanına uğramışa benziyordu. Her taraf enkaz yığınları ile doluydu.

imar hamlesinin muharriki ve idarecisi Başbakan Menderes çekilen iktisadi sıkıntıları son bütçe müzakereleri sırasında itiraf ederek "şimdi sıkıntı var, ama kuyrukların arkasında bir saadet'yatıyor" demişti; acaba İstanbuldaki enkazın altında yatan ne idi?

Plân? O da ne demek!

İstanbuldaki toprak yığınlarının altını biraz eşeliyenlerin, hactâ bu kadar zahmete bile katlanmayanların gördükleri ıstırap manzarasıyla yüreklerinin burkulmaması imkânsızdı. Tarifsiz bir iktisadî sıkıntı içinde enflâsyonun tahripkâr neticeleri ile boğuşan milletin serveti, enerjisi ve diğer istihsal imkânları bir "İstan'bulun üçüncü fethi" hayali uğruna kurban edilmiş ve üzerine' yıkılan evlerin, ortadan kaldırılan dükkânların enkazı yığılmıştı. Bu manzarayla vurulmak İstenen "mamur ve müreffeh Vatan" cilası gözleri boyamağa artık kâfi gelmiyordu, gelemezdi de...

Nitekim bu yüzdendir ki, imar hareketlerini haklı göstermek için simdi yeni bir etiket kullanılmaya başlanmıştı. İmar uğruna sarfedilen yüzlerce milyonun, "ilerde milyarlar getirecek bir yatırım" teşkil ettiği, "verimli bir envestisman" olduğu iktisatcılarm hayretten faltaşı gibi açılan sözleri önünde, bildiriliyordu. Halbuki bu sadece parlak bir hayaldi Meclis kürsüsünden İstanbuldaki imar. hareketinin yakında bütün vatsın sathı"na yayılacağı müjde timi de verdikten sonra "İstanbulun imarı sayesinde, gelecek turistlerden yüzmilyonlarca liralık döviz sağlanacaktır" diyen Başbakanın, memlekete turist celbinin daha başka bir zihniyete bağlı olduğunu bilmemesi imkânsızdı. Memleketlerindeki geniş yollardan ve heybetli binalardan bıkan Amerikalıların, dışarıda başka şeyler aradıklarında şüphe yoktu. Başbakan herhalde şunu da biliyordu ki 1957 yılında memlekete giren -yalnız İstanbula değil, bütün Türkiyeye - turist dövizinin yekûnu sadece 7.673,000 liraydı ve-bu müddet zarfında bizim turistler dışarıya 32.780.000 liralık döviz taşımışlardı. Turizmin döviz istihsaline yarayan bir unsur olduğunu kimse inkâr edemezdi; ama imarın bu istihsaldeki rolü, imar hareketinin muharriklerinin iddialarından pek küçüktü.

Menderes, Bayar ve Medenî Berk
Konuşan Başbakan ve dinleyen İmar Bakanı

"Etraf-'ın demagojisi

Başta bizzat halis demokratlar herkesin fena halde şikâyetçi olduğu meşhur "etraf" Başbakanın imar işlerine karşı bir evlât muhabbeti beslediğini bildiklerinden meseleyi bambaşka şekilde ortaya koyuyorlar ve "şehirleri imar etmenizi istemiyorlar" diyorlardı. Bunu istememek için deli olmak lâzımdı. Ama TIME'ın yazdığı doğruysa ve hakikaten Başbakanın yüreğinde yatan aslan kendisini Atatürkün yanında tarihe "İmarcı Adnan" diye geçirmek se, dostlarına bir vazife düşüyordu. Tuttuğu yolun bunu sağlayacak yol olmadığını cesaretle söylemek. .Tarihe geçmenin kolay olmadığının bilinmesi lâzımdı. Yaşadıkları günlerde etraflarında ne gürültü yapmış insanlar vardı ki. tarih onların isimlerini bile hatırlamıyordu. İstemek tarihe geçmek için kâfi gelmiyordu. İmar ise, bir Başbakana yetecek saha değildi. Şimdiye kadar memleketlerinin tarihine "İmarcı" diye geçmiş olanların en kabadayısı, meşhur Haussmann gibi nihayet belediyecilerdi. 9u uğurda İspanyanın altınlarını tüketmiş olan Primo de Rivera zihniyetindekiler ise, aradan çeyrek sair geçmeden muvaffak olamamış devlet adamları diye hatırlanıyordu. Zira imar, belediye başkanlarının sahasına giren bir ihtisas işiydi. Plân istiyordu, zaman istiyordu, mütehassis istiyordu ve hiç istemediği, fazla ihtirastı.

Istanbulda başlayan imar hâdisesi gösteriyordu ki otomobillerde şoförlerin görebilecekleri bir yere nasil "Dikkat: Sürat felâkettir!" levhası aşılıyorsa, şehirlere de büyük çapta imar haraketlerine girişmek İsteyenlerin daima görebilecekleri bir yere şu levhayı aşmak zaruriydi: "Dikkat: Plansızlık' felâkettir!" 2ara imar öyle uzun vadeli bir teşet büstü ki hiç bir şehireinin ömrü, zihninden geçirdiklerini gözleriyle görmesine imkân verecek kadar uzun olmuyordu. Bu bakımdan, imarcı Başbakanın sabahın çok erken saatlerinde kalkıp parmağının i ucuyla İstanbula çizdiği mamur manzaranın bedelini gelecek nesiller senelerce ö* deme'k zorunda kalacaklardı. İmarın bir sevk ve cezbe işi değil, uzun vadeli bir plân meselesi olduğu asla hatırdan çıkartılmamalıydı. Bu planın hazırlanması ise elbette ileri görüşlü ve tecrübeli şehircilerin işi olmalıydı. Her şeyden önce imar edilecek şehrin, nüfus hareketleri incelenmeliydi; demografik plânlamanın zarureti böylesine inkâr edilmemeliydi. Hele şehirlerin sahibinin devlet değil, belediyeler olduğu hiç Unutulmamalıydı. Ama demografik plânlamanın yerini "etrafın deomogojik lâfları, nâzım plânın yerini irşad edici bir tek. parmak alınca manzaranın ' bu olmasına hiç şaşmamak; lazımdı. Ayni şekilde bir İstanbul la-

Vatan caddesi inşa halinde

Vatan yoluna feda edilen binlerce yuva

sinin, dersini iyi bilen bir talebe dasiyla "imar plânı gökten inmiş ir âyet değildir ya.." demesi de yaırganmamalıydı.

Hususî bir teknik

Başbakan Menderesin İstanbulun imarında finansmandan tutun da timlâka, yollara, meydanlara ve inşaata kadar bütün meselelerde pek hususi bir teknik" kullandığı muakkaktı. O kadar hususi M, şe ircilik meseleleri üzerinde bir nebze sun kafa yoranların bu tekniğe aerdirmeleri imkânsızdı.

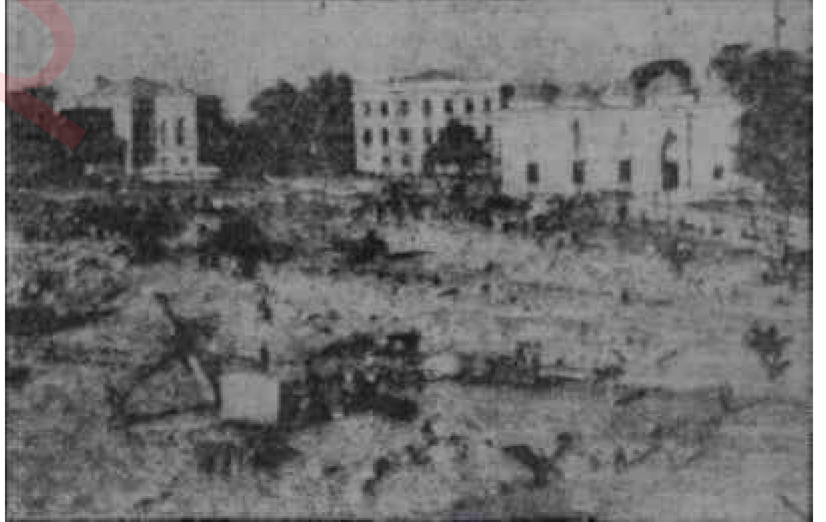
Bir defa hiç bir plân kati sekilme bahis mevzuu değildi. Her şey hem de en ince teferruatına kadaraşbakamn kafasında doğuyor, şekilleniyor ve tatbik sabasına çıkıyor-İşler. hakikaten bir sihirbaz değmeğinin esrarlı kuvvetile idare ediliyormuşcasınâ başdöndürttcü bir hızla yürüyüp gidiyordu. Kocaman bir lok bir kaç .gün 'içinde bir el hareetiyle ortadan kalkıyor, bir gün evel kazılarak alçaltılan bir meydan İrtesi gün toprak doldurularak yükeltiliyordu. Bir cadde evvelâ otuz etre genişletiliyor, sonra, bu göze geldiğinden genişlik elli metreye kartılıyordu. Ne plân vardı, ne program... "Arkadaşlar, plân plân orlar... Sorarım şimdi size: Hanfabrikamızın plânı yoktur? *di en* zihniyet, sairin bir taşına "yekçare acem mülkünü feda" ettiği îstanbul şehrinde buldozerleri ile taş üzerinde taş bırakmıyordu. Hızlı başlıyan imarın ilk görünüşü buydu. prensipleri Başbakandan başka kimse bilmiyor, her gün yeni." bir "hamyâpılıyor ve plân. program istim isalı arkadan geliyordu, Ama isler durmadan genişliyor, büyüyordu. İktidarın sevgilisi imar, kısa zamanda o kadar gelişip boy atmıştı ki artık hükümet; onun malt idaresi için bir yeni bakanlık kurmak zorunda kalıyordu. İşte Menderes V kabinesinde Medenî Berkin İmar Bakanı olarak ilânı ile kurulduğu öğrenilen bu bakardık, imar hamlesine hakûm olan prensibi de açıklıyordu: önce "action", sonra teşkilât...

Fakat,, başta bizzat Bakan, hiç kimsenin, hayale kapılmaması lâzımdı. İmar Bakanlığı her şeyden çok, işin finansman cephesini tedvir için kurulmuştu. Yoksa, birinci derecede söz sahibi olacağı, hele bir ihtisas kolu olarak çalışacağı ümid edilmemeliydi.

Yeni bir imarcı

İmar Bakanlığına getirilen Medeni Berk. doğrusu, bu iş için biçilmiş kaftandı. 1957 Ekiminde Niğdeden milletvekili seçildiği güne kadar, Genel Müdür olarak basında bulunduğu Emlâk Kredi Bankasını, bilhassa imar mevzuunda, son derece büyük bir dirayetle idare etmiş ve İktidarın başının hatırına gelen bütün projelere gereken malî imkânları âdeta yoktan var etmişti. Medenî Berk, bu bakımdan imarcı başbakanın haklı takdirlerini kazanmıştı.

İmar, milyonları iştihla yutan bir deve benziyordu ve her yeni teşebbüs yeni milyoncuklara ihtiyaç gösteriyordu. Halbuki İstanbul Belediyesinin kasasında eskiden yapılmış yolların tamirine yetecek kadar bile para yoktu. Ama Başbakan her sabah kalktığında parmağının ucuyla açılacak yeni bir meydan, yıkılacak yeni evler, dükkânlar gösteriyordu. Bu, para ile yürüyecek bir işti. Belediyeye kalsa, bir taşı bile yerinden oynatmaya imkân yoktu. Ama o sihirli el İstanbulun imarına uzanınca manzara değişiyor, milyonlar oluktan boşanırcasına akmaya başlıyordu. Kristof Kolombun yumurtası kadar basit olan bu marifetin gösterilmesinde büyük rol oynıyanlardan biri de şüphesiz Medenî Berk idi. Başında bulunduğu Emlâk Kredi Bankasının tavassutuyla İşçi Sigortaları Kurumunun, Emekli Sandığının kuzu kuzu yatan milyoncukları İstanbul Belediyesine aktarılıyor ve bir türlü doymak bilmeyen imar ejderlerinin boğazına akıtılıyordu. Medenî Berk bütün bu işler sırasında bir emireri şevkiyle Başbakanın gözlerine bakıyor, ağzından çıkan her emri büyük bir süratle yerine getiriyordu. Böyle olunca da imar. göz-

Beyazıt Meydanının Hâli pürmelâti

Bombardımandan sonra

lere hakikaten Kristof Kolombuın yumurtası kadar görünüyordu.

Bir bankacının hayatı

İstanbulun imarının malî cephesinde gayret ve başarı göstererek milletvekili seçilir seçilmez bakan olan Medeni Berkin siyasî hayata başlangıcı şüphesiz gıpta çekici bir parlaklıktaydı. Bu hayatın ayni parlaklıkla devamı ise. imar mevzuundaki yeni başarılarından çok İktidarın başı nezdindeki itibarına bağlıydı. Yeni İmar" Bakanının, bu hakikatin de cahili olmadığı belliydi.

Bugünkü İmar Bakanı, 1913 senesinde Medinede dünyaya gelmişti. İsmi, bu mesut tesadüfün yadedilmesi için Medenî kondu. Ailenin Meddnede bulunmasının sebebi. Medenî Berkin 'babası Hamza Beyin subay olması ve vazife ile bu şehre tâyin edilmesiydi. Hamza Bey, aslen Niğdenin Aksaray kazasının Çimeli Uzartık köyündendi. Ufak yaşta köyünden ayrılmış, askerlik • hayatına atılmış ve bir daha köyüne dönmemişti. Medenî Berkin baba ocağı memleketi görmesi ise, ancak 1945-46 yıllarında Ziraat Bankası müfettişiyken bir terftiş vesilesiyle Aksaraya gidince mümkün olmuştu.

Hamza Bey, Birinci Dünya Harbinin tamamlanmasından sonra İzmire yerleşmiş ve Medenî Berk ilk ve orta tahsilim orada yapmıştı. Daha sonra İstanbula gidilmiş ve Medenî Berk orada Ticaret lisesini tamamlamıştı. Müteakiben İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okuluna yazılmış, **bir** taraftan yüksek tahsil yaparken diğer taraftan da çalışma hayatına atılarak tahsil masraflarını bizzat kazanma yolunu seçmişti. İşte Medeni Serkta Tekel Genel Müdürlüğü muhasebesihdeki memuriyeti bu sıralara rastlar. 1936 yılında yüksek tahsilini tamâmiıyah Medenî Berk, kendisine meslek olarak bankacılığı seçmiş,' 1937 yılında Ziraat Bankasının açtığı müfettişlik imtihanım kazanarak bu büyük bankanın müfettiş muavinliği vazifesine başlamıştı. Bu" vazifede kanunun tanıdığı müddeti doldurarak ehliyet imtihanı vermiş ve müfettiş unvanını kazanmıştı. 1946 yilında Ziraat Bankasının Mersin Şubesi Müdürlüğüne *geiftrilmis*" ve burada temayüz ederek 1949 da İzmir Müdürlüğüne tâyin edilmişti. İzmirde çok kalmamış, 1950 de -Ziraat Bankası Başkontrolörlüğüne Ve bir müddet sonra da Tariş Umum Müdür yardımcılığına getirilmişti. Bütün bu vazifelerde çalışkanlığı ve meslek sevgisi ile iyi 'şöhret kazanan Medenî Berk, Demokrat'iktidarın ilk yıllarında, 1951 de Emlâk Kredi Bankası, Genel Müdürlüğüne tâyin edildi. Bu tâyin, o zamanın Maliye Bakanı Hasan polatkanın muhalefetine rağmen oldu. Hasan Polatkan da Medenî Berk gibi evvelce Ziraat Bankasında müfettişlik yakmıştı.

Medenî Berkin Emlâk ve Kredi Bankasının başındaki çalışmaları semereli ve başarılı geçti. Genel Müdürlüğe tâyininde Banka, faaliyet sahası son derece dav ve kısır bir "eytam bankası" manzarası taşıyordu. Medenî Berkin idaresi sırasında o tarihlerde bağlayan bankacılık gelişmeşine ayak uydurarak son derece ehemmiyetli' rol aynayan büyük bir malî teşekkül haline geldi; Bir neti-.cede, memleketin iktisadi hayatındaki değişiklik kadar. Genel Müdürünün gayreti ve becerikliliği de rol oynamıştı. Bu sıralarda yeni kurulan ve birçok .milyonunu ne yapacağım pek iyi bilmiyen Emekli Sandığından Medenî Berk hem sandık, hem de banka için semere veren bir şekilde istifade etmesini bildi. Bankanın sermayesini arttırma yoluna gidilirken Emekli Sandığının paralarından akıllıca istifade edildi. Yeni çıkarılan B tertibi hisse senetlerini tamâmı' 30 milyon- Efmekli Sandığı, tarafından âlındı. Bu paranın ver-

GÜZELLEŞTİRME YATIRIMLARI

Doğan AVCIOĞLU

Nüfusun yüzde üç nispetinde çoğaldığı memleketimizde, şehir nüfusu hemen hemen **iki** misli bir hızla her yıl, yüzde beş buçuk artmaktadır Hattâ Ankara gibi şehirlerde, bu nisbet, yüzde on biri bulmaktadır. Şehir nüfusunun hızla artması mesken, su, nakliyat v.s. gibi ş bir hizmetleri için büyük ölçüde yatırımlar yapmayı gerektirmektedir İstihsalin artışına doğrudan doğruya faydası dokunr?.amakla beraber, bunlar, yapılması zarurî olan yatırımlardır, Bu şehirde asılan bir yatırım hareketine hiç kimse itiraz etmiyecektir Yalnız memleketimizdeki imar anlayışı, bu zarurî şehir hizmetlerinin yanında, güzelleştirme işlerine gittikçe daha fazla' ehemmiyet vermektedir. İmar ' meselesi azametli binalar, muhteşem sahil yolları v.s. şeklinde anlaşılmaktadır.

İtiraf edelim ki bütün şikâyetlere rağmen bu güzelleştirme hareketi hoşa gitmektedir. Rüzgârın nereden estiğini çok iyi bilen siyaset adamlarının esas.itibariyle imarın aleyhinde bulunmamaları bunun delilidir Gelgelelim güzelleştirme sadece bir estetik mevzu değildir. Estetiğin yanında İktisadî meseleler de ortaya, çıkmaktıadır. Acaba iktisadî bakandan girişilen güzelleştirme hareketi isabetli inidir? Hususî bir yatırım.politikası içinde güzelleştirme, yatırımlarının yeri ne olmalıdır? Hiç kimse ileri Bati memleketlerine yetişmek iddiasında olan memleketimizin büyük, ölçüde yatırımlar yapmak mecburiyetinde bulunduğunu inkâr' etmiyecektir. Zaten nüfusun hızla artması ve şehirleşme dolayısıyla demografik yatırım masrafları büyük meblâğlara ulaşmaktadır. Çok iyimser bir. hesapla memleketimizde yapılan yatırımların verimini yüzde 52 kabul eden Bülent Tazıcı, ferdî reel geliri her yıl yüzde 3,5 arttırmak İçte gayrı safi millî hasılanın yüzde 17,5 una yatırımlara ayırmak gerektiğini hesaplamaktadır. Halbuki elde mevcut rakamlara göre hâlen yapılan yatırım miktarı millî hasılanın yüzde 13,5 unu aşmamaktadır. Dahilî tasarruf bu yatırımların yüzde 10.5 unu karşılamaktadır. Demek ki Türk iktisadı pek iddialı sayılamıyacak olan yüzde 3,5 nisbetinde bir gelişme hızını temin edememektedir; Bu durum, diğer tedbirlerin yanında; yatırımların en Verimli bir şekilde kullanılmasını gerektirmektedir Herkesin bildiği gibi güzelleştirme masrafları verimi sıfır olan yatırımlardır. Yani ne istihsali ne istihsal gücünü arttırmaktadır. Bu masrafların verimsizliğini güzelleştirme şampiyonları bile az çok hissetmektedirler. Bu yüzden güzelleştirmenin turistleri oezbederek yüz milyonlarca dolar kazandıracağım iddia etmektedirler. Başbakan İstanbulda yapılan yatırımların 'Yatırımların en velûdu" olduğunu söylemektedir.

Yüz milyonlara malolan güzelleştirme hareketinin turistleri hemen Türkiyeye koşturacağım. sanmak tabiî ki çok hayali kir hesaptır. Turizm 'uzun vadeli Bir iştir ve gelişmesi, güzelleşmeden çok, ucuz ve temiz otel ve lokanta, âz sorgu sual v.s., gibi çok başka şeylerin gerçek" leşmesine bağlıdır. Bu sebeple, iktisatçılar, çok daha velûd yatıranlar ihmal edilirken Dimyata pirince gitmeye akıl erdiremiyeceklerdir. Hiç şüphesiz fâzla döviz kazanmak, yatırımların istikbali için hayatî bir mesele haline gelmiştir. Ama bunun için göle yoğurt mayası çalmaya çok şükür lüzum yoktur. Bu bakımdan bilhassa ziraat ve madencilik sahasında son derece prodüktif yatırım imkânları mevcuttur. Kaldı ki hâlen yekûn talebin arzı aşması dolayısıyla Türk iktisadında mühim bir muvazenesizlik mevcuttur. Muvazeneyi temin etmek ve zarurî yatırımları arttırabilmek için, diğer tedbirlerin yanında verimsiz yatırımları kısmaktan başka çare yoktur. Esasen sadece iktisadî zaruretler değil, sosyal adalet düşüncesi de güzelleştirme yatırımlarının verimsizliğini göstermektedir. Gecekondulara! mantar gibi yerden bitliği bir şehirde, parkların düzeltilmesi ve caddelerin indirilip çıkartılması kel başı şimşir tarakla' süslemekten başka nedir ki? O halde sosyal hâsılalarını göz önünde tutarak, bir yatarım hiyerarşisi tesis etmek gerekmektedir Velûd olduğu söylenen güzelleştirme yatırımları, bu hiyerarşinin herhalde en alt kademesinde yer alacaktır.

diği küvvetle girişilen bütün yeni bankacılık teşebbüsleri, umumi şart" ların da son "derece "müsait olması sebebiyle iyi. neticeler-verdi,

'Demokrat Parti İktidarı zamanında inşaat fâaliyeti cidden hız kazanmıştı.. Büyük şehirlerde, bilhassa Ankara ve İstanbulda her gün yeni yeni apartmanlar yükseliyordu. Bunları yükseltenlerin başlıca uğrak yerleri Emlak Kredi Bankasıydı. Medenî Berkin kapısının eşiği yüzlerce 'Ziyaretçi tarafından aşındırılıyordu. Bunların çoğu inşaata, bilhassa apartmanlara son derece meraklı millet vekileriydi. Siyasî sahada isim: yapmış şahsiyetlerle tanışmaktan hususi bir zevk duyan Emlak Kredi Bankasının Genel Müdürü, bu müracatçiların işleriyle bizzat alâkalanıyor, mümkün olan bütün kolaylığı gösteriyordu. Medenî Berk böylece, hem de sık sık, bir vatandaşı mülk sahibi etmenin ve adam tanımanın katmerli zevkini duyuyordu.

Medenî Berk, meslek hayatında gayet iyi adam seçmesini ve çalıştırmasını, bilen, maiyetindekilerin haklarına hürmet eden bir amir şöhretini kazanmıştı. Çalışma esnasında Memurlarından ihata ve vukuf isteyen Medenî Berkin bir diğer, şöhreti de. bankasındaki bütün işleri teferruatına kadar bilmesiydi. Bu suretle «memurlarına kendini sevdiren ve say-. dıran Medenî Berk, âmirlerine karşı gösterdiği .büyük hürmet ve bağlılıklada temayüz etmişti.

Bankacılığı sırasında, hükümet erkaninin da katıldığı toplantıların hemen hepsinde hazır bulunmak için ihtimam sarf eder, bu gibi toplantılarda mutlaka kendini gösterirdik Sosyal hayatâ aşırı olmamakla beraber düşkünlüğü vardı. Milletvekili seçilin. ceye kadar. Tenis Federasyonu Başkanlığı vazifesini görmeye de vakit Bulmuş çok defa turnuvaların sonunda galiplere kupalarını kendi eliyle vermişti.

Yabancı dillere vakıf değildi; mekteplerde öğrenildiği kadar Fransizcaya bilirdi Gerek hususî, gerek meslek hayatındaki hızlı tempo ona başka sahalarda tetkik ve tetebbu imkânı bırakmıyordu.

Medenî Berk iki defa evlenmişti. Bir kız sahibi olduğu birinci evliliğinde karısının rahatsızlığı yüzünden aradığı saadeti bulamamış, nihayet, gecen sene şansını ikinci defa denemişti. Bu yeni evliliğin İmar Bakanı Medenî .Berke saadet getirdiği görülüyordu.

Secim kampanyası

Geçen senenin ekimine kadar, Emlâk Kredi Bankasının, başında nieşleği ile alâkalı işlerle uğraşan Medenî Berk, 1957 seçimlerinde Niğde adayı; olarak P. P. listesinde yer aldı. ve bu liste .içinden milletvekili Seçilen tek aday oldu. İçlerinde sabık Adatet Bakanı Hüseyin Avni Göktürk. de bulunau diğer altı arkadaşı, Mede ni ,Berk kadar talihli çıkmamış *ve* Meclise bunların yerine altı C. H. P milletvekili gelmeye hak kazanmıştı. Bu bakımdan Niğde seçimleri sürprizli bir netice vermiş oluyordu. Seçimlerden, galip çjkan C.H.P., Niğdede D. P yi yenmiş, ama Medenî Berki' yenme işini başâramamıştı Böylece Emlâk Kredi Bankasının eski Genel Müdürü, Meclise altı C. H. P. li milletvekili arasında geliyordu; ildiği rey sayısına göre Medenî Berk, Niğdenin yedi milletvekili arasında üçüncüydü. Bu, şüphesiz umulmayan bir neticeydi ve sebebi de Niğde seçimlerinde mücadelenin pek at başı gitmesi,. Aksaraylı G. H. P. ve C. M. P. lilerin P.P. adayı hemşerilerindfen reylerini.; esirgememek işin karma liste yapmalarıydı.

Bu biraz da yem milletvekili adayının şartlara, intibak kabiliyetinin neticesiydi. Medeni Berk, bir defa Ziraat Bankası müfettişi olarak gittiği baba memleketine, ikinci def a seçim kampanyası için gittiğinde. Muhalefetin kuvvetini ve bilhassa Prof Göktürkün D. P için nasıl handikap teşkil ettiğini görmüş, propagândasım listesinde yer aldığı D. P. den çok, bizzat kendi şahsı için yapmıştı.

Aksaraylılar ehemmiyetli bir mevkiye genç yaşında yükselen bu hemaerilerinin adım çoktan beri biliyorlardı. Kendisini gören azdı. Fakat 13 Ekim ile 23 Ekim arasında Aksa. rayın içinde ve köylerinde yaptığı propaganda 'konuşmalarında şöhretini duydukları Medeni Berki gözleriyle de gördüler, sesini işittiler ve pek sevdiler. Sandık başına gittikleri zaman muhalif partiye rey vermekteki kararlarına rağmen bu sevimli ve şöhretli hemşerilerinin ismini de listelerine ilâve etmekten kendilerim alıkoyamadılar. Böylece Medeni Berk, P. P. listesinde kendisi ile beraber yer alan altı arkadaşım atlatarak. muhaliflerinden kopardığı reylerle Niğde milletvekili seçilmiş oluyordu. Bu siyâsî hayata başlangıcıydı.

Şahsî prestiji ile Meclise gelmeye muvaffak olan Niğdenin yegâne P. P. li milletvekillerinin basındaki talih kuşu, Menderes V. hükümetinin .ilânına kadar geçen uzunca zaman zarfında da uçmağa niyetlenmedi. Menderes V hükümeti ilân edildiği zaman görüldü ki İmar Bakanlığı adıyla yerii bir bakanlık tesis ediliyor ve bunun başına Medeni Berk getiriliyordu.

Yeni bakanlığın İşi

Bu, yeni bakanlığın ne maksatla kurulduğunu adından anlamak mümkündü. Ama doğrusu ya, bu kadar ufak bir işaret kimse için kâfi sayılamazdı. İmar işlerinin ana prensibi, bu bakanlığın kuruluşunda da hükmünü yürütmüştü. Yani önce bir bakanlık kurulmuş ve başına bir bakan getirilmiş, sonra da teşkilât kanunu hazırlanarak bu bakanlığın faaliyet sahası ve çalışma şekli tâyin olunmuştu! Yeni Bakan Medenî Berk, 11 Ocak 1958 günü Türk Mühendis Odaları Birliğinin toplantısında bakanlığının kuruluş maksadım ve çalışma tarzım açıklayan konuşmasını yapıncaya kadar, kimse İmar Bakan- , lığının işinin ne olduğunu doğru dürüst bilmiyordu.

O gün Medeni Berk açıkladı ki İmar Bakanlığı iki büyük mevzu üzerinde faaliyet gösterecektir: 1) Memleketin bölge, şehir, kasaba ve köy imar plânları; 2) Topyekûn mesken mevzua...

Medenî Berk o günkü toplantıda bakanlığının en mühim işinin imar plânlarının ele alınması olduğu üzerinde ısrarla durdu ve bakanlığının ilk günlerinde şu itirafta bulunmağa mecbur kaldı: "Bu, şimdiye kadar yapılmakta olan mesainin tamamen birbirine bağlı, tamamen koordine vaziyette etüd edilmesi ve bunların tatbikata koyulması için . lüzumlu çarelerin araştırılmasıdır." Medeni Berk "şimdiye kadar yapılan mesaînin plânsız, programsız ve birbirleriyle irtibatsız olduğunu elbette daha açık söyliyemezdi.

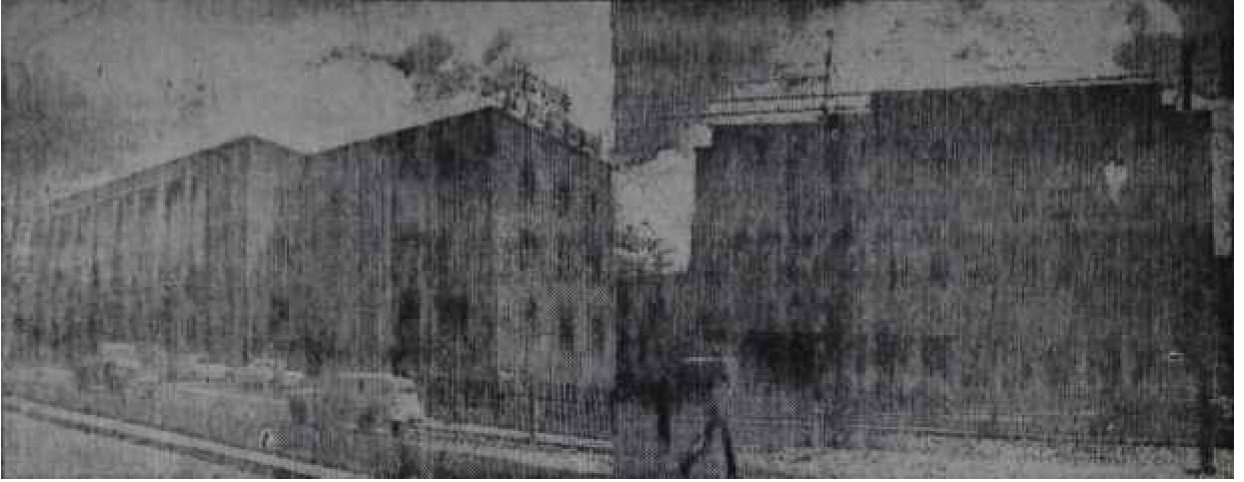
Yeni Bakan mesken mevzuunda da yuvarlak cümlelerin arkasında siper almayı tercih ediyor ve diyordu ki: "Bu köyden kasaba ve şehre kadar bütün .mesken dâvalarım içinde, toplayacak olan bir mesken probleminin, halli ve Türkiyede şimdiye kadar muhtelif teşekkül ve müesseseler tarafından tatbik edilegelen mesken politikasının toplu ve memleketimize uygun bir politika şeklinde vaz'ıdır."

Bu -sözler, Menderes V. hükümetinin.bir mesken politikası takip edeceği şeklinde anlaşılırsa elbette memnuniyet uyandıracaktı. Ama İmar. Bakanının o günkü . konuşmasında bu yeni mesken politikasının esas istikâmetinin ne olacağı hakkında tek kelime yoktu. İster, istemez insanın aklına P, P. İktidarının "herkese bir

Fikir Olmayınca

Yeni Günde C.H.P. yi tenkid eden yaz larıma Akis'in ilk tepkiyi göstermiş olmasını yadırgayanlıar olabilir. Seviyesi, şahsiyata göre ayarlanmış bir dergide, şahsıma yapılagelen tarizlerin, asd saiklerini çok iyi anladığımı ve boaları hiç yadırgamadığımı , belirtmek isterim. Bununla beraber, daha muhalefetteyken, tenkide tahammül edemiyen '"hürriyet havarilerinin", ileri sür düğüm fikirleri, şahsi tariz ve hücumlarla değil, fakat mukabil fikirlerle karşılamaya çalışmaları hem gayret sarf ettikleri, hem de çok muhtaç oldukları "iadei itibar" meselesi bakımından daha İsabetli bir hareket alur.

Aydın Yalçın

Türkiye Emlâk Kredi Bankası ve İller Bankası

"Bir elin nesi var? İki elin sesi var!"

ev" sloganı geliyordu. Eğer yeni bakanlığın mesken mevzuunda çalışmalarını da böyle tatlı vaadler çizecek idiyse, Medenî Berkin bahsettiği mesken politikasından şimdiden ümidi kesmek lâzımdı.

İki banka = İki kol

İmar Bakanı, bakanlığının meşgul olacağı bu iki büyük mevzuu yürütmek için iki büyük malî müesseseden istifade edileceğini söylüyorduk Emlâk Kredi Bankası ve İller Bankası... Tatbikatta bakanlık gövde ve başı teşkil edecek, bu iki 'banka da onun sağ ve sol kolları olacaktı. Bu görünüşe göre İmar Bakanlığının gövde ve kafa kuvveti şimdilik meçlmi idi. ama iki kuvvetli pazıya sa~hip olacağı anlaşılıyordu.

Bu iki banka "memleket sathında" tamamen vazife görebilecek şekilde organize edilecek, aralarında şimdiye kadar mevcut olmıyan işbirliği kurulacak ve bu suretle imar ve mesken dâvalarının halli yoluna gidilecekti, İller Bankası şehir ve kasabaların imarında daha ziyade amme hizmetlerile ilgili kısımlarla uğraşacak; elektrik, kanalizasyon projelerinin finansmanı, imar .plânlarının . hazırlanmasıyla vazifelendirilecekti. Emlâk Kredi Bankası ise daha çok inşaat ve mesken mevzuu ile meşgul olacaktı. Bu iki banka arasındaki münasebetlerde ve diğer malî müesseselerin kaynaklarından istifade etmekte İmar Bakanlığı nâzım rolü oynıyacak ve bütün bu faaliyetlere istikameti Bakanlık verecekti.

Toplama yerine dağıtma

Böylece aslında, imar hareketinin bir toplanmaya ihtiyacı olduğu kabul ediliyordu. Herşey, D P. iktidarının âdet- veçhile, dağıtılmıştı. Hiç el uzatılmaması lâzım gelen yerlere el uzatılmış, muazzam bir israf ve hesapsızlık bu teşebbüslerin acı bedelini teşkil etmişti. İktidarların bağanlarının iş yapmaktan ibaret bu lunmayıp, en faydalı işleri en münasip . şekilde en ucuza çıkarmak olduğu unutulmuştu. Şimdi, beklenirdi- ki İmar Bakam dağıtılanları derleyip toplasın. Bir noktada Allah rızası için durulsun' ve sadece başlanılan işler tamamlansın, ondan sonra bir plân dairesinde memleketin öylesine ihtiyacı bulunduğu imar ve mesken dâvalarının rasyonel tedviri faslına geçilsin. Eldeki imkânlar bilinsin, bir nevi envanter yapılsın, cezbe halinden kurtulunup Kristof Kolombun yumurtası usulleri, terkedilsin. Zira bir bankacı olan Medenî Berkin bilmemesine imkân yoktu ki, ortada bir Kristof Kolomb yumurtası mevcut değildi. Bu düpedüz enflâsyonun "fazilefiydi ve milletlerin bu "fazilef'i neyle ödedikleri pek az iktisatçıma meçhulüydü.

Buna rağmen bu haftanın başında İmar Bakanı Başbakanın refakatinde, ellinde bir kazma, yeni bir imar saadetini tadacak bölge"ye harekete hazırlanmaktan geri kalmıyordu. Bu saadetin İstanbul ve Ankaralıların pek iyi bildikleri saadeti ten farklı olmıyacağı muhakkaktı. İzmirlilerin'endişesi de buydu ya..

Kahve

"İnönü kahvesi"ne hasret

Geçenlerde İstanbulda, meşhur Hilton Otelinin Bosphor Terrace adını taşıyan kısmında eğlenceli bir sahne geçti. Büyük Mecliste, İstanbuldaki imar hareketlerinin memlekete milyarlarca liralık turist dövizi getirecek "faydalı yatırım" olduğu iddiasının ortaya atıldığı günlerdeydi. Akşam üzeri Yeşiyköy hava alanına İnen bir uçaktan kırlaşmış saçlarım maviye ,boyamış, adı Pauline R. Şcott olan 62 yaşında Jbir emekli öğretmen yirmi, **kadın**, arkadaşıyla birlikte inmişti! Kadınlar grubu dünya **turuna, çıkmıştı. Memleketlerin,** kulaklarına gelmiş hususiyetlerini .gözleriyle görmek, damaklarıyla- tadmak istiyorlardı. Türkiye hakkında bir "Türk kahvesi" lâfı işitmişlerdi. Onu içecekler, Amerikaya döndüklerinde arkadaşlarına bunu ballandıra ballandıra anlatacaklardı. Hemen Hilton Oteline koştular, Boşphor Ter. race'a kuruldular ve mavi 'üniformalı garson kıza, hem de az şekerli birer Türk kahvesi ısmarladılar. Bu sırada, gazetelerin tekkeyi "Hiltondil kuran kadınlı erkekli "Beyoğlu muhabirleri"nin kendilerine bakıp gül düğünü gördüler ve sebebini pek arlamadılar. Mavi üniformalı . garson Amerikalı kadınların Türkiyede en fazla duyacakları kelimeyi söyledi "Yok". Allahtan, kadınlardan , biri TİME okumuş olmalıydı ki bu *meş*hur kelimenin mânâsım çıkardı. TÜM kiyede Türk kahvesi, turistin tâ ,A merikadan kalkıp içmek için Türki yeye geldiği Türk kahvesi şehrin en lüks otelinde dahi yoktu. Ama senelei vardı ki sahici kahve, halk arasında kullanılan tâbirle "İnönü kahvesi her faninin içebildiği nesneler arâ sından çıkmıştı. "İnönü kahvesi"ni: yerim, başka bir tâbirle anılan uy durma malûmatlar almıştı.

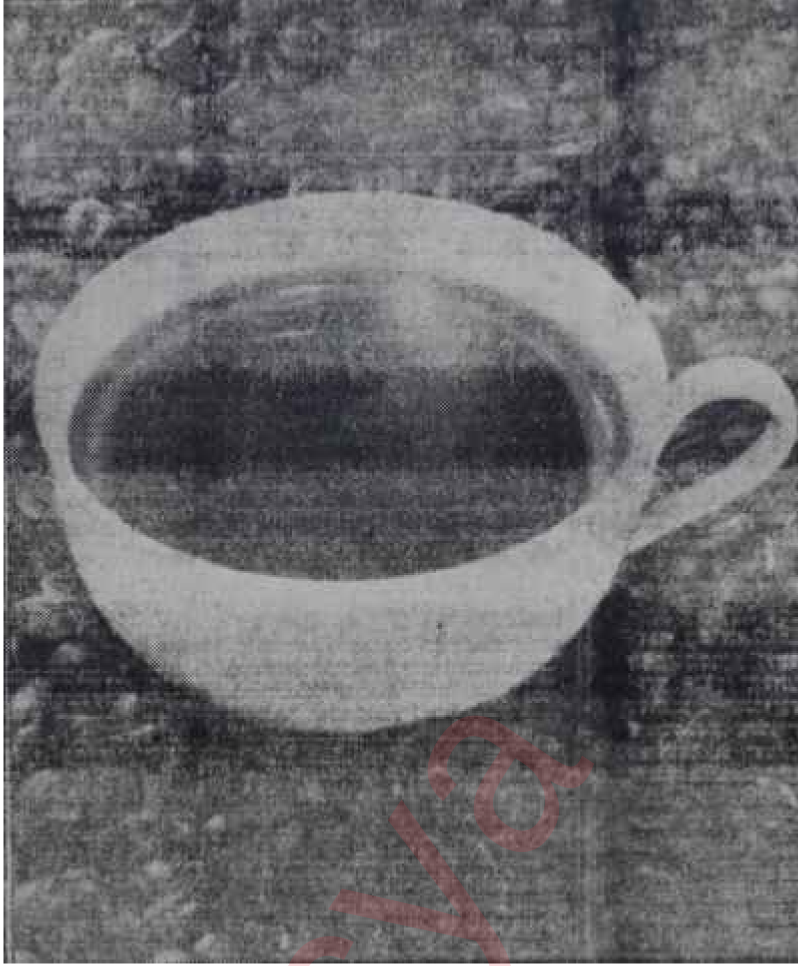
Ancak, İşin en garip tarafı bu de ğildi. Pauiine R. Scott'un Hiltonda mavi üniformalı garsondan Tür] kahvesi istediği ve "yok" cevabin aldığı saatte Türkiye de tam **451** bir kilo -kaçakçıların ve karaborsacıla rın elindeki hariç, kahve, hem öte değil, "İnönü kahvesi!' bulunuyordu

Seçim kahvesi

1956 senesinin Mayısında ithal ed len 160 bin kilo kahye, Eyüp **Ağa**oğlu firmasına aitti ve ıstanbul Gümrüğünün Eminönühdeki 15 nı maralı kahve deposunda bulunuyor du. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile Eyüp Ağaoğlu firması arasında İhtilaftan dolayı transfer lisansı *ve* irilmediğinden, iki senedenberi **İstan bul Gü**mrüğünde bekleyip durmal

taydı. 150 bin kilo kahve 2 numaralı ve hakkında ayrı ayrı ehlivukuf heyetleri tarafından dört müsbet rapor verilmişti.

Ayrica, bir de Tekel Genel Müdürlüğüne ait 300 bin kilo kahve vardı ki halk buna "Seçim Kahvesi' adını takmıştı ve hikâyesi bir hayli alâka çekiciydi. Cumhuriyet Hükü meti kahvenin ne derece tesirli bir "Yok" olduğunu müdrikti. Umumî seçimlerin öne alınmamasına karar verildiği zaman, derhal (harekete geçilmişti. Tam umumî seçim arifesinde, ağızlara bir parmak bal çalmak kabilinden, az da olsa piyasaya kahve arzetmenin, rey avcılığı bahsinde İktidar lehine bir not olacağı düşünülmüştü. Ama şurası da. vardı ki alacaklımız Brezilya, artık takas veya kiedi ile kahve ver iniyordu. Muteber bir para veya altın ile peşin tediye istiyordu. Çalışıldı, Çabalandı, neticede bir yol bulundu. Tekel Genel Müdürlüğü, o sırada Hilton Otelinde ikamet eden Kıbrıslı Tomaidas adında bir rum komisyoncu ile mutabakata yardı. Kıbrıslı Tomaidis, maruf Londralı spekülatör Biggins'in adamıydı. Mısıra gitmekte olan 300 ,bin ton kahveyi, İsveç bandıralı Sameland şilebinde, "flotan"' vaziyette iken peşin dolar ile satabileceğini söyledi. İstenilen ücret ödendi. Hem de, New-York doları ile... Menderes IV. Hükümeti, "istikbalin mesut ve müreffeh TürKiyesi" Uğruna girişilen "Görülmemiş Kalkınma hamleleri"ne çok lüzumlu olan dolarları, millet menfaatine gözden çıkarmıştı. Kıbrıslı Tomaidis ile varılan anjaşma gereğince, 300 biri kilo kahve, 5 Ekim 1967 de İstanbul Gümrüğüne teslim edilecekti Fakat İktidarın güvendiği dağlara kar yağdı. Sameland geciktikçe gecikti. 5 Ekimden sonra bir hafta geçti, 15 gün maziye karıştı, Sameland. hâlâ ufuklarda belirmedi. Bir taraftan da Tekel Genel Müdürlüğü sözcüleri, devamlı surette "Yolda", "Yakında gelecek", "Varmak üzere" şeklinde beyanat veriyorlardı. Kıbrıslı Tomaidis Tekel Genel Müdürlüğüne bir noktada oyun oynamıştı. Eğer anlaşma-, yapılmadan bir defa tahkik edilip Türkiyedeki acentaşına sorulsaydı, Sameland'ın çok daha önceden hazırlanmış programına göre 5 değil,' 22 Ekimde İstanbul limanına vasıl olacağı öğrenilecekti.

Kahve
"Baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş"

"Geçemez"

İşte bir taraftan millet, öte yandan İktidar sabırsızlanırken, hiç beklenmedik, ikinci bir zorluk daha ortaya çıktı. Sameland 22 Ekimde geldi ve 300 bin kilo • kahveyi, İstanbul Gümrüğüne teslim etti. Haber, ertesi gün gazetelerde intişar edince milletin ağzı artık iyice sulanmağa ve midesi hasret gurultularım arttırmağa başladı. Fakat, yaptığı tahlil neticesinde, İstanbul Gümrüğü Laboratuvarı herkesin başından kaynar sular dökülmüşçesine asabını bozan bir,rapor verdi: "İçilmesi sağlığa zararlı olduğundan 300 bin kilo kahve Gıda Maddeleri Nizamnamesine göre İstanbul Gümrüğünden geçemez!"

Bizdeki Gıda Maddeleri Nizamnamesi, 3 numaralı kahve esas tutularak hazırlanmıştı. Mevzuata göre, "kahve kabuğu, bozuk çekirdekler, zararsız da olsa her türlü yabancı maddeler % 5 ten fazla" olamazdı. Üstelik "ıslanmış, tegayyür etmiş, küflü, fena kokulu yumuşamış vesair vaziyetlerde bozulmuş olanlarla, kemale ermemiş tanelerle karışık kah velerin satışı" yasaktı. Halbuki, Kıbrıslı Tomaidisin sattığı 5 numaralı kahveydi ve Gıda Maddeleri Nizamnamesinin bulunmasını istemediği hususiyetlerin ekseriyetine sahipti.

, Gerçi, Tekel Genel Müdürlüğü kendine göre böyle basit bir müşkülü halletmesini bildi ama, o zamana kadar da iş isten geçmişti. Umumi seçimler yapılmış ve malûm şekilde neticelenmisti. Tekel Genel Müdürlüğü tahlile itiraz etmiş, kendi hazırlattığı ' bir ekspertiz raporu ile 300 bin kilo kahvesini "müşkülpesent" ve "gayretkeş" İstanbul Gümrüğünün inatçı ellerinden kurtarmıştı. Halbuki, Eyüp Ağaoğlu firmasının 3 numaralı 150 bin kilo kahvesi, beceriksizlikten çile doldurmaktaydı. 300 bin kilo kahve, 15 numaralı anbarın bir kısmı imarın sillesine maruz kaldığından, Tekel Genel Müdürlüğünü Karacaağaçtaki yeni inşa ettirdiği depolara nakledildi.

Böylece, 300 bin kilo kahve maksadına hizmet edememişti. D. P., arzu ettiği ekseriyetle olmamakla beraber, iktidarı tekrar kazanınca, 300 hin kilo kahvenin vatandaşa tevziinde daha önce gösterilen müstaceliyet te, otomatikman tavsadı, halka intikali usulünü tâyin için muhtelif çalışmalar yapıldı, vatandaş da yapılan çalışmaları ümitle takip etti. Hattâ bir defasında muhtarlara, mahallelerinle oturan ailelerin üstelerini bildiren beyannameler hazırlamaları teb-

liğ olundu. Fakat zamanla, faaliyet büsbütün durdu, Tekel Genel Müdürü Ömer Refik Yaltkaya da geçenler, de baklayı ağzından sıkardı. "Mevcut gayet az olduğundan, 300 biri kilo kahvenin tevziinden vazgeçilmişti. Tevziat, bir partinin daha ithali mümkün olduğu zaman yapılacaktı!" Ancak, yeni bir parti kahvenin ithal. edileceğine dair ortada hiç bir emare mevcut değildi. Hattâ, ticarî mahfiller, Cumhuriyet Hükümetinin kahve ithalinden vaz geçtiğini ısrarla belirtmekteydiler.

451 binden geriye kalan bin kilo kadar kahvenin macerası da gayet basitti. Bu, memlekette kaçak olarak giren tonlarca kahvenin,, ele geçirilerek .müsadere edilen kısmı yekûnuydu. Muhtelif partiler halinde ele geçirilen o kaçak kahveler 15 numaralı anbara depo ediliyordu.

Rayihasız kahveler

Şurası da vardı ki, kahve bekledikçe fire verirdi. Üç sene sonra bon cılklaşmağa başlar, kafeinini kaybederdi.Rayihası zail olurdu. Rengi de. ğişirdi. Esasen 5 numaralı kahve stok malıydı. Brezilya, bir müddet satılmadığı takdirde 5 numaralı kahveyi denize döker veya gübre olarak kullanırdı.

Türkiye, bir asırdanberi "Rio adı verilen Brezilya kahvesi içerdi. Başka yerden kahve ithal etmezdi. 3 numaralı 1 kilo' "Rio" kahvesinin gümrük teslimi fiatı takriben 1 dolardı. Cumhuriyet Hükümeti, memleketin kahve ihtiyacını karşılamak üzere senede elzem 7 milyon doları harcıyacak durumda değildi. Kısacası, uzun bir zaman için kahveye veda etmek lâzımdı. Zira ICA yardımının kahveye teşmiline imkân yoktu. Şimdi millete düşen, kahveyi unutmağa çalışmak veya kalantor ziyafetlerde mönünün son hanesini bir fincan kahvenin teşkil ettiğini işitip, görüp, okuyup bunun nereden temin edildiğini düşünerek yutkunmaktı.

Politikacılar

Hayal içinde

Ranzasına sırt üstü uzanmış, kollarım başının altında kenetlemiş genç adam, derin bir hesaba dalmış, düşünüyordu. Gaziantep hâdisesi sanıklarındandı. Beş aya yakın bir zamandır mevkuf bulunuyordu. • Beraber tevkif edildikleri arkadaşları gecenin bu geç saatinde, zaman zaman "ah!, of'larla karışık iç çekmeleriyle ranzalarında döndükçe, genç adamın düşünce silsilesi bozuluyor ve yapmağa başladığı hesaba yeni baştan başlıyordu. Yattığı yerde bir müd det, kızını düşünmüştü. Dört, beş yaşlarında, ufacık, sevimli, afacan mı afacan bir kız çocuğu. Zeynebi... Sonra evini, ailesini sevdiklerini, işini, Gaziantebi, İstanbulu hayal etmişti. Dışarda bir bahar havası vardı, Ama ne de olsa Yozgatın havası sertti. Geceleri serin oluyordu. Yatarken koğuşun pencerelerini sıkı sıla kapıyorlardı. Genç adam, başının altında uyuşan kollarının vaziyetim değiştirdi ve düşünmeğe devam etti. Haklarında yapılan tahkikat uzayıp gidiyordu. Doğrusu devlete hayli pahalıya mal oluyorlardı. 90 kişiydiler. Bu günlerde Antepte tevkif edilmiş olan ve aralarına katılacak 13 kişi daha bekliyorlardı. Sayıları 43 ü bulacaktı. Gayri mevkuflarla birlikte ise sayıları 79 du. Hâdisenin 300 den fazla da şahidi vardi. İlk tahkikat sırasında Gaziantepten Yozgata celp edilen 100 şahidin Yozgata gidip gelmesi 30 bin lira masrafa mal olmuştu. Daha ilk tahkikat sırasında masraf 30 bin lirayı bulduğuna göre, dava görülmeğe başladığında bu masrafın 100 bin lirayı aşması işten bile değildi. Doğrusu Hazinenin böylesine bir masrafa girmesi büyük kayıptı.

Genç âdâm, bu hesabı yaptıktan sonra sıkıntıyla yerinden doğruldu. Ranzasında bağdaş kurdu, oturdu. Hemen yanı başında asılı duran ceketinin cebinden Yenice paketim çıkardı bir sigara yaktı. Hapishaneye düşmezden evvel de sigara içerdi ama, burada sigarayı iyiden iyide artırmıştı. Günde kaç paket içtiğinin sayısını bile' şaşırmıştı. Yaktığı sigaradan derin bir nefes çekti. Sonra burnundan çıkardığı 'dumanları seyrederek yeni bir hesaba daldı. Tevkif edileli neredeyse beş ay oluyordu, tik tahkikat daha yeni bitmişti. Tahkikatın;ilk kısmı beş ay sürerse, 79 sanıklı, 300 şahitli bir muhakeme Allah bilir kaç yıl sürerdi. Genç adam kendi kendine ve farkında olmayarak yüksek sesle:

"— Yıllarca sürer bu iş" diye' söylendi.

Sonra da koğuşun sessizliği içi de kendi sesinden kendi ürkerek rafım dinledi. Hayır. Sesini' ki duyup uyanmamıştı. Arkadaşları riri bir uykudaydılar. Hepsi de gü düzkü yorgunluklara İçinde daim lardı. Bir kaç gündür iyice ısına havalar, sanıkların yeni bir meşg le bulmasına vesile olmuştu. El rinde kazma kürek, sabahtan samlara kadar, koğuşlarının önün ki bahçeyi kazıyor ve tanzim ediy lardı. Toprak ana, en büyük tese leri ve meşgaleleri olmuştu. Kar rın erimesinden meydana gelen altı suları, bahçenin orasında bur sındıa küçük pınarcıklar teşkil misti. Sanıklar bunlara "Hürri çeşmeleri" adım takmışlardı. Bu larla oyalanıyorlardı.

Sanıklar bahçeyle, "Hürriyet ç meleri" ile ve karşı dağların yeser yamaçlarıyla oyalanıp günlerini çirmeğe çalışırken muhakeme sa hatı da ağır da olsa ilerliyordu. va dosyası savcının talebi ile Ceza mahkemesine sevkedilmiş Burada tetkik edilen dosyada san lara izafe edilen suçlardan an "hükümetin ve adliyenin manevi siyetine hakaret'in Ağır Cezayı zam ettiği, "Toplantı ve Gösteri rüyüşleri Kanununa muhalefet" çunun Asliye Ceza Mahkemesi görülmesi gerektiği kararı alı ti. Bu karara göre 79 sanığın 23'ü bu arada Cemil Sait Barlas, man Bilen, Refik Daniş, Selim raman, Nail Bilen, Cemil Cahit zelbey ve Ali İhsan Göğüs de di -hem Ağır Cezada, hem de A ye Cezada muhakeme edilecekle Geri kalan 56 kişi ise, yalnız Ağır Cezada muhakeme edilecekti.

Bakalım bu işler ne kadar si çekti

Yozgat Cezaevinden bir görünüş
"Siyasi koğuş" da burada

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler ?

- XXXVII -

Vural GÜNAL

Demokrasi, etimolojik bakandan "Halk; idaresi, hâkimiyeti halkın temsil ettiği idare şeklinde izah olunmaktadır Demokratik nizam içindeki bir toplum, kendi elinde olması gereken hâkimiyeti, emir ye, nehiy kudretini kendi nam ve hesabına kullanmak üzere, seçmiş olduğu kimselere devreder.

İşte meselemiz bu noktadan başlamaktadır. Toplum namına iktidarı ele alanlarla toplum arasında akdedilmiş olan bu mukaveleye ria. yet olunup olunmaması konumuzun esasını teşkil eder.

iktidar toplum adına kuvvetini iyiye kullandığı, feragatla çalıştığı, insanların hak ve hürriyetlerine do kunmadığı, iktidar . nimetlerinden istifade etmek için her ne pahasına olursa olsun yerini muhafaza .arzusuna kapılmadığı takdirde, ortada mesele yoktur. Bunun aksi düşünüldüğünde, toplumun ademi itimadına rağmen iktidarı muhafaza sevdalılariyle. diğer bir değimle diktatörlük yolunun yolcularıyle mücadele edebilmek için gereken çift Meclis, Anayasa mahkemesi Hâkim teminatı, Üniversite muhtariyeti, Hür basın ve İsnat hakkı v.s. gibi bir kaç klâsik müessesenin durumu veya kurulması Ok fikir olarak hatıra geliyor.

Ancak, müesseseleri kuranlar insanlar olduğu gibi yaşatanlarda insanlardır. Demokrasi idaresini incelemek için "done = mutâ olarak inşanı ele almak gerekir. Demokrasiyi soysuzlaştırmak isteyen cereyanlar genel olarak cahil ve az aydın toplumlarda vukubulmaktadır. Seçilenlerin veya herhangi bir surette iktidarı elde etmiş müstebitlerin yaptığı baskılar aydın cemiyetlerde yer bulamaz. Şu halde her şeyden evvel demokrasi bir kültür İşidir.

Bu yolu seçmiş, bu yolun doğruluğuna. İnanmış cemiyetler, eğitim ve öğretim işini en öne almak zorundadırlar. İnsan olmak haysiyetini her şeyin üstünde tutan, hak Ve hürriyetlerine âşık ve onların! vazgeçilmez olduğunu bilen bir gençlik için maarif ordusunu her türlü düşüncenin fevkinde ' elemek ve gençliği hakiki değerlerin eline teslim ederek onları islerinde genel' olarak muhtar kılmak gerekir.

Diğer, taraftan cebini ve midesini düşünmiyecek aydın zümrenin mümkün olduğu kadar cesaretle savunacağı fikirlerle genişliği küçük yaştan hak ve hürriyet aşkı, yurt ve millet bütünlüğü, bahsinde feragata alıştırmak.

Ümit kırıcı hâdiseler karşısında tam bir imanla çalışmak "Labor omnia vincit İmprobus = İnatçı bir çalışma ile her şeyin neticelendlrilebileceği'-'ne inanmak.

Toklumun çoğunluğunu teşkil eden sınıfın her hangi bir baskı altında kalmasını önlemek:

Köylünün aydınlanması yanında, ekonomik kalkınmasını temin edebilmek için ağa, derebey nüfuzunu kırıcı, köylüyü toprak saiıibi edici bir reform yapmak.

İşçinin bilhassa sosyal sigortayla birlikte diğer hak ve hürriyetleri, ni koruyucu tedbirler.almak.

Millette ve bu arada memur Sim. fında "Neme lâzımcılık" mefhumunu kaldırmak.

Bunlar, aydım bol, kültürlü bir kütlede oldukça kolay olacaktır.

İşte bütün bunları yapabilmek için millette genel olarak bir demok. rasi cereyanı ve egoist olmıyan bir milliyetçilik ideolojisi yaratılarak tembellik ve geri fikirlerle mücadele gerekir

Eğitim ve öğretim, dikkatli bir yetiştirlş eski âdet ve ananelerin' den gelen kara düşünceleri sümek yönünden de faydalıdır. Amerika Birleşik Devletlerindeki zenci meselesi de ancak bu yoldan genel bir şuur,; müşterek bir ideal, karşılıklı sevgi ve saygı yaratıldıktan sonra halledilebilecek bir misaldir. Bizce mühim olan bir ideal haline getirilecek olan fikirleri gençliğe aşılayabilmektir. Bugün ne belli bir kavmin Tanrının sevgili' ve üstün kulları ol. duğu fikrinin yayılması, ne ümmet fikri, milletleri eskinin yıllar süren Haçlı Seferleri gibi seferlere çıkarabilecek kudrette değildir, Bir "Üstün Irk" efsanesi, bir milleti normal şartlarla ve insanlığın zararına olmıyan bir neticeye ulaştıramıyacaktır. Belli bir sınıfın rahatlığı pahasına yaratılmak istenen sloganlarla bütün bir millet çalışmağa sevkedilemiyecektir.

Bugün normal bir demokrasi ve âdil bir milliyetçilik, gençlere rehber olabilecek ve milli ruhun, milli şuurun kütleler içinde yayılmasında en mühim amil olacaktır.

Milletlerin birlik" ve beraberliğine yardım etmiş eski unsurlar bugün ancak yardımcı bir mahiyet ar. zetmektedir. Boşalan yeri doldurmak ve-zayıflamış olan milleti bağlayıcı Ve müşterek ideale yöneltici fikirler yerine, zamana ve duruma uygun olacakları bulup çıkarmak gerekmektedir. Filozofların bu yönden üzerlerine düşeni yapmaları lâzım gelir.

Bu şekilde cemiyetlerin bir çoğunda eskimiş bulunan, topluluğu yularca peşinden sürüklemiş çeşitli ana fikirler yerine günümüze ve Birleşmiş Milletler Prensiplerine uygun fikirlerle sulhperver ve çalışkan bir toplum yaratılmış olacaktır.

Her yönden aydın, hürriyet ve demokrasi için mücadele edebilecek medeni cesarete sahip, insanların tabit hak ve hürriyetlerini "verilir" değil "alınır' olarak düşünebilen toplumda, ne diktatörlük hevesli̇leri türeyebilir, ne hürriyetler kısılır ve ne de herşeye rağmen mücadele elden aydın fikir suçluları hapishaneleri doldurur. Zira cemiyet daha ilk adımda bu tip sergüzeştçileri tanıyacak ve gereken dersi vermekten çekinmiyecektir.

Böyle bir cemiyet üzerine demokrasi için şart olduğunu düşündüğünüz müesseseleri getiriniz. Onlar derhal benimsenecektir.

Bir cemiyetin aydınları veya doğru yolda düşünebilenleri çoğunluğu teşkil etmedikçe orada demokratik nizamın teessüsü çok zor ve belki de her an aleyhe netice verebilecek bir talih işidir. Medeni müesseselerin medenî cesarete sahip kültürlü bir cemiyet olmadan muhafazası imkânsız denecek kadar güçtür.

Parola mümkün olduğu kadar çok aydın insan yetiştirebilmek olmalıdır.

Demokratik nizam içinde yaşamak istiyen milletler, demokrasinin cehaletle bağdaşamayacağını göz önünde bulundurmak, bir misal olarak ta uzun bir didinme ve çalışmaya rağmen Türkiyenin içinde bulun. duğu zor durumu hatırlamalıdırlar.

Doğu - Batı

Tatlı nağmeler

Rus Sulh taarruzu geçen.hafta sonunda dünya üzerinde bütün şiddetiyle devam etmekteydi. Kremlindeki liderler Wâshingtbri semalarına her gün yeni bir psikolojik Sputnik gönderiyorlardı; Batının ileri sürdüğü, dışişleri bakanları toplantısını kabul eden Ruslar, ertesi gün İke'ın sıhhatini düşünerek yüksek kademedeki toplantılar için Amerikaya gelmeye hazır olduklarını ilân ediyorlardı. Bir gün sonra, Ike'in "artık mektup gönderme" demesine rağmen Bülganin-10 Aralıktanberi dördüncü mesajını yolluyordu. Bu teşebbüsler devam edeceğe benziyordu., Gerçi Kremlin liderleri

Mareşal Bulganin
Taarruz, ama mektupla

esasta hiç bir tavize yanaşmıyorlardı. Ama hergün yeni bir jest yaparak, psikolojik zaferler kazanıyorlardı. Manevra kabiliyeti zayıf olan Dulles ve kurmay heyeti, mecburen müdafaaya çekilmişti. Nisanda dışişleri bakanlarının toplantısına taallûk eden Rus teklifini reddeden Dulles, sadece bir piyes oynamak i Çin toplanmanın bir işe yaramıyacağım söylüyordu. Fakata Amerikanın müsbet kararlara varılabilecek bir toplantıya hazır olduğunu sözlerine ilâve ederek müzakere kapılarını acık tutuyordu. Dulles herhalde eşref saatin gelmediği kanaatindeydik Ama Hür; dünya liderinin isteksizliğini gören Ruslar, puan kazanmak, fırsatını kaçırmak istemiyorlardı. Bulganin Amerokayı, Rusyanın kabul edemiyeceği şartları ileri sürmekle suçlandırıyordu. Eisenhower'in 15 Şubat tarihli mektubunun,, sert bir tonla kaleme alınmış pasajlarının, milletlerarası tansiyonu yatıştırmaya hizmet etmiyeceğini düşünerek cevap vermediğini yazıyordu. Rusya, hemen ertesi gün bütün nükleer silâhların imhası için bir anlaşma imzalamağa hazırdı. Mü-, nasip bir kontrol sistemine de hayır' demiyecekti. Bütün bunlar güzel lallardı. Ruslar anlaşılan bu güzel lâfları tekrarlamaktan bakmayacaktı. Kabul etmek lâzımdı ki, Dulles'ı kızdıran bu lâflar Batı halkının hoşuna 'gidiyordu. Rusların hakiki maksatları da muhtemelen Batı halkının kulaklarını tatlı nağmelerle doldurmaktı. Tatlı. nağmelerin şimdiden tesiri görülmüştü. Bizzat Dulles Paristelti NATO konferansında, Avrupa "memleketlerinin Doğu - Batı konuşmalarına taraftar olduğunu müşahade etmişti. Amerikada da bu cereyan kuvvetlenmekteydi. Bil sebeple, yüksek kademedeki toplantı eninde sonunda gerçekleşecekti. Ama toplantının müsbet neticelere ulaşması için gerekli şartların mevcut olduğunu söylemek çok iyimser bir görüş olacaktı.

Fransa

Batı Akdeniz Paktı

Geçen haftanın sonuna doğru, Fransanın gelmiş geçmiş en genç Başbakanı Felix Gaillard, Batı Akdeniz hakkında yeni bir plânla ortaya çıkıyordu. Batı Akdeniz memleketleri bir savunma paktı etrafında toplanacaklardı. Fransa, Tunus, Fas, Libyayı bir araya .getirecekti. İtalya ve İspanyanın da pakta katılması muhtemeldi. Hattâ Fransız resmi makamları, İngiltere ve Amerika kanın da pakta girebileceğini söylüyordu. İtalya, Türkiye ve Yunanistanı da açıkta bırakmamanın iyi olacağını düşünüyordu.

Batı "Akdeniz Paktı fikri ilk defa, pakt yapmayı çok seven Dulles tarafından ortaya atılmıştı. Dulles İngiliz Dışişleri Bakanı Lloyd'a geçenlerde yazdığı bir mektupla bir "Batı Akdeniz Commonwealtlı"i' kurulmasını teklif ediyordu. Fransa, Tunus, Fas, Libya ve Cezayir bu birliğe katüacaklardı. Bu Cezayir harbi: ne son vermek için Dulles'm bulduğu ustaca Ur fikirdi. Fransız Başbakanı Gaillard ise bu plânı maharetle tâdil etmişti. Bir Fransız vilâyeti olan Cezayir, paktın dışında bırakılıyordu. Yeni şekliyle Batı Akdeniz paktı, hem Tunus ve Faştaki Fransız askerlerinin , mevcudiyetine daha meşru bir şekil verecek, hem de Tunus ve Fası, Cezayir meselesinden uzak tutacaktı. Cezayirin istik lâlini istemekten vazgeçmek şartıyla • Fransa, Tunus; Fas" ve' Libyayı sahra petrolünün işletilmesinde hissedar yapacaktı

Fransanın Afrikadaki dertlerinin kaynağı olan Cezayir meselesine bir merhem 'getirmedikle, Gaillard plânının muvaffakiyet şansı zayıftı, Bununla beraber, Cezayir harbinin bütün Kuzey Afrikayı sarmasından korkan Amerikanın, Dulles plânının Fransız version'unu sempatiyle karşılaması mümkündü.

Orta Doğu

Suikastlar haftası

Geçen hafta, fedailer diyarı Orta Doğuda suikast haberleri birbirini takip ediyordu. Burgiba, Nasır ve Kral Hüseyin ecnebi devletlerin

MacMillan - Felix Gaillard
Bir ipte iki cambaz

parmağı bulunan bu komploların muhtemel kurbanlarıydı. Doğrusu üç Arap lideri de talihli İnsanlardı; Suikastlar etrafında yaratılan büyük bir gürültüye rağmen, burunları .bile kanamamiştı Yalnız, Ürdünde yüz" Tunusta yüzon kişi tevkif edilmişti. Maamafih en çok dikkati çeken nokta sahici olup olmadığı pek iyi bilinmeyen bu komploların,- siyasî bakımdan istismar edilmesiydi. Tunus polisi, elindeki valiz silâhlarla dolu, -Mısır pasaportuna sahip Libyadan gelen yirmi altı yaşında bir genç. yakalamıştı. Salah Hamdan Enamar adlı bu genç, Burgibanın rakibi Kahire taraftarı Salah Ben Yusuf un adamıydı. Tunusa.Batı taraftarı Burgibayı öldürmek için yollanmış. Tünüsün elinde Kahire hükümetinin 44

bu işte suç ortağı olduğunu gösteren deliller vardı. Tunus Cumhurbaşkanı "durumun ciddi bir İzahı yapılmadıkça" memleketinin Mısır'la olan diplomatik münasebetlerini keseceğini söylüyordu, Doğrusu, komplo, Burgibanın tam zamanında imdadına yetişmişti. Zira Saiket Ben Yusufun bombalanmasından beri Tunasta batı aleyhtarlığa kuvvetlenmekte ve Nasırın prestiji yükselmekteydi, Kahireden uzak kalmak kararında olan Burgibanın Nâsırcı cereyanın istikametini bir an evvel değiştirmesi lazımdı. Tunuslular, canlarından çok sevdikleri Cumhurbaşkanının hayatma kıymak isteyen Nasıra karşı elbette ki büyük bir sempati beslemiyeceklerdi. "Masumane" siyasi oyunları çok iyi bilen Burgiba, komplo haberini gürültülü bir şekilde ilân etmek fırsatım kaçırmadı. Burgibanın teşebbüsü muvaffak olmuşa benziyordu. Nasır aleyhtarı ası, Tunusluları herhalde uzun müddet son derece sâri Nasır hastalığından, koruyacaktı. Burgibanın Doğu ve Batı Arapları arasındaki farktan bahsetmesi Ve Nasıra ateş püskürmesi bu salâh alametinin neticesiydi. Cumhurbaşkanı Tunusun hiç bir zaman Doğu Araplarına karşı ittifaklar yapmayacağını söylüyordu. Ama, Batı Araplarının meseleleri, Doğudaki kar. deşlerinin dertlerine benzemiyordu. Doğu Arapları îsraile gözdağı vermekle meşguldüler. Halbuki İsrail düşmanlığı Tunusu ilgilendirmiyordu. Sonra Kahirede Tunus sefaretinin yanıbaşında Burgiba aleyhtarı bir karargâh barındıran Nasır bizzat- kendi söylediği sözleri hatırlamalıydı: "'Biz dostlarımızın dostu, düşmanlarımızın düşmanıyız."

Tunus Mısır münasebetlerinin bozulması, Fransız . Tunus ihtilâfının hâilini kolaylaştıracaktı. Nitekim, Burgiba Fransayla olan anlaşmazlıkların bir haftaya kadar .aydınlanacağım düşündüğünü söylemekten çekinmiyordu. Batı dostu Tunus Cumhurbaşkanı, bu suikast hikayesinin rüzgârından faydalanarak, gemisini Batı sularına doğru yürütüyordu

Yeni hedef Suud

Burgibanın oyununa gelen Nasır, aynı anda daha tehlikeli yeni bir senaryo hazırlamakla meşguldü. Kar hireli Albay, ilk defa olarak açıkça Suuda kargı cephe alıyordu. Suriye halkına hitabeden Nasır, bir komplodan bahsediyordu. Suriyenin; kuvvetli adamı Yarbay Seraca,. Mısır-Suriye birleşmesini önlemek için beş küsur milyon dolarlık bir çek ödenmişti Serac tabiî ki durumu hemen Nasıra bildirmişti. Kahireli Albay, numarasını okuduğu çekin, Suudî Arabistanın başkenti Riyad'dan geldiğini söylüyordu. Bu beş küsur milyonluk .sürpriz hediye, yeni Arap Cumhuriyetinin iktisadî kalkınması. için sarfolunacaktı.

Komplo hakkında daha fazla izahatı, bizzat hikâyenin kahramanı

Kral İbni Suud
Para, sen nelere kadirsin!

Yanbay Serâc veriyordu. Suriye eyaletinin yeni içişleri bakanı devlet misafirhanesinde topladığı gazetecilere, Kral Suudun hazırladığa komployu bütün teferruatıyla ve delilleriyle anlatmaya çalışıyordu. Suud, Suriye ve Mısırın birleşeceği haberini duyar duymaz Suriyeli zevcesinin babası

Yarbay Serac
Rüşvet yememiş

Esad İbrahimi, Serada konuşmaya memur etmişti. İbrahim Esad, Suudun hernepahasına olursa olsun bu birleşmeyi önlemek istediğim söylemekteydi. Meselâ ufak Suriye ordusunu elinde tutan Yarbay Serac bir hükümet darbesi yapabilirdi. Mukabilinde Seraca, Suriye Cumhurbaşkanlığı teklif edilmekteydi Ecnebi devletler Serac Cumhuriyetini derhal tanıyacaklardı. Amerika zaten komplodan haberdardı. Eski gizli istihbarat şefi Serac, Suudun kayınpederiyle kendi arasında geçtiğini iddia ettiği bu konuşmayı tele aldırmayı elbette ihmal etmemişti. Konuşmayı gazetecilere dinletirken, genç subay ithamnamesi inkâr götürmez delillerle dolu bir savcı kadar keyifliydi. Kral Suud, Cumhurbaşkanlığından başka otuz üç yaşındaki Yarbaya biraz da dünyalık ihsan ediyordu. Hükümet darbesi için peşin 5,6 milyon dolar ödüyordu. Eğer, komplo muvaffak olursa Seraca 56 milyon dolar daha verilecekti. 21 Şubat Plebisitinden bir gece evvel bir uçak, ilk parti olarak 2,8 milyon doları Seraca getirmişti. Ama Nasır hayranı genç Yarbay, ceplerini Suudun. doldurduğu bir Cumhurbaşkanı olmaktansa. Birleşik Arap Cumhuriyetinin Surive eyaletinin fakir İçişleri Bakanlığını kabul etmeyi tercih et ti. Suudi Arabistan şimdilik ne faadaydı. Radyo, hükümet darbesi iddiasının Kral Suudun nötrâlist prensipleriyle tenakuz halinde oldğunu söylüyordu. Suudun aynı gayeler içip çalışan Nasırı tasfiye etmesi, düşünülemezdi.

Aynı gün Kahirede bir askerî mahkemede Essamedin Halil adındaki bir sanık da, Kral Suudua Nasırı öldürmek için kendisine para verdiğini iddia ediyordu. Kral Suudla Halil arasında arabuluculuğu. Lübnanın millî emniyet şefi Ferid Şahap yapmaktaydı. Suikast muvaffak olmazsa Halil, Amerikan Sefarethanesine sığınacaktı Veliaht Prens Abdühllah da, Nasırı devirmek için 280bin dolar vermişti. Velhasıl Lübnan ve Amerika bile Birleşik Arap Cumhuriyetinin ithamlarından kurtulamıyor» du. Nasırın Iraktan sonra, bataryalarını Suudî Arabistana da çevirmesi, Orta Doğudaki mücadelenin a m a n sız bir safhaya girdiğim gösteriyordu. Mücâdele herhalde çetin olacaktı. Nasırın kuvvetli kozlara sahip olduğu muhakkaktı. Gerek Irak, gerek Suudî Arabistanda yeni yetişen nesiller, doktoru olsun, mühendisi olsun, subayı olsun kendi Krallarından çok Nasıra bağlıydılar. Nasır onlar için orta çağdan modern çağa geçişi temsil ediyordu. Sonra son derece milliyetçi olan bu gençler hakikaten müstakil bir Arap Birliği ideallerim ancak Nasırın gerçekleştireceğini biliyorlardı. İktisadî bakımdan da Irak ve Suudi Arabistan Nasırın elindeydi. Talihsiz Süveyş seferi bunu göstermişti. Suriyenin petrol borularım tahrip etmesi üzerine Iralan

petrol gelirleri tâmamiyle . kesilmiş, Suudî Arabistanın İse azalmıştı. Bilhassa Irakm durumu çok nazikti. Nasırla açıktan açığa bir kuvvet denemesine girişen Nuri Said, şimdilik bu İktisadî boyunduruğu hesaba katmaz gibi davranıyordu. Ama kurt siyaset adamı, Nasırın ne kadar aVjantajlı bir durumda bulunduğunu herhalde biliyordu. Yeni Nuri Said hükümeti programında, arada sırada çatlakça sesler çıkaran Irak par lamentosunu feshetmekle işe başlayacağım söylemişti. 15 Mayıstan evvel yeni seçimlere gidilecekti. Seçim meselelerinde son derece mahir olan tecrübeli Nuri Saidin, bu isi yağdan kıl çeker gibi kolaylıkla başaracağı muhakkaktı. Ama Nasıra karşı, Krallar Federasyonunu aynı başarıyla savunacağım ümit etmek zordu. Elbette ki hürriyetlerle başı hoş olımyan Sır Nuri ve astığı astık, kestiği kestik Kral Suud kolay kolay yutulacak lokmalar değildi. Fakat Orta Doğuda kapanan bir devri tem

Hollanda Karikatür!

"— LÜTFEN YERLERİNİZİ ALINIZ BEYLER!"

sil eden Nuri Said ve Kral Suud, eninde sonunda sahneden silineceklerdi. Ne var ki, mesele bununla bitmiyordu. Nasır ve Sultanlar arasında kızışan mücadeleye ne Rusya, ne Amerika seyirci kalamıyacaklardı. Nasır - Nuri Said çatışmasının Rus-Amerikan çatışması haline geleceği muhakkaktı: Bu çatışma zaten şimdiden mevcuttu. Birleşik Arap Curahürriyeti ve Krallar Federasyonu ara sındaki mücadelenin kızışması, Doğu - Batı çatışmasını daha kritik bir safhaya getirmekteydi. Durum hiç de parlak değildi. Bölgenin meselelerini yakından tanıyan bir çok Batılı mütehassıs, Rusya ve Amerikanın Orta-Doğu meseleleri üzerinde anlaşmasının son çare olduğunu düşünmektedi. İki dev başbaşa verip, İsrailin hudutlarım garanti etmeli ve bölgeyi silâhlandırmaktan vazgeçmeliydi. Bütün Orta Doğu memleketlerim kaplayan bir İktisadi plân hazırlanmalıydı. Hakikaten bölgeyi istikrara kavuşturmak için başka bir çıkar yol görünmüyordu. Ama hâlen siyaset adamlarının bu sözlere kulak verdiğini gösteren en ufak emare mevcut değildi.

Küba

Gün yaklaşıyor

Kübanin hürriyet kahramanı Fidel Castro, geçen hafta beklenen günün artık çok, yaklaştığım söylüyordu. Küba halkı kırk beş gün içinde Venezüella halkı gibi umumî bir grev yapmaya davet edileceklerdi. Fidel Castro ümitliydi. Diktatör Batistanın sonunun geldiğine inanıyordu. Diktatör Batista. bu tehdide rağmen bir Haziranda umumî seçimlere gidileceğini tekrarlamaktaydı. New York . Times, Batistanın seçim yapmaktan maksadının Amerikayı hoşnut etmek olduğunu yazıyordu. Amerika, hükümet darbesiyle ' işbaşına gelen bir diktatörle iş yapmaktan ne de olsa az çok rahatsızlık duyuyordu. Seçimler, Sam Amcanın vicdan azaplarına son verecekti. Batista'nm Cumhurbaşkanı adayı, Andres Rivero Aguero'ydu. Rivero seçim, leri kazanırsa, Batista ordunun başına geçecekti. Böylece perde arkasından Kübanın hakiki sahibi olmakta devam edecekti. Ama pek az insan Batistanın dürüst bir seçim" yapacağına inanıyordu. Güney Amerikada son derece hürmet edilen Kübalı avukat Dr, Miro, Batista'nm başkanlığı altında serbest seçim yapmanın mümküh -olmadığım söylüyordu. Batista eğer hakikaten namuslu'bir seçim yapmak istiyorsa, yerini bitaraf (bir hükümete bırakmalı, ondan sonra seçimlere gitmeliydi. 'Sosyal meselelere olan ilgisiyle şöhret, yapan hanım doktor Elena Mederos daha açık konuşuyor ve: "Castro, Küba halkının demokratik bir rejime sahip olma arzusunun bir sembolü haline gelmiştir" diyordu

Herşeye rağmen seçimlese katilimaya karar veren muhalefet adayları da, Batista'nın hüsnüniyetinden pek emin değillerdi. Ama, kırık kalçasını tedavi etmekle meşgul olan muhalif aday Dr. Grau gene de ümitliydi. Halkın ayaklandığım gören Batista'nın hile yapmaya cesaret edemiyeceğini düşünüyordu. Batista devrilince Küba sulhe kavuşacaktı. Diğer muhalefet,, adayı, Hayana Üniversitesindeki iktisat profesörü 56 yaşındaki Dr. Marguez Sterling de neticeden ümitliydi. Dr. Sterling'e göre, diktatör Batista bir dilemle karşı karşıya bulunuyordu: Ya seçimler namuslu olacaktı. Bu takdirde. . Batista mutlaka kaybedecekti. Ya seçimlere hile karışacaktı. O zaman da Castro'nun kuvvetleri diktatörü devirmesini bileceklerdi.

Peki ya işadamları

Kübaya binlerce "dolar yatıran. Amerikalı işadamları da, bu seçim hikâyesini endişeyle takıp etmekteydiler. New York Times'a göre, Amerikalı işadamları, diktatör Batista'nın kaybetmesi ihtimalini korkuyla karşılıyorlardı. Bir işadamı niçin korktuğunu açıkça söylüyordu: "Biz Batista'yla anlaşmaya vardık. Ne kadar vergi ödeyeceğimizi biliyoruz. O giderse işlerin karışmasından korkuyoruz."

Ticaretten başka şeyleri düşünen Amerikalılar da eksik değildi. Batista'nın hiç değilse görünüşte dürüst bir seçim yanmasını temenni e diyorlardı. Ama diktatörün adayı Rivero'yu mo beğenmemişlerdi. Ri vero, Batista grubunun en berbat adamıydı. Mamafih Amerikan hükümetinin diktatör Batista'yla iyi geçindiği muhakkaktı. Muhalefet adayı Grau dertli dertli bu dostluktan şikâyet etmekteydi: Amerikanın Batista'yâ silâh göndermesi büyük bir hataydı. Bu silâhların hürriyeti ezmek için kullanılacağını dünyânın en büyük demokrasisi bilmeliydi. Birleşik Devletler, derhal Amerika Devletleri teşkilâtını toplantıya ça ğınmalıydı. Bu teşkilât; diktatörlerin aleyhine bir beyanat yapmalı ve her tarafta demokratik hükümetlerin kurulmasını talep etmekteydi.

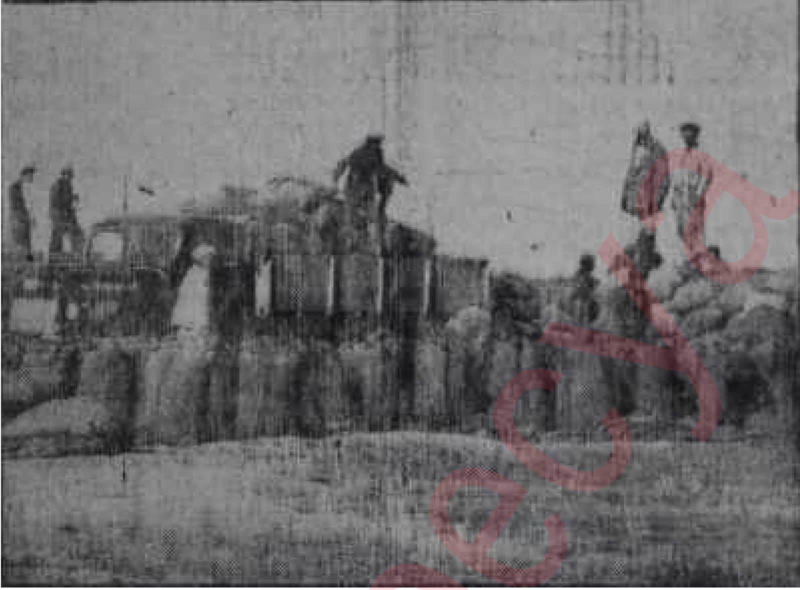
Güney Amerikada hürriyet için dövüşenlerin, dünyanın en büyük demokrasisini yanlarında bulmamaları hakikaten acıydı. Ama Amerika, hürriyet inancını ve iktisadî menfaatlerini bir türlü bağdaştır amıyordu.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Maliye

Temcit pilâvı

Geçen haftanın sonunda hemen bütün gazeteler, zirai gelirlerin vergilendirilmesi için bir tasan hâBjlândıgııu yazıyorlardı. Tasarıya göre, sadece satılan zirai mahsullerden hasıl olan kazanç yergiye tabi tutulacaktı. Köylünün bizzat istihlak ettiği mahsuller nazarı itibare alınmıyacaktı. Bu ziraî kazancın da 7 bin lirası vergiden muaftı. Çiftçiye defter tutma külfeti yüklenmemişti. Çiftçinin sadece her mevsimde ne kadar dönüme, hangi mahsulü ektiğini muhtarlığa kaydettirmesi lâvındı. Vergi herhalde toprağın muhtelif bölgelerdeki verimine dayanmak suretiyle götürü olarak tesbit edilecekti.

Satışa arzedilen buğday çuvalları

Yalnız sahibine değil, millete de kâr getirecek

Teferruatı ne olursa olsun böyle bir tasarıyı tasvib etmemeye imkân yoktu. Enflasyonu durdurmak için aşırı istihlâk talebini frenlemek lâzımdı. Bu bakımdan vergi, en iyi silâhtı. Diğer taraftan milli gelirin hemen hemen yüzde 50 sini teşkil eden, ziraî gelirlerden vergi alınmaması büyük bir haksızlıktı. Büyük çiftçilerin 1950 den sonra sürdükleri saltanat hatırlanmalıydı, O halde, enflasyonla, ciddi bir şekilde mücadele etmek için ilk yapılacak iş, zirai gelirlerin vergilendirilmeğiydi. Yalnız siyaset adamlarınla, çiftçilerden vergi istemeyi biç sevmedikleri de bir hakikatti. Birkaç sene evvel arazi vergisinde mütevazî bir reform yapmak isteyen İktidar, ekseriya çok uslu davranan D. P. Grubunun ateşli protestoları ürerine bu masumane teşebbüsten vazgeçmişti.. Şimdi Hür. P. milletvekili olan Bahçet Kayaalp, o Samanlar en çok gürültü yapanlar arasındaydı. "Arazi vergisi arttırılırsa, seçmenlerimizin karşısına ne yüzle' çıkarız?"diyordu. Bu sebep le tasarının akıbeti hakkında çok fazla hayale kapılmamak lâzımdı. Zülfü yâre dokunan diğer bazı tasarılar gibi bunun da rafa konması mümkündü. Veya tasarı kanunlaşsa bile, Nasreddin Hocanın kuşuna döndürülebilirdi. Ama ilk defa 1946 yılında ortaya atılan zirai kazançların Vergilendirilmesi fikri gittikçe kuvvet kazanmaktaydı. Eninde sonunda bu yola gidilecekti.

Ne getirecek?

İktisatçılar ve maliyeciler uzun zamandır bu verginin ne kadar varidat getireceğini hesaplamaya çalışıyorlardı. Ekrem Alican dönüm başına 4 lira yergi hesabiyle 100 milyon liralık bir varidat sağlanacağım tahmin etmekteydi. Okyar da ayni neticeye varmıştı. Çok daha optimist hesaplar yapanlar da vardı. Bununla beraber en ciddi tahmin, Türk ziraatı hakkında en iyi incelemeleri yapan Doçent Reşat Aktan tarafından yapılmıştı. Reşat Aktan 1952 yılına ait mili! gelir tahminlerine dayanarak o günkü gelir vergisi nisbetleri içinde, elde edilecek hasılanın 135 milyon lirayı bulacağım hesaplamıştı. 5 bin liralık bir istisna haddi kabul eden Aktan, 2,5 milyonu aşan ' çiftçi ailesinden ancak 30-40 bininin vergi hududuna gireceğini düşünüyordu.. Ama bu 30-40 bin çiftçi ekilen toprakların dörtte birine ve zirai kazançların da üçte birine sahipti

1952 de gelir vergisinin 300 milyon lira getirdiği düşünülürse, ziraattan gelecek 135 milyonluk munzam varidat küçümsenecek gibi değildi. 1952'den sonraki fiat yükselmeleri dolayısıyla bu rakam halen 135 milyonun bir hayli üstünde olacaktı.

Verginin hikâyesi

İlk gelir vergisi kanun tasarısı hazırlanırken ziraî kazançların da vergiye dahil edilmesi düşünülmüştü. Küçük zirai kazançlar vergiden muaf- tutulacaktı. Vergi götürü olarak tesbit. edilecekti. Ama 1947 yılında bazı teknik güçlükler ve siyasî sebepler dolayısiyle bu fikirden vazgeçildi. 1951 başında Ekrem Alican ve. Ahmet Tekelioğlunun iki kanun teklifi, bu tehlikeli mevzuu tekrar sahneye getirdi. Bilhassa Alican, 100 milyon ' lira varidat sağlayacağını tahmin ettiği son derece makul ve realist bir tasarıyla ortaya çıkıyordu. Ama o zamanlar Hükümet için ziraatı ilgilendirmek bir "tabu" idi. Bu sebeple tasarılar çok kısa ömürlü öldü. Hükümet ancak 1953 den sonra, ziraî gelirleri vergilendirmemekle yaptığı hatayı anlıyacaktı. 1950-53 arasında en hızlı gelir art'şı ziraatta vuku bulmuştu. Bu artışın tasarrufa sevk edilmemesi, halen içinde bulunduğumuz enflasyonun başlıca sebeplerinden biri olmuştu. Geç de olsa, yapılan hatayı anlıyan Maliye Bakanlığı, 1954 den beri ziraj gelirlerin vergilendirilmesi prensibini kabul etmişti. Bakanlığın mütehassısları dört yıldır bu mevzu üzerinde çalışmaktaydı. İş şimdilik, siyaset adamlarının yeşil ışığı yakmalarına kalmıştı.

Dış Yardım

Batan dosta imdad

Geçen haftanın ortasında Amerika Birleşik Devletleri TemsilÇiler Meclisinin Dışişleri Komisyonunun sayın üyeleri, Türkiyenin halen içinde bulunduğu iktisadî durum hakkındaki objektif bir konuşmayı dik katle dinlemekteydiler. Kürsüde elli yaşlarında, atlet vücutlu bir adam vardı. Mevzuunu çok iyi bilen hatiplerin rahatlığı ile konuşuyordu. Türkiyeye karşı büyük sempati duyduğu belliydi. Belki de bu sempatinin neticesi olarak acı lâflar söylemekten çekinmiyordu. Bu atlet vücutlu adam. Amerikan Dış Yardım Şefi James H. Smith idi. Bir iki ay evvel Türkiyeye gelmiş, Maliye Bakan lığı mütehassıslarının sundukları isr tatistükleri dikkatle incelemişti. Cumhuriyet Hükümetinin **150** bin dolar maaşlı, gayri resmi yardım elçisi Dewey'in esrarengiz ziyareti de ay ni günlere rastlamıştı. Memleketimi

den ayrılırken Menderes V. hükümetinin programında vaadettiği tedîrleri pek beğendiğini söyleyen Smith, Temsilciler Meclisinde iktisadi durumumuz hakkında vardığı neticeleri açıklıyordu. 1948 den ,beri Türkiyenin sanayi istihsali yüzde 86 gibi büyük bir nisbette artmıştı.. Amı gayri safi millî hasıla, nüfustan daha hızlı bir şekilde yükselmiyordu. Yani, millî gelir pastasından adam başına düşen hisse yerinde sayıyordu. Türk iktisadiyatı halen vahim bir devreye girmişti. 'Dış borçlar hızla yükseliyordu. Enflasyon, mühim bir dert haline gelmişti. İstihsal kapasitesinde ciddi muvazenesizlikler vardı. İthalat imkânları son derecede azalmıştı. Türkiye. tehlikeli bir buhranın tehdidi altındaydı. Velhasıl, acı söyliyen dostun çizdiği tablo oldukça karanlıktı. Ama durumu düzeltmek mümkündü. Sam Amca bu hususta yardımı esirgememeliydi. Türkiyede bazı başarılar elde eden A. me'rikan yardımı arttırılmalıydı Ancak: bu munzam yardımın gayesi, Türkiyeyi sağlam bir paraya ve istikrarlı bir iktisadî kalkınmaya kavuşturmak olmalıydı. Bu sözlerin manası açıktı: Munzam Amerikan yardımı ancak, Menderes hükümetlerinin enflasyonla mücadele hususunda vaadettiği. tedbirler tatbikata konursa gelecekti. Her şeyden evvel bugünkü iktisadî rotayı değiştirmek lazımdı. Smith, memleketimizi ziya--etinde bu hakikati ilgililere her halde açık açık anlatmıştı. Ama Menderes V. hükümetinde hâlâ bir kıpırdama görülmüyordu. Sayfalarım, Şöyle bir Türkiyeye uğrayan ecnebi iş adamlarının medhiyelerine açan meşhur Zafer ve şerikinde, acı söyliyen dostun doğru sözleri hakkında tek bir satır bulmaya tabiî ki İmkân yoktu..;

James H. Smith

Dost acı söyler

Kalkınma

Sessiz fabrika

Geçen haftanın son günü, İKA Ajansı Ankaradaki meşhur traktör fabrikasının dönmiyen çarklarımı döndürmek için, idarecilerin ellerinden gelen bütün gayreti sarfettüklerini bildiriyordu. Minneapolis - Moline Türk Traktör Fabrikası, diğer birçok benzeri gibi döviz olmadığı içîn kapılarım kapamıştı. İKA Aifansı patetik bir ifade ile "geniş atol. yelerin, torna tezgâhlarının fabrikalara has, maneviyatı arttıran sanayi uğultusunu duymak isteyen" vatandaşların bu arzularına "derin bir sessizliğin cevap verdiğini" söylüyordu. İste bu sessizliği bozmak için idareciler, Amerikadan 500 bin dolarlık yeni kredi temin etmişlerdi. Yalnız bu şartlı bir krediydi. Maliye Bakanlığının 65 bin doları peşin vermesi lâzımdı. Geriye kalan, meblâğ bir buçuk sene vâde ile ödenecekti 65 bin dolar hemen, trânsfer edilmazse, bu fırsat kaçırılacaktı. Maliye Bakanlığının transfer işlerinde hiç de aceleci davranmadığım bilenler fazla hayale kapılmıyorlardı.

Halbuki balen kapısı kilitli duran fabrika kurulduğu zaman ne büyük lâflar edilmişti: Çok yakında sadece memleket ihtiyacı karşılanmakla kalmıyacak, traktör ihraç edilecek v.s.... denmişti. Aslında fabrika, Amerikada esamisi okunmayan ufak bir şirketin kurduğu bir montaj atölyesiydi. Parçaları dışarıdan gelen traktörlerin fiatları, meselâ Ferguson'lara nazaran ikibuçuk misli fazlaydı. Hiç bir zaman isabetli bir teşebbüs sayılamazdı. Ama madem ki kurulmuştu, o halde döviz yok diye. sessizliğe mahkûm edilmemeliydi

Kaplumbağa sürati

Geçen; hafta ortasında Cumhuriyet "Hükümetinin Bonn Elişçisi Amanyanın cephane siparişlerini, ifaçin gerekli 68 milyon marklık malzemenin nihayet .ısmarlandıjğıru bildiriyordu. Almanya hemen hemen bir yıl evvel, Türkiyedean 749 milyon marklık cephane almaya karar vermişti ,ve siparişin bedeline mahsuben 255 milyon markı derhal ödemişti. Bu 255 milyonun bir kısmı müterakim dış borçlarımıza ayrılacak, 100 milyon markıyla da derhal faaliyete geçmek için Almanyadan gerekli malzeme satın alınacaktı. Ismarlanan-mühimmatın teslimine de 1958 .Şubatı başında başlanmış olacaktı. Ama acele işe şeytanın karış tığını bilen taahhüt sahibi Makine Ve Kimya Endüstrisi Kurumu, 1 Şubata kadar ancak alışveriş işim -o da kısmen, tamamlayabilmişti. Aylardan beri istirahat eden işçiler, bir aksilik olmazsa artık çalışmaya başlıyacaklardı. Makina ve , Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürünün başkanlığındaki 14 kişilik aheste revan mubayaa heyeti -çoluk çocukları da beraber. 3,5 aydan beri bu iş için Almanyada bulunuyordu. Tabiî bu parlak başarıdan dolayı mubayaa heyetim . tebrik 'etmek lâzımdı.

Hollanda

Kemerler sıkıldı

Geçen haftanın ortasında A.P. ajansının verdiği ufak bir haber, Türk Ordu Takımı '". mensuplarının Hollandalıların misafirperverliğinden hiç hoşlanmadıklarını bildiriyordu. Hollandalılar Ordu takımımızı kışlalarında ağırlamışlardı. Bizim futbolcular, Hollandalıları 1956 yılında İstanbul ve Ankaranın en iyi otellerinde misafir ettiklerini söyliyerek, bu çok asker ev sahipliğini tenkit ediyorlardı. Hollandalılara gelinde, bu tenkitlerden hiç te utanmışa benzemiyorlardı. Bir askerî sözcü : misafirlerini modern İskender kışlalarında ' ağırlamalarının, hükümetin halen takip ettiği "kemer sıkma" politikasının bir neticesi olduğu nu' söylüyordu. Hızla artan nüfusunu beslemekaçin denizi tarla haline getiren Hollandaarın misafirperverlik anlayışı buydu ve bu anlayışa hürmet etmemek için de ortada hiç bir sebep , yoktu. Harpten sonra, demokratik bir anlayış ve disiplin içinde plânlı kalkınmanın en mükemmel örneğini veren bu ufak. Avrupa memleketi, kendi halkım kemer sıkmaya davet ederken, misafirler için asın masraflar yapmayı doğru bulmuyordu. "Yabancılar ne der?" gibi kompleksleri de olmayan Hollandalılar, ecnebileri; de mütevazıı. yaşayışlarını paylaşmaya davet etmekten utanmıyorlardı. Kışla hayatına esasen alışık olması lâzım gelen bir Ordu '-futbol takımının, bir asker ocağını. yadırgamıyacağını ummuşlardı.

K İ T A P L A R

Gün Görmeyen Sokak

(Şahap Sıtkının romanı, Varlık Yaçınları 657, Büyük Cep kitapları serisi 60, İstanbul Ekin Basımevi 1058, 168 sayfa 200 kuruş)

Şahap Sıtkı en azından yirmi yıldır sanatla uğraşan, şiirden hikâyeye; hikâyeden tenkide, tenkidden denemeye, denemeden Allah bilir belki de piyese kadar çeşitli sanat kollarında kalem oynatmış, yıllanmış bir yazar. Kırk yaşını herhalde bir hayli gerilerde bırakmış olan sanatçı, son zamanlarda çeşitli sanat dalları arasındaki cevelandan. uzanmış, biraz da beklediği alakayı bulamamış bir insan olarak -pek çok sanatçının yaptığı gibi- romana dönmüş. Belki .de bundan sonra romanda karar kılacak. İşte "Gün Görmeyen Sokak" yıllanmış sanatçının: son denemesi. 1958 in ilk günlerinde Varlık yayınları arasında yayınlandı. Mesut bir tesadüf eseri olarak, pek çok sanatçı bir kitap bile bastıracak kâğıt bulamazken Şahap Sıtkı İkinci kitabım da "Çırılçıplak" adlı hikâye kitabı- geçen yılın son günlerinde Yenilik yayınları arasında neşretti. Hikâye kitabı ile romanı hemen hemen aynı günlerde piyasaya Çıkarıldı

Şahap Sıtkı "Gün Görmeyen Sokak"ta bir Güney Anadolu sahil şehrinde yaşayan üç beş kişinin bir kaç günlük melodramatik hayat hikâyesini anlatmaktadır. Dış dünya ile teması pek az olan bu şehrin, değişen hayat şartları karşısında büsbütün i - cine kapanmış bir mahallesinde yaşayan -ama yaşayışları ve dünya görüşleriyle bu mahalleden kopmuş- bir karı kocanın etrafında düğümlenen pek basit hâdiselerden meydana getirilmek istenen "Gün Görmeyen Sokak", yazarının bütün çırpınışlarına rağmen, günümüzün romanları yanında pek cılız ve sönük kalmaktadır. Büyük bir sabırla, baştan sonuna kadar okunduğunda bile' yazarın bu romanıyla ortaya ne koymak islediğini -daha açığı- ne demek istediğini anlamak mümkün değldir. Gün Görmeyen Sokağın sakinleri olan bir öğretmen hanımla, yazarın ne iş yaptığım pek de belirtmediği, ama muhtemelen avukat veya yüksekçe bir memur plan kocasının aralarındaki ailevi bağın gizli kalmış iç yüzü, bütün yakışıklılığı ve gösterişine' rağmen erkeklikten mahrum biri koca karşısında karısının çektiği ruhi buhranlar, yıllarca süren sevgi ver sadakatten sonra kadının komşu evlerden birine taşman genç bîr erkeğe akan gönlü, komşu kızlardan biriyle olan kıskançlık yarısı, sonra araya veril yersiz sıkıştırılmış meyhane sahneleri, balıkçı- kahveleri, tabiat tasvirleri, sıkıcı konuşmalar, kötü bir kadına tutulan bir komşu çocuğunun maceraj sı. yoksullukla* boğuşan, kan küstüğü halde' "kızılcık şerbeti içtim de" diya tevil etmeye kalkışan, iç yüzlerini dışa vurmayan aileler, şehre yeni gelen bir memurun sıla hasreti vs. vs. Ve bütün bunlardan sonra öğretmen hanınıın sırf kadınlığını tatmin için kendisini, komşu genç erkeğe vermek isteyişi, tıpkı kocası gibi bu genç erkeğin de kadına sahip olamayışı ve intihar edişi, öğretmen hanımın göz yaşları ve çırpınışları arasında saadetin zerresinden bile mahrum olacağını bile bile kocasına dönüşü, İşte "Gün Görmeyen Sokak'ı meydana getiren malzeme. Romancı bunları sözüm ona tanzim ederek, ama aslında üst üste yığarak bir eser inşa etmek istemiş. Ancak bu eseri inşada muvaffak olduğunu söylemek çok güç. Bütün kitabı okuyup bitir-

Nezihe Meriç
En kızdığı şey: Sağana benzetilmek

dikten sonra, okuyucuda uyanan his, romancının bu eseri kitap halinde bastırmakta çok acele ettiği oluyor. Zira "Gün Görmeyen Sokak" bir romandan çok, üzerinde daha yıllarca çalışılması gereken bir roman müsveddesi olmaktan öteye gidemiyor.

Bozbulanık

(Nezihe Meriçin hikâyeleri, ilaveli ikinci baskı, Dost Yayınları Sayı 5, Yeni Desen Lit. O Matbaası, Ankara, 1957, 148 sayfa 200 kuruş)

Nezihe Meriç, adını ilk 1951-52 yıllarında duyurmuş bir yazar. İstanbul Üniversitesinin Edebiyat Fakültesinin muhtelif bölümlerinde talebe olarak bîr hayli boy gösterdikten sonra günün birinde fakülteyi bir kenara bırakmış, öğretmenliğe başlamış. 6u arada mektebinden mezun olamadığı edebiyata merak salmış. Hikâye yazmaya başlamış. Malûm, o yıllar "hikâyenin altın çağı" m yaşadığı yıllar. Bugün adım büyük hikayeci diye, hiç değilse iyi hikayeci diye saydığımız bütün yazarlar, en esaslı hikâyelerini neşrediyorlar. Piyasada Sait Faik, Orhan Kemal, Fahri Erdinç gibi 'gerçekten büyük isimler var. Her hikâye bir mesele oluyor. İşte tam bu günlerde, ortaya bir de Nezihe Meriç çıkıyor. Bir kadın. Eline bir kalem almış, hikâye yazıyor. Hem de ne hikâyeler? Tutmuş kadınları anlatıyor. Kadın hislerini, kadın düşüncelerini anlatıyor. Meselelere bir kadın gözüyle bakıyor. Sanat piyasasında bir takım "sözüm ona" kadın şairlere, romancılara alışanlar Nezihe Meriç adına bir omuz silkip, dudak kıvırma ile bakıyorlar. Kimse ciddiye almıyor. Ama gene de bazı meraklılar var. Okuyorlar. Okuduklarına inanmayan gözlerle bakıyorlar. Nezihe Meriçin tuhaf, insanı çarpan bir anlatışı var. Evvelâ gülümseyerek okuyanlar, sonra durup ciddiyetle bir kere daha okuyorlar. Derken işe bu sanatın dilinden anlıyanlar, sanatçılar karışıyor. Onun ilk hikâyelerini okuyanlar "iş var bu kızda" diyorlar. Doğrusu Nezihe Meriçin böyle takdirlere karnı tok. Bildiği yolda yürüyor. Derken günün birinde üç beş hikâyesi bir arada, Seçilmiş Hikâyeler mecmuasının özel sayısı olarak çıkıyor. Yazarın bir kaç hikâyesini bir arada okumak daha da müsbet bir akis uyandırıyor. Gencecik bir kız hikâye dünyamızı feth ediyor. Ama bu başarı yarımdır. Onun edebiyat dünyamıza tam bir fatih edası ile girmesi 1953 yılında olacaktır. 1953 de ilk kitabı çıkıyor: "Bozbulanık."

Bozbulanık, edebiyat alemimizde gerçekten büyük bir akis uyandınyor. En "mızmız", en "güç beğenir" münekkitler bile onu inkâra yanaşamıyor. Pek az yazara nasip olan bir alâka topluyor. Artık başarısı tamdır ve hikâye sahasında adı sayılanlar arasında ilk sıraya girmiştir.

Nezihe Meriç, 1953 den 1956 ya kadar bu şöhretin kırıntıları ile yaşadı: İmzası her yerde geçer akçe olduğu halde pek yazmadı. Nihayet 1956 da da ikinci kitabı "Topal Koşma'-'yı neşretti. Ama garip birşey oldu. Birincisinden çok daha kuvvetli olması gereken ikinci kitap, birincisinin gördüğü rağbeti görmedi, Üç- beş tenkit, üç . beş övgü ile kitapçı vitrinlerinde unutulup gitti. Zira hikâyenin altın çağı -bir, iyi iki hikâye kitabı neşredilmesine rağmen gerilerde kalmıştı. Nezihe Meriç, ikinci kitabından sonra iyiden iyiye susmuşa benziyordu. .Her ne kadar "Korsan çıkmazı" adıyla üçüncü bir kitap hazırladığı söyleniyordu ama, bu bir türlü gerçekleşmedi. Derken günün birinde de "Bozbulanık" dört yeni hikayenin ilâvesi ile yeniden piyasaya" çıkarıldı: işte ilk defa Seçilmiş Hikâyeler, ikinci defa da.Dost yayınlârı arasında akan "Bozbulamk"ın serencamı... .

Sosyal Hayat

Çocuk dostları

Geçen haftanın sonunda, Cuma akşamı elektrikler birden söndü ve şehrin yarısı dört beş saat karanlıkta kaldı. Bu işe en çok üzülenler o saatte, ayna. önünde hazırlanan hanımlardı. Çünkü Cuma gecesi Ankaradaki birçok dernek, eğlenceler tertip etmişlerdi. Elektrik ışığında makyaj yapıp, mum ışığında yemek yemek birçok hanımı" memnun edebilirdi ama, mum ışığında süslenip eleiktrik ışığına çıkmak pek te o kalar cazip değildi. Mamafih kadınlarımız, son senelerde edindikleri maharetlere bunu da ilâve etmek zorunda kalacaklarım artık anlamışlardı. Başkentin elektrikleri sık" sık mu-" ziplik yapmaktan hoşlanıyordu. Cuma akşamı eğlence faaliyetleri arasında en çok alâka toplıyanlardân bir' tanesi Ankara Çocuk Dostları Derneğinin tertip ettiği sürprizli yemek partisi oldu. Ambasadpr kulübünde verilen bu yemeğin başlıca hususiyeti, herkesin fevkalâde güler yüzlü oluşu idi. Zaten çocuk dostu olan bir kimse daima güler yüzlü olmaz mıydı? Derneğin faal üyeleri de, davetlileri her an neşelendirmek için ellerinden gelen herşeyi yapmışlardı. Yemek yenilirken atraksiyonlar birbirini takib etti. Hele' meşhur bir illizyonistin birçok "yok'-'ları nasıl "var" ettiğini görmek davetlilere büyük bir neş'e verdi. Ankara Çocuk Dostları Derneğinin üyeleri hiç boş numarası bulunmayan zengin bir piyango ile de, hem davetlilerini, hem de "gocuklarım" sevindirmesini bil-, mislerdi. Çalışkan hanımların el emeği ile ve birçok ticarethanenin yardımı ile elde edilen hediyelerin ' bilet satışı. Derneğe iyi bir gelir temin etti. Herhalde Dernek başkanı Dr. Bahtiyar Demirağın o derece neş'eli olmasının sebebi de bu idi. İki senedir kurulmuş olan Dernek şimdilik kimsesiz çocuklara elbise, kitap, defter ilâç yardımları yapmakla iktifa ediyordu ama. gelirinin büyük kısmım da bir yurt açmak gayesi ile biriktiriyordu. Dava öylesine büyüktü ki, bir kere işin içine girenler dört elle ve büyük bir zevkle bu iş için çalışmaktan kendilerini alıkoyamıyorlar di. Birçok Ankaralı hamın gittikleri ziyaretlere el işlerini de beraber götürüyorlardı. Bu, Ankara Çocuk Dostları Derneğinin nisan ayı içinde Sanat Sevenlerde yapacağı büyük satışın hazırlığı idi. Dernek, önümüzdeki' sene içinde mülk sahibi Olup, yedi yaşından yukarı kimseyiz çocukların barındırılması irin ilk yurdu açmış bulunacaktı, İşte Ambasadördeki neş'e bu ümitten doğuyordu. Çocuk dostları çok iyi bir gece geçirdiler. O akşam sıralarında Ankara Valisi; Kemal Aygün ve birçok bakan da vardı. Esat Büdalkoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hasan Polatkan eşleri ile beraber, çocukları koruma kampanyasına katılmışlardı. Darısı büyüklerin başınaydı.

Çayda - Kara,

Gayet güzel giyinmiş, şalvarlı ve başörtülü, Amerikalı küçük kızlar, ellerinde mumlarla sahneye çıktılar, dânsettiler ve mumları yere bıraktılar. Seyirciler mumların yazdıkları harfleri derhal tanımışlardı. Bu "T" ve "Â" harfleri idi. Türk-Amerik'an Kadınları Kültür Derneğinin ilk harfleri.. Aynı anda salona giren genç Türk çocukları bu mumların arasında yerlerini aldılar ve gençler hep beraber Türk dansları yapmaya başladılar. Salon alkıştan yıkılıyordu.

Hâdise geçen haftanın sonunda Ankara Palas salonlarında cereyan ediyordu. Türk - Amerikan Kadınları Kültür Derneğinin: tertip ettiği balo, Türk ve Amerikalı üyelere bir kere daha birbirlerine yaklaşmak fırsatını vermişti Ve kır kahvesi şaıtlinde hazırlanan havuzlu saz salonunda Türk ve Amerikalı üyeler el ele verip coşkun bir sakilde Türk oyunları oynadılar. Gene bu kır kahvesinde hazırlanan nefis Türk kahvesi, yalnız Amerikalı dostlarımızı değil, Türkleri de mest etmişti. Hasret söndürmek istiyen, kır kahvesine koşuyordu. Senenin en güzel balosu sıfatım kazanan bu baloda Allah kullariha yardım etti ve Türk. Ve Amerikalı üyelerin, çektikleri büyük piyangolarda tam isabet oldu. Amerikan -Sefiri 'tarâfından çekilen piyangonun büyük ikramiyesi güzel

Sinir Harbi

Jale CANDAN

Memleketteki İktisadi güçlükleri, meşhur "yok"ları reddeden bir zihniyet, mahrumiyetin daima ufak tefek ehemmiyetsiz şeylere inhisar ettiğini ileri sürmüştür. Gerçekten zaman zaman piyasadan çekilen, yok olan bazı maddeleri belki muvakkat zaman için başkaları ile telâfi etmek mümkündür ama, bunların ev kadınının hayatında yarattığı zorluklar, evde ve bilhassa beslenme mevzuunda açtığı gedikler küçümsenecek değildir ve ciddî tedbirler almak, ev kadınını bu "var mı, yok ura?" suali ile harab eden bir sinir harbinden kurtarmak zamanı gelmiştir.

Bir müddet evvel ev değiştir, dini. Yeni eve geçişimizin ikinci 'gü nü idi musluklar bozuldu, Tamirci getirdik lastikleri değiştirdi ve. giderken bize birçok ihtiyat lastik bıraktı:

"— Burada su tazyiki fazladır. Lâstikler de fena, dayanmıyor sık sık değiştireceksiniz" dedi.

"— Aman iyisini tak" diye rica ettik.

"— 'fiber lâzım, o da yok, gelmiyor!" dedi.

Tamirci gitti, iki saat sonra musluk gene bozuldu. Apartmanın diğer daireleri de hep aynı durumda idi. Bir haftada yirmi, yirmibeş defa aynı ameliyeyi tekrar ettik durduk. Bunu yapamadığımız zaman da,' birkaç ay sonra sesine hasret kalacağımız o canım su, boşu boşuna aktı durdu. Şimdi, çıkar da fiber yok dersem belki bana gülersiniz, ama günde Uç. defa, elimde İngiliz anahtarı fışkıran sularla uğraştığım zaman ben bunun benim için ne kadar mühim olduğunu biliyorum. Gene birkaç gün evvel, 'bir sabah telefon çaldı. Uzun zamandır görüşemediğimiz bir ahbaptı. Telâş içinde "sizde ceviz bulunur mu?-" diye sordu. Piyasada son zamanlarda nedense cevizin bulunmadığını bilmiyormuş. Misafirlerine çerkez tavuğu yapmayı tasarlamış, bütün hazırlıklarını yapmış ve son dakikada, hiçbir dükkânda ceviz bulamamış. Ahbabım' bir hayli üzüntülü idi. Yeni bir 'liste hasırlayacak vakti kalmam ştı. Hem de bu - iş için bir hayli masraf etmişti, İnsan cevizsiz yaşıyamaz mı? Elbette ki yaşar. Aylarca cevizi düşünmeyiz bile ama gelin benim ahbabıma bir sorun. O gün, bu yüzden kocası ile bile bozuşmuştu. Erkeğe göre bir ev kadını herşeyini evvelden tertiplemeli idi. *Doğm* idi ama piyasadaki "sürprizli -yok" lar ev kadınım doğrusu tam şaşkına çevirmişti. Birgün çay kayboluyordu. Bakıyordunuz kibrit, kendisini naza çekiyor, en akla gelmez ehemmiyetsiz birşey kayıplara karışıveriyordu. Zeytinyağ artık "Giraa nimetleri" arasına girmişti. Meselâ memlekette bir peynir dâvası varili ki iki senedir halledilemiyordu. Ev kadınının kendisini daima Gimanın veyahut Et-Balık Kurumunun saatlerine, ayarlaması mümkün mü idi? Bizim küçük dediğimiz bütün bu meseleler, evlerimizde büyük hâdiseler yaratıyordu. Boşuna yorgunluklar, boşuna telâş ve boşuna münakaşa, işte son senelerde piyasanın bize bol bol temin ettiği şeyler bunlardı. Bu sinir harbinin fert için de, aile için de, cemiyet için de ne kadar zararlı olduğu aşikârdır, işte bunun için, biraz da o "kaçali meselelerimize' *ti* uzatmamız, isabetli teşhislerle onları düzeltmeye, ıslâh etmeye çalışmamız ve herşeyden evvel bunları küçümsememeği öğrenmemiz lâzımdır.

bir Türk halısı, Derneğin" ikinci başkanı Mrs. Halt" a çıktı. HiltondV hafta sonu tatili ise bir Türk çiftine.

Defileli yemek

Talât Paşa caddesi: üzerindeki Demirspor lokali bir ân İçinde, derin bir sessizliğe gömülmüştü. Üç yüze yakın Türk ve Amerikalı hanım, büyük birkaçı,içinde İzmit faciası için, sessiz ayağa kalkmışlardı. Ağlayan bir Amerikalı, hıçkırığım şor tutan, topluluğu; daha derin bir yeise sürüklemişti, O gün Türk-Aiherikan Kadınları Kültür Derneğinin aylık yemek toplantısı yapılıyordu Sosyal yardım kolu bu yemekte küçük bir defile tertip etmişti. Türk ve Amerikalı üyelerin aylardanberi hazırladıkları çocuk . elbiseleri, yaz için basma roblar. tuvaletler, mutfak önlükleri (bu defilede teşhir edilHi'ktjeh sonra satışa, arzedilecekti. Böylece sosyal yardım bütçesi bir hayli kabaracaktı.

Yemek henüz başlamıştı ki, Sosyal yardım kolunun faal üyelerinden Beyhan Tezulaş küçük oğlu ile salona girdi. Üzerinde çizgili ve çiçekli uzun fayonklu bir keten elbise Vardı. Bu zarif, elbisenin fiatı yal hızca kırk lira idi, oğlan çocuğunun yazuk komplesi ise yirmi liraya satılıyordu: Bu kıyafetleri, gayet güzel, ince, zarif iş önlükleri takib etti. Faal? üye Aynur Gürol belki bu önlükleri en güzelini giyindi ye 3arı bukleli küçük Sedefi ile bir hayli alkış topladı. Küçük Sedef, açık bir yazlık elibise giymişti. ve bu elbisenin fırfırlı külotunu elinde sallıyarak, müftehir, dolaşıyordu.. Selva Tamkana gelince O, salona güzel bir bakır tencere ile girdi. Çünkü güzel "tencere tutma" eldivenleri ile mutfak, önlüğünü teşhir etmek istiyordu. Şen Kılıncın giyindiği zarif elbiseler ve yaz etekliklerinin boyları yeni modaya göre, bir hayli kısalmişti. Siyah beyaz pötikareli kırmızı biyeli bir elbise bunların içinde en çok alâka çekeni oldu. Beyhan Tezulasın küçük kızı da son moda bir elbise giyinmişti. Şalvar biçiminin çocuklara tatbik edildiğini ilk defa gören üyeler bu diz hizasında toplanmış düz beyaz elbiseyi gözlerini açarak seyrettiler. Üyelerin gene merakla ve hayretle seyrettikleri kıyafet Vedia Aksoy tarafından dikilen siyah, drapeli çok güzel bir Saten düşes tuvaletti. Sosyal yardım kolunun başkanı Perihan Karatalın giyindiği bu tuvaletin boyu ve biçimi son Paris defilelerindekini aratmıyacak kadar yeni idi. Fiatı da tabii defilenin rekor fiatını teşkil ediyordu. Beş yüz liraya satılacaktı.

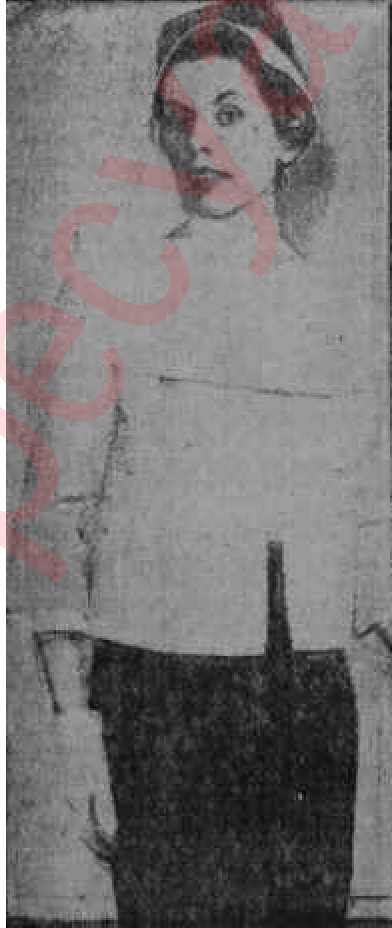
Gene zarif bir gönüllü manken tarafından giyilen mavili beyazlı , bir tuvalet vardı ki bunu bir Amerikalı Üye dikmişti. Fiatı yalnızca 200 lira

Defile çabuk bitmişti ve üyeler yukarıdaki salanda teşhir edilen elbiseleri görmek, alışverişlerini yapmak için acele ediyorlardı. Sergi bir hayli zengindi.. Tencere tutacakları bilhassa rağbet ğörüyordu. Her anne, çocuğu için şimdiden yaz hazırlığınıda yapmış olacaktı. Çünkü çeşitli çocuk kıyafetleri; çocuk bluzları, bebe takımları vardı. Mikrofon başında İnci Erguvanlı ile Aynur Gürol üyeleri vazifeye davet ediyorlardı. Her üye bir çocuk elbisesi dikecek olsa, Ramazan bayramında Keçiören çocuk yuvasında her küçüğün bir yeni bayramlık elbisesi olacaktı. Pazenlerden, Sümeribank basmasından dikilecek' olan bu elbiseler iki İlâ yedi yaş arasında kız ve oğlan çocuklar için hazırlanacaktı. Doğrusu Sosyal yardım kolu üyeleri. artık diğer üyelerden de birşeyler istîyebilirlerdi. Kendileri çok çalışmışlar ve "iyi misal" olmasını bilmişlerdi.

Moda

Sansür kalktı

Parisli moda liderlerinin yeni ilkbahar modelleri uzun zamandır teşhir edilmiş bulunmaktadır. Ancak' her moda mevsiminin başında olduğu gibi bu mevsim başında da

Bahar modası
Şık mı?

basın, bu mevzuda sıkı yasak tedbirleri altında tutulmuş ve zamanı gelmeden, yeni modeller basında intişar edememiştir. Zaten demokrasi dünyasında, yaşamakta devam eden biricik diktatör modadır ve onun . her sene "tek elden" ortaya attığı birçok kaideler münakaşasız kabul edilmektedir. Basına koyulan bu yasak, nihayet Mart başında, terziler büyük siparişleri kabul ettikten ve hertürlü hırsızlık endişesi bertaraf edildikten sonra, kaldırılmıştır. Böylece dünya 1958 İlkbahar modasını .öğrenmiş bulunmaktadır. Çuval elbiseler gene yerlerini muhafaza etmektedirler ama doğrusu bu çuval elbiseler akla hayale gelmez binbir değişikliğe uğramıştır,

Dümdüz bol bir çuval yerine, moda liderleri etek hattını yukarıya Ve boyun hattını da aşağıya doğru çekmişlerdir. Bu demektir iki, boylar bir hayli kısalmış, yakalar çok değişik dekoltelerle, bir hayli açümıştır. Moda liderleri bol çuvallar içinde kaybolan beli de biraz daha meydânâ çıkarmış, onu sıkmadan, hafifçe içeriye almayı, muhtelif kûplarla göstermeyi ihmal etmemişlerdir. Qene geçen mevsimin dümdüz çuvalları bu sene aynı hattı muhafaza ettikleri zaman dahi, plilerit;, büzgüler ve sert kabarıklıklarla blnıbir değişiklik kazanmış bulunmaktadırlar. 1958 İlkbahar modasında bariz şekilde göze çarpan birşey de çok parlak, cazip renklerdir. Her mevsim, yeni bir hat ortaya atıldığı zaman, yeni bir isim de bu hattı ifade etmek üzere piyasaya çıkardı. Halbuki bu ilkbahar mevsimi için her terzi, ufak tefek rötuşlarla eski hattı kabul etmiş ve kendi görüşüne göre bu h a t t a . yeni bir isim vermiştir. Böylece 1958 ilkbahar modası çok i simli bir moda .olmuştur.

"Yay" hattı, "Orak" hattı "Yumurta kabı" hattı, "Yandan drapeli hat böylece ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bunların en mühimlerinden bir tanesi "kabarık görünüş" ismini alan hattır. Bu hat, beli gösterdikten sonra» belden aşağıda serbest bırakılan penslerle elbiselere kabarıklık vermektedir. Ancak bu kabarıklık yumuşak değil sert ve canlı bir kabarıklıktır ve büzgüler alttan beslenen sert kumaşlarla dümdüz a yakta durmaktadır. Aynı sert kabarıklığı havi "trapez" hattına gelince bu Diorun varisi genç moda lideri Yves Saint - Laurent tarafından ortaya atılmıştır. Trapez hattı son senelerde'ortadan kaybolan kloş biçimini daha değişik bir şekilde gant sahneye çıkarmıştır.. Bu kloş, yanyana dikilen parçalarla elde edilmiştir ve eski kloşların aksine enufak bir godesi yoktur. Alttan sert bir astarla meselâ tarlatanla beslenen bu kloş şemsiye gibi dimdik açılmakta ve yürürken hiçbir süples göstermeyip dik hareketlerle sallanmâktadır. Trâpez biçiminin keşişine has sent ve dik Jüponları vardır

1958 modasının üç yeni modeli

Karakteristik özellik: Çuvala benzemek

Gene Yves Saint - Laurent'ın ortaya attığı modellerde döpiyes ceketleri fevkalâde kısalmıştır ve ceketlerin arka kısımları vücuda intibak etmeden havada kalmaktadır. "Kabarik görünüş" ve trapez hattına mukabil gene çok rağbet gören "yay hattına" gelince, bu hat kuması daha yumuşak, supl olarak kullanmıştır. Elbiselerin beden kısımları büzgiilerle zenginleştirilirken etek kısımları dar bir görünüş muhafaza etmiş, bedendeki büzgüler belde ve yahut yânda, drapelerle kaybedilmiştir.

1958 ilkbahar modasında kollar ekseri düşüktür, yakalar bol bırakılmış, oturtulmamıştır. Bilhassa kadının ensesi açıkta kalmaktadır. Fakat bu modanın en bariz ve en göz alıcı noktası etek boylarıdır. Gece . tuvaletleri de dahil olmak üzere, elbiseler hemen dizin altında' bitmekte, bacaklar ince ve zarif iskarpinlerle, güzel çoraplarla büyük bir öhem kazanmaktadır.

Tahminler

Ancak, bugün ortaya atılan modeller bütün bahar ayları 'boyunca aynı hava içinde devam edecek miydi ? Yoksa moda krallarının yeni kaprisleri aradan bir iki ay geçmeden daha başka değişiklikler de getirecek miydi? Bu bakımdan pek çok kadın yeni elbiseler yaptırırken tereddüt içindedir. Çuval biçimi ilâni-"haye -yani bahar boyunca, devam edecek miydi? Fakat, ortaya atılan modanın, birdenbire kaybolmıyacağı, hattâ daha bariz şekilde devam edeceği de söylentiler arasındadır. Çuval biçiminin gayesi kadının bütün hatlarını mübalâğalı bir şekilde ortaya çıkaran suni kuplara son vermekti. "Yumuşak, rahat ve tabii hat" modası birden yadırganmıştı. Bugün ise artık göze hoş gelmektedir. Çuval biçimi dümdüz jerse veyahut ekose elbiselerin uzun zaman modasının geçmiyeceği söylenmektedir. Hele yazın, kolları bile bulunmayan bu elbiselerin ne kadar kolaylıkla dikilebileceğini düşünenler kadınların bu biçimden kolay kolay vazgeçmiyeceklerini ifade etmektedirler.

Kati olarak bilinen birşey varsa modanın, esas hatlarda sade. fakat ince teferruatlar üzerinde zengin buluşlarla devam edeceğidir. Getirilebilecek olan yenilikler, olsa olsa dar etekli, rahat ve kısa ceketli penssiz döpiyeslerin, yakasız, kol kapaksız dümdüz çuvalların beyaz biyelerle süslenmesi olacaktır. Gene beyaz biyeli bere-şapkaların, bir cebi süsleyen puvanlı mendilin, çeşitli kravat ve fiyonkların, uzun kolyelerin, madalyonların, beklenmedik yerlerde kullanılan ceplerin, düşük kamerlerin, rahat iskarpinlerin, itina ile seçilmiş eldiven ve küçük şapkaların modasının devam edeceği muhakkaktır. Kareli ye tved kumaşlar neş'eli ve genç, görünüşleri ile ilkbaharda birçok kadınları' celbedeceklerdir. Yalnız yeni. tved ve yeni ekoseler geçen senelere nazaran çok daha aristokrattır. Bu kumaşlar ele çok daha yumuşak gelecek bir şekilde ve pastel renklerde, yani soluk renklerde dokunmuştur. Tezatlardan ve gözalıcı renklerden kaçınmaktadır. Bu kumaşlar ' daha ziyade geniş mesainatlıdır ve el dokumasını, örgüyü taklit etmektedir. Büyük rağbet görecek olan kıyafetler örgü kıyafetlerdir Örgü elbiseler, döpiyesler, mantolar hattâ.tuvaletler o derece modadır ki, dışarlarda metre ile örgü kumaş satılmaya başlanmıştır. Örgü örmeye vakti olmıyan kadınlar bu hazır örgüleri kesip biçip, şimdiden kendilerine bahar için rob mantolar, döpiyesler, çuval elbiseler hazırlamaktadırlar. Bu arada Ankara yünü, buklet vünler gene moda olmuştur. Büyük terazilerin yeni kaprisleri ne olursa olsun kadınlar her çeşit örgü kıyafetlerle ilkbaharı korkusuzca geçirebileceklerdir.

TİYATRO

İstanbul

Cep tiyatrosu

Geçen hafta perşembe gecesi Cep Tiyatrosunun kulisinde bir genç kız, çok sevdiği bir şeyi kaybetmiş olmanın acısı Jçindeymiş gibi, iki gözü iki çeşme ağlıyor ve hep aynı cümleyi tekrarlıyordu:

"— Bu akşam iyi oynayamadım."

Etrafında toplanan arkadaşları, bu masum tavırlı genç kızı çok iyi alılıyorlardı. Zira üç yıldan beri Cep Tiyatrosunun. o küçücük binasına ayak basan her genç sanatçının "iyi oynamak" tan başka hiç bir kaygusu olmamıştı. Tiyatrodan daha çok sevdikleri, her gece iyi oyun vermekten daha çok istedikleri hiç bir şey yoktu. Ne sen-ben kavgası, ne de her tiyatronun içinde rahat huzur bırakmayan aktör, aktris kaprisleri bu binanın kapılarından içeri girmemişti. Bunun için de Haldun Dormenin idaresinde, bu genç sanatçılar topluluğu dördüncü çalışma yılma da aynı ihtiraslarla başlıyorlardı.

William Saroyan'ın **"Hey** Merhaba,, sında E. Kalgu ve E. Dilligil

Arayan Mevlasını da bulur belâsını da...

(Haldun Dormen bu yıl, Cep Tiyatrosunun rejisörlüğünü orada yetişmiş iki genç arkadaşına, Yılmaz Gruda ve Erol Keskine bırakmıştı. Gruda sahneye, William Saroyan'ın "Hey merhaba" sini, Keskin de Eugene Labiche'in "İki sıkılgan"ını koymuştu.

. "Hey merhaba", Saroyan'ın bütün eserlerinde olduğu gibi "dostluğa, sevgiye övgü" havasını, taşıyan, tek perdelik bir piyesti: Üç yıldan ben kaybolan şansını ve kendi Kendine Katey adını verdiği genç kızı arayan bir delikanlı, Katey'i bulduğu gün, hem şanssızlıktan, hem de bir "çakal kadar yalnız"lıktan kurtulacak. Kasaba kasaba dolaşırken, kendisinden para sızdırmak isteyen evli bir kadinin namusuna tecavüz etmek suçuyla hapse atılır. Hapishane hücresinde, tıpkı onun gibi, kendi dünyası içine kapanıp kalmış, sevgiyi, dostluğu paylaşmaya hazır bir genç kızla karşılaşır. "Hey merhaba" hitabına, hapishanenin hizmetçisi olan bu kız "merhaba" ile cevap verir. Delikanlı nihayet Katey'i bulmuştur. Ama bir gece önce işlediği suc yüzünden bu buluşma, çok kısa sürecektir. .

Yalnızlıktan kurtulmak, yarımlıklarım öbür insanların dostluk sevgisinde tamamlamağa çalışmak.. Saroyan'ın insanoğlunun baş problemi olarak gösterdiği şey işte budur. Saroyan'ın ikinci özelliği kahramanlarını, ne kadar trajik bir kaderin taşıyıcısı olursa olsunlar, son derece sakin, gürültü ve patırdısız konuşturmak ve yaşatmak. Grudanın "Hey merhaba"yi bu anlayışla sahneye koyması, hele. eserin sonunda ölüm sahnesine bir kıyametin kopması havası vermekten kaçınması, Haldun Dormenin Cep Tiyatrosu sahnesini genç arkadaşlarına emanet etmekte haklı olduğunu ispat ediyor.

Piyeste genç adamı yaşatan Erhan Dilligil, bu adamın hem canlılığını?" hem de "çakal Maçlar yalnız"lığını beraberce duyurabiliyordu. Yalnız bazı sahnelerde birinden öbürüne "geçiş" leri biraz daha belli etmeğe çalışması kabildi. Kuliste "bu akşam iyi oynıyamadım" diye ağlayan Esen Koflu ise, sahneye ilk defa çıkmasına rağmen -oyunun başından sonuna kadar hiç bir yerde acemilik göstermedi. Konuşma tarzını da "çocukluktan biraz daha kurtarır, başka rollerde de aynı başarıyı gösterirse, sahnemizin kendisinden çok bahsettiren değerleri arasına katılacağı muhakkaktı. "Köca"yı oynayan Baki Tamer, kısa fakat çok dikkatli olmayı gerektiren rolünde yapılması gerekeni yanti. Yalnız "öteki adam"da Arhan Tekvarın bir Frankeştayn tipi yaratmasının, sebebi hikmeti anlaşılmıyordu. Duygu Sağıroğlu da, piyesin havasına en uygun dekor ve kostümleri seçmesini bilmişti.

Sıkmayan sıkılganlar

İkinci eser, Labiche'in "İki sıkılgan"!, sadece bir tek durum içinde sıkılganlığın taşıyabileceği komik unsurları teşhir eden. gene bir perdelik bir komedi idi. Kızma talip, olan delikanlılara sadece utangaçlığı yüzünden "Hayır" diyemeyen bir baba, aynı derecede sıkılgan olduğu için bir türlü ondan kızını istemeyen gene bir avukat, bu arada avukatı seven ve hiç hoşlanmadığı nişanlısını baştan savmak için, babasını cehennem azabına sokan bir genç kız. Piyesin bütün örgüsü bu idi.

Sonunda avukat, tırnaklarını törpülemekten başka düşüncesi olmayan nişanlının, vaktiyle karısını dövdüğü için hüküm giymiş bir adam olduğu-

"İki Sıkılgan,, da Susen German, Sezen Göknur, Osman Bircek

"Hayır,, denemiyen oyun

nü ortaya çıkarınca hadise tatlı bir neticeye ballanır.

Thilbaudier rolünde hiç mübalâğa. ya kaçmadan sıkılgan bir babayı can. andırmakta Osman Birced, gerçekten ustalaşmış bir aktör öldüğünü ispat etti. Baba Pir ise, genç avukat rolünde zaman saman sıkılganlığım lüzumsuz titremelerle ifade gayretine düsmesiydi vazifesini tamamen başarmış sayılabilecekti. Genç kız Ceçile'de Susen German, canlandırdığı tipin gerektirdiği kadar hareketli ve sevimli olmayı başardı. Ellerine fazla düşkün Garadoux'yu Özcan Teker, şaşkına dönmüş hizmetçi Anette'i de Sezen Göknur. ölçülü ve kusursuz bir Şekilde oynıyarak Cep Tiyatrosuna bağlanan ümitlerin boşa gitmiyeceğini gösterdiler.

Ankara

Bir ipte iki cambaz

Geçen haftanın başında Ankara tiyatroseverlerini tatlı bir sürpriz bekliyordu. İstanbuldan gelen amatör bir tiyatro "Kraliçe ve Âsiler"i bymyacağını ilân etmişti. Halbuki Devlet Tiyatrosu da birkaç gün önce Üçüncü Tiyatroda aynı piyesin oylandığını bildiren afişlerini asmıştı. Böylece Ankara seyircisi sırtını devlete dayamış bir mektepli tiyatro ile elini bankalara açmış bir alaylı tiyatronun tesadüfi çarpışmasına şahit olacaktı.

İstanbuldan gelen alaylı tiyatronun adı "Sahne 8" di. Tiyatro mikrobunu kapmış sekiz genç bir gün Beyoğlu pastaharieleıinden birinde yanyana gelmişler ve' "Şahne 8"i kurmuşlardı. Fakat İstanbulda devamlı temsiller verebilecekleri bir sahne bulmak imkânsızdı. Bu sebeple de bir "turne tiyatrosu" olarak çalışmaya karar vermişlerdi. Şimdi de "Kraliçe ve Âsiler"i oynamak üzere Ankâraya geliyorlardı.

"Kraliçe ve Âsiler" ünlü İtalyan yazarı Ugo Betti'nin bir eseri idi. Yazar uzun hâkimlik mesleği sırasında insanların ne kadar iki yüzlü olduklarım yakından görmüş ve insanlığın yine de hürriyet, eşitlik, hak, hukuk, adalet gibi bir takım mefhumlar arkasında koşmasını acı bir gülümsemeyle seyretmişti. Ugo Betti'ye göre bütün mefhumlar kutsaldı. Fakat bütün gün bu mefhumları çiğneyen insanların, bir anarşi içinde kaybolup gidebilecekleri korkusuyla yine de bu mefhumlar m mihengine bel bağlamalarını oldukça gülünç buluyordu.

• İşte bu düşünceyle Ugo Betti piyeslerine, hakkın kimde olduğu kolayca kestirilemiyen temalar seçmişti. Kişileri belirsizdi. Hak ve hürriyetleri için başkalarının hak ve hürriyetlerine el uzatan, ilâhi kudrete inanıp boyun eğen, kudretleri dışına çıkarmayıp kuvvetliler gibi düşünmeye, mecbur olan kişiler, değişik kılıklarla Betti'nin piyeslerinde yer almaktaydı. Bütün bunların üstünde "Kraliçe ve "Âsiler" ihtilâl fikrim işlemekteydi. İhtilâl, bozulmuş bir düzenin yeniden kurulması için yapılırdı. İhtilâllerin getirdiği yeni düzenler, bir gün yine başka bir.İhtilâle ihtiyaç gösterecek şekilde bozulurdu.

Ugo Betti, insanların bu kararsızlığım belirsiz bir hava içinde seyircilerine aktarmaktaydı.

Kraliçenin Asileri

Tiyatro pazarını tekelinde bulunduran devlet tiyatrolarına isyan etmiş amatör tiyatrolardan biri olan "Sahne 8" in rejisörü Fikret Akan, Ugo Betti'deki bu güçlüğü görebilmişti. Ugo Betti'nin karanlık lisanı ve ağır muhtevası esasen seyirciyi bir hayli yormaktaydı. Seyirci bir takım cümleler a r a s ı n d a esas muhtevayı ka çırabilirdi. Bu bakımdan onun gözüne

Nur Sabuncu

Kraliçenin asisi

hitap etmek başarıya ulaşmak için baş vurulması gereken ilk yollardan biriydi.

Fikret Akan da bu noktadan hareket etmişti. Meselâ perde' açıldığı zaman bir köşede "yaşasın kraliçe" ibaresi okunmaktaydı ve üstü çizilmişti. Daha altta ise "yaşasın Biante" yazısı görülüyordu. Bu, ihtilâlin başarılmış olması demekti.- Fakat 'ihtilâlin liderleri birer birer yok olup yerine yenileri geçtikçe, isimler karalanıyor, altına yenileri yazılıyordu. Böylece daha perdenin açılmasında, yazarın sözlerinin dışında bir takım şekillerle eserin muhtevası seyirciye hazmettirilmiş oluyordu.

Bununla beraber eserin bu genel kavranışı içinde okuyucuların sağa sola kaymaları, amatörlükten gelen ses düzensizlikleri, mizansen aksaklıkiârı "Sahne 8 '- ' topluluğunda da görülmekteydi.. .... Kraliçeye gizli gizli sevgi besleyen, oysa ihtilâl çilere uşaklık eden kapıcı rolünde "Yılmaz Toközün diyalekte kaçan bir ses kullanması, buhdan dört yıl. kadar, önce Türkiyenin ilk kadın Hamlet'i olarak sahneye çıkan. Nur Sabuncunun şık sık başını yukarı kaldırıp, gözlerini kırparak konuşması kollarını yana açması tecrübesizliğin tipik örnekleriydi.

Pansiyon odalarında kiraya yerilen aşağılık bir kadın olan Argia'da Nur Sabuncu, fizik yapısındaki kusursuzluğunu rolü içinde eritmekte bir hayli güçlük çekmişti. Argia, ölüme, giderken "ilk defa beklettiğini" söylüyordu. Halbuki sahnedeki Nur Sabuncu, hayatı boyunca "birçok defa bekletebilmiş" kabiliyette Ur Argia idi..Dununla beraber Nur Sabuncunun sağlam bir sahne duygusu vardı. Ses tonlarıyle, hareketleriyle oyun hissini kaybetmeden sözlerin kesifleştiği sahneler yükselebiliyordu.

Halkın zalim bildiği, oysa gerçekte bir karıncayı bile incitmekten âcizolan Kraliçeyi Tolga Tiğin oynuyordu. Bir kraliçe olarak asil, gururlu bir kompozisyon çizmek yerine, yaşamak kaygısına kapılarak köylülere, çobanlara kendini teslim eden bir kadın olarak silik bir kompozisyona gidilmişti.

İhtilâlin fikir cephesini canlandıran, eski papaz Amos rolünde Suphi Kaner, sesine gururlu ve esrarlı bir hava vermek istemişti. Ancak piyesin muhtevasını seyirciye açıklıyan. ve ihtilâlin bininci adamı plan Amos'un daha parlak insanî duygularını sakladığı nisbette daha yırtıcı olması ge. rekirdi.

Yaşamak fikrinin, kudreti elde tutma fikrine bağlı olduğuna inanan, bunun için de boyuna saf değiştiren Raim'i oynıyan Senih Orkan temsiiin başarılı tiplerinden , birini çizmişti. General Biante'de Fikret Hakan, sesinin küçüklüğüne rağmen mimik kullanarak ihtilâlin zulmeden cephesini kaba çizgileriyle vermişti. Maupa'da Esen Emekçilin, Yolcuda Can Kolukısanın başarılı kompozisyonları ile birkaç aksak adım bir yana, Ugo Betti'nin muhtevasına varılıyordu.

Geçen haftanın sonlarında "Sahne 8" topluluğu belki, de zarar. hanesine bir kaç' rakam daha ekliyerek İstanbula döndü. Amatör tiyatroların maceralarını yakından bilmiyen seyirciler, aynı ipte oynayan iki cambazdan hangisinin dengesini kaybettiğini belki de kestirememişlerdi. Fakat gün geçtikçe sırtım devlete dayamış tiyatroların karşısında amatör tiyatrolar yer alıyorlardı. Belki tesadüfen de olsa, bu tiyatrolar arasında bir yarış bağlıyacak ye yine belki de devlet tiyatroları bugünkü çalışma tempola. riyle bir gün ipten düştüklerini göreceklerdi,

Filmcilik

"Kahrolsun tenkidciler!..."

Yeni basın kanunu sayesinde iki "hafta önce "Milliyet'.'iri sinema tenkidleri sütununa davetsiz misafir olarak yerleşen bir prodüktörümüz sinema tenkidlerinin nasıl, olması icabettiğini anlatırken, ondan tam bir hafta önce İngilterenin tanınmış sinema mecmualarından birinde "Nasıl tenkidci olunur?" başlıklı bir yazı 'çıkmıştı. Yazı bir resimle süslüydü; resimde elinde kılıç tutan tanıdık bir çehre görülüyordu. Yazıyı okumıyan yahut resimdeki adamı tahımıyan kimseler ilk ağızda, "Anlaşılan, sinema tenkidçisi olmak için önce kılıç talimleri yapmayı tavsiye ediyor..." " diye düşünebilirlerdi. Ama yazıyı okuyanlar yahut resimdeki adamı tanıyanlar, işin başka türlü olduğunu hemen anlamışlardı. Zira elinde kılıç tutan adam, Amerikalıların ürilü prodüktör rejisörü Cecil B. De' Mille idi. Mecmuanın sahipleri, Cedi B. De Mille'in son filmi "The Ten Öommandments - On Buyruk'"ün Londrada oynatılacağı gün tenkideilere yaptığı nasihat yollu konuşmayı basıyorlardı, işe biraz mizah karıştırmak için de, prodüktörün filmi çevirirken eline aldığı bir kılıçla çekilen resmim basmışlardı. Yazıyı okuyanlar mecmua sahiplerine hak verdiler: Cecil B. De Mille, sinema tenkideilerine kılıç kullanmasını öğretmektense kılıcım saplamayı tercih ederdi.

"Sexodus" ,

Cecü B. De Mille'in Londralı tenkidcilere nasihatte bulunması, Amerikada tenkidcilerden ağzının yanık olmasındahdı. "On buyruk" büyük reklâmlarla ortaya çıkmıştı. Mike Todd'un "Seksen günde devriâlem"i hariç belki de hiçbir film i - çin bu kadar gürültülü j reklam yapılmamıştı. De Mille, yetmiş beşinci yıldönümü için hazırladığı bu yetmişinci filminden, o pek düşkün olduğu "muhteşem", "abidevi" gibi sıfatların esirgerimemesi için büyük gayretlerle çalışmıştı. Aylar boyunca başına gönderilen bültenlerde "On buyruk" a ait bir şürü istatistik bilgi veriliyordu. "On buyruk" 12 milyon dolara çıkmıştı; "On buyruk"un yalnız .bir sahnesinde yirmi bin kişi görünmüştü; De Mille, 1923 te bir "On buyruk" daha çevirmesine rağmen bu yeni filmin planlanması için. tam on yıl çalışmıştı; yalnız Kızıldenizin açılıp kapanması sahnesi için 1 milyon dolar sarf edilmişti; aynı sahne için 300.000 galon su, 600 metreküp beton harcanmıştı; filmde emeği geçenlerin adlarını gösteren, filmin başındaki yazılar bile tam on dakika sürüyordu, v.s. v.s.!. Ama gelgelelim bütün bunlar tenkidcilere hiç tesir etmemişti. Hemen hepsi dönüp dolaşıp aynı hükümde birleşiyorlardı: "On buyruk", De Mille'in birçok filmleri gibi bir panayır eğlencesi olmaktan öteye geçemiyordu. Cinsiyetle din bahislerinin karıştırıldığı bir panayır eğlencesi... Time'in tenkidçisi "On buyruk"u anlatmak için kendini fazla zorlamaya lüzum görmeksizin yeni bir kelime icadediyordu: "sexodus" "On buyruk"un en iddialı, en özenilerek çevrilen sahnesi, "Tevraf'ın ikinci kitabı "Exodus" ta Musanın önderliğinde Mısırdan çıkıp Kızıldenizi geçerek Firavunun elinden kurtulan yahudilerin macerasını anlatan kısımdı. Filmin geri kalan sahneleri ise tarihî kıyafet bahanesi altında yarıçıplak, güzel vücutlu kadınların aşk maceralarını hikâye ediyordu. O halde cinsiyetin karıştırıldığı bu çıkış hareketinin hikâyesini anlatmak için

Cecil B. De Mille

Tenkitçinin en iyisi ölmüşüdür

"sexodus"tan güzel kelime olabilir miydi? Zaten De Mille'in bu tutumu yeni .birşey de sayılamazdı. De Mille Eski din kitaplarını (Tavrat ile İncil) tükenmez bir kaynak olarak daima kullanmıştı. Tevratın birçok bahisleri en heyecanlı macera filmlerine taş çıkaran hikâyelerle doluydu. Peygamberlerin maceraları okuyucunun daima ilgisini çekiyordu. Cinsiyet meselesine gelince, ne zar man bir edebî eserin müstehcen olduğu iddia edilse,, hakkında müstehcenlik davası açılsa, eseri müdafaa edenler pek de haksız olmıyarak- o zaman Tevrattaki bazı kısımları bile sansür etmek icabedeceğini ileri sürmüyorlar mıydı? De Mille bu hakikatleri hiç bir zaman gözden uzak tutmamıştı. "The King of Kings e İsanın hayatı" (1926). "The Sign of the Cross . Haç İşaret:' (1932), "The Crusades - Haçlı seferleri" (1935), "Samsun and Delılah" (1949) hep "sebcedus" zihniyetine göre çevrilmişti, üstelik bunun "maddi ve manevi mükâfaf'ını da görmedi değil.

Boşa çıkan' oyun

De Mille, "Nasıl. tenkidci olunur?" yazısında "maddi, manevi mükâfat'lardan bahsetmiyordu, akdine Amerika ve Kanadada yirmi beş milyon seyirci sağladığını övünerek ileri sürüyordu. "Miillyet'teki mızmız ifadenin aksine, tıpkı filmlerindeki gibi yüksekten atan bir edası vardı. Ama bu ufak tefek aynlıkların yanında her iki yazıda da dikkate değer bir zihniyet beraberliği vardı. İkisinde de tenkidci düşmanlığı yer almaktaydı. Yerli prodüktör, şimdilik, tenkidciye kazancına mâni olduğu için kızıyordu. De Mille, ise kazanç sağlamıştı ama, o da ticarî eserine niye sanat eseri demiyorlar diye kızıyordu. Doğrusu prodüktörlerin yerlisi de yabancısı da doymak bilmiyorlardı. Halbuki mesele gayet basitti. Tenkidciler! bu kadar düşünüyor, memnun kalmalarım istiyorlarsa ortaya iyi bir eser koymak yeterdi. Ama o, işin sor tarafiydi; Kolay tarafı ise tenkidciye işini bilmediğini söylemek,, "pederane" bir edayla nasihatlarda bulunmak, mesleğini öğretmeğe kalkışmaktı. "Milliyefteki tekzipte de, '"Films and Filming"teki yazıda da yerli, yabancı prodüktörlerin ,yap tıkları buydu.

Filmler

Acı Lokma

1951 yılında Roma gazetelerinin, birinde, daktilo yazabilen bir kâtibe arandığını, isteklilerin verilen adrese saat 11 de müracaat etmelerini bildiren bir ilân çıkmıştı. İlâm veren müessese küçüktü, teklif edilen ücret fazla değildi. Fakat işsizin sayısı çok, iş bulmak ise pek güçtü. Saat 11 de, müracaat yerine 200 den fazla kadın gelmişti. Binahın merdivenleri bekleşen kadınların ağırlığım çekemedi ve cökjtü. Bu kazanın sonunda bir genç kız 'öldü, 70 kadarı da yaralandı.. Ertesi yıl çevrilen iki îtalyan filmi bu hâdiseyi kendilerine konu ediniyorlardı.

4-5 yıl önce memleketimizde gösterilen "Tre storie proibite . Üç kızın hikâyesi" geçenlerde ölen emektar rejisör Augusto Genina'nın eseriydi. Genina'mn filmi merdiven çökme kazasında yaralanan üç kızın ayrı ayrı hikâyelerini anlatıyordu. Bunlardan biri çocuk" yaşta uğradığı tecavüzün tesirinden kurtulamamış olan bir genç kızdı. Öbürü iktidarsız bir koca ile evlenmiş, sonuncusu ise uyuşturucu maddelere

alışmıştı. Görüldüğü gibi üç hikâye-'nîn hiçbir müşterek tarafı yoktu. Kaza ise sadece bunları birleştiren ve olayla doğrudan doğruya ilgisi olmayan bir. motifti.

Çevrilişinden 6 yıl sonra memleketimize gelen "Roma, Ore II - Acı Lokma" ise çok daha sağlam bir istikamette yürüyordu ve neo-realizmin en tipik eserlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Genç rejisör Giuseppe De ıSantis'in filmi tamamen kaza üzerinde dönüp dolaşıyor. İş ilânına kimler müracaat.etti? Müracaat sayısının bu kadar yüksek oluşu nedendir? De Şantis böylece belli bir hadisenin yardımıyla bütün" bir cemiyetin sosyal durumunu açıklamak İmkânını buluyor. Neo realizmin baş nazariyecilerinden Cesare Zavattini ile senaryoda iş birliği yapmış olmasının "Acı Lokma"nm dikkate değer bir eser haline gelişinde şüphesiz büyük payı var. Hadiseden kim sorumludur? Merdiveni yapan; mimar mı? İş ilânını veren şahıs mı? Binasını tamir ettirmeyen ey sahibi mi? Sırasını atlayarak müracaat yerine -giren, böylece merdivenin çökmesine yol açan hâdisele-;re sebebiyet veren genç kadın mı? Yoksa bu kadar işsizi çaresiz bir araya getiren cemiyet düzensizliği **mi?**

De Santis aktüel bir hâdiseyi çıkış noktası kabul ederek savaş son rası İtalyasının bir büyük şehir sosyal panarpmasını ustalıkla çiziyor, "Acı Lokma" da hikayeyi sürükleyip götüren kahramanlar yok. Hikâyenin ekseni bizzat hâdisenin kendisi. Bu hadisenin içinde belli kah-, ram anlar yaratılıp Genina'mn filminde olduğu gibi ortaya ferdî meseleler sürülmüyor. Bunun yerine değişik zümrelerden gelen çok çeşitli . ve canlı tiplerin davranışlarıyla adeta bir röportaj halinde bir cemiyetin durumu ve görünüşü perdeye aksettiriliyor.

"Acı Lokma" önemli ve başarılı bir film olmasına rağmen şüphesiz bir "Bisiklet.. Hırsızları" kadar mükemmel değil, De Santisin bir şaheser yarattığı iddia edilemez. Filmin kahraman yaratmama kararında oluşu tenkid edilmese bile ortaya çıkardığı tiplerden bazılarının davranışları fazla derine gidememek yüzünden inandırıcı olmaktan uzak kalıyor: Meteliksiz ressam" âşığıyla (Raf Vallone) birlikte yaşamak isteyen zengin kızının (Lucia Bose) ve hizmetçi kız (Delia S'cala) ile silindirce delikanlının (Armando Francioli) hikâyelerinde olduğu gibi.. Hikâyenin sosyal yönü üzerinde beşeri yönünden çok daha fazla durulusu, çevrilişinden altı yıl sonra, ortaya koyduğu meseleler» birçoğu halledildikten sonra memleketimize gelen "Acı Lokma"yı dramatik değerinden kaybetmeye mahkûm ediyor.

Maamafih "Acı Lokma" meziyetleri küsurlarından çok daha ağır basan bir film "Riso Amaro - Acı Pirinç" ile şöhret yapan Giuseppe De Santis'in muhakkak ki en, başarılı eseri. Michelangelo Antonioni ve Carlo Lizzani gibi rejisörlüğe geçmeden önce tanınmış bir sinema yazarı ve film tenkidçisi olan, gene onlar gibi Visconti'nin büyük, tesirlerini taşıyan De Santis sağlam ve sürükleyici bir sinema tekniğine sahip. "Açı Pirinç" te şekilcilik temayülleri gösteren bu teknik "Acı Lokma"da bir meseleyi en iyi açıklayan bir vasıta haline geliyor. Böylece filmin» kuru bir mesaj olmaktan kurtulup ilgi çeken bir sanat eseri olması sağlanıyor. Bu arada kısa rollerinde Paolo Stoppa ile Lea Padovani'nin başarılarım kaydetmek de verinde olur.

Carla del Poggio "Acı Lokma' da
Bir merdiven çökmüştü

MUSİKİ

Besteciler

Sirkat

Bestecilerin hele büyük üstad olarak tanınmıyan, bilhassa genç bestecilerin- maruz kaldığı başlıca tenkitlerden biri, şu veya bu büyük üstadın tesirinde kalmiş, hatta bâzi melodileri onlardan aşırmış olmaktır. Geçenlerde ünlü Fransız bestecisi Georges Auric de böyle bir ithamla kar şı karşıya kaldı. Auric, hiç bir zaman bir büyük üstad olmamakla beraber, günümüzün kalbur üstünde kalmıya muvaffak olmuş bestecileri ndendir ve artık dağılmış, tarihe mal olmuş Fransız Altıları -"Les Six". grubunun üyelerindendir. (Diğerleri Honegger, Milhaud, Poulenc, Tailleferre ve Durey). İşın tuhaf tarafı, Auric'in mahnı çaldığı iddia edilen şahıs, bir büyük üstad olması bir yana, bugüne kadar adı sanı duyulmamış bir Amerikalıdır. Sidney Hirshon adında biri. İddiaya göre Georges Auric, "Moulin Roııge" adlı film için yazdığı, hâlâ dillerde dolaşan meşhur valisi Hirshon'un 1934'te yazdığı "Londranın Canlan .Gene Çalıyor" adlı bir parçadan aşırmıştır. Bu iddia üe Sidney Hirshon, "Moulin Rouge" filmim yapan United Artists Şirketinden iki milyon dolar tazminat talep etmektedir.

Dâvayı bir karara bağlamak için. geçenlerde, bîr Washington mahkemesinde, mütehassıslardan meydana gelmiş pir jürinin kanaatine başvuruldu. Jüri, zencilerin musikiden daha iyi anladıkları düşüncesiyle, üç zenci ve bir beyazdan meydana gelmişti. Hâkimin karşısında, tarafların iddialarım ispat etmelerini kolaylaştırmak maksadiyle kiralanmış, bir piyano vardı, önce Sidney Hirshon söz aldı. Yuvarlak yüzlü, siyah saçlı bir adamdı. Ne bir çalgı çalmasını, ne de nota okumasını biliyordu. "Bestelerimi bir manv";.iona şarkı"söyleyip kaydeder" dedi. Hirshon'un iddiasını 7 ".Madeline Golenıan adlı, piyano öğretmeni bir zenci kadın ispatlamaya çalıştı, İki melodiyi de piyanoda çaldı. "İkisi de aynıdır. Fakat refakat partileri farklıdır. Ama bu birsey değiştirmez. Bifteği istersalçayla, ister soğanla yiyiniz. Yediğini,z hep biftektir" dedir. Sonra bir Amerikan halk şarkısını, farklı armonilerle, "Önce salçalı, sonra da soğanlı olarak" çaldı.

Şahit: Beethoven

Georges, Auric'ı, Amerikalı tenkitçi ve besteci Dr. Sigmundi Spaetih müdafaa ediyordu. Humperdinck. den Delius'den,, Liştz'dep Beethoven'-den birçok melodi çaldı. Bunu askeri havalar ye-çocuk şarkıları ta-

kip etti. Hepsinde birbirine benziyen melodiler vardı. Maksadı, melodilerin "tabiatta bulunduğunu" ortaya koymaktı.

Sonra, Georges Auric hâkimin karşısına çıktı. "Bu dâva, bir komedi haline geldi artık" dedi. Piyanoya geçti ve Beethoven'in "Eroica" senfonisinin başlangıcındaki beş notayı çaldı. Gerçekten bu notalar, "Moulin Rouge" valsinin ilk notalarıydı. Sonra, beş nota daha çaldı. "Bunlar da, Fransız ordusunda çok kullanılan ünlü bir borazan motifinin notalarıdır". Hâkim birden canlandı. "Evet, dedi' hatırlıyorum. 1914'te Fransadaydmı". Georges Auric dâvayı kazanmıştı. Ama, tekrar piyanoya oturup Hirshon'un melodisini çalmaktan da kendini alamadı. Çaldı ve '"hiç de iyi bir vals değil" diye fikrini de söyledi.

Konserler

Yüksek voltaj

İstanbul Konservatuvarmdan geçen yıl mezun olan 22 yaşındaki Arın Karamürsel, Türkiyenin en iyi piyanisti sayılmaya namzet 'görülmektedir. Ankaralıların ilk olarak bir kaç yıl önce Devlet Konservatuvan salonlunda, İstanbul Belediye Konservatuvarı öğrencilerinin bir müşterek konserinde dinledikleri ye İki.hafta Önce Sanatseverler Klûbünde ve. Ses ve Tel Birliğinde verdiği konserlerle öğrencilik yıllarından beri neler yapmış olduğunu gördükleri genç piyanist geçen hafta İstanbulda Yeni Tiyatroda bir resital verdi.

Arın Karamürsel yavaş yavaş ısınan dinleyiciye tedricen tesir eden piyanistlerden değildi. Programdaki ilk eserin, Bach'ın Kromatik Fantazi ve Fuga'sının ilk notalarında halkı kıskıvrak yakaladı. Artık ondan sonra herşey, dinleyicinin tüylerini diken diken eden, onu yıldırımla vurulmuşa çeviren bir kudretle çalındı. Bach da kesin olmaktan uzaktı; kuru ve sinirliydi. Chopin'in Op. 35 sonatının son kısmı fırtına hızında .ve bulanıklığında- çalındı. Tempoları genel olarak çok hızlıydı. Ritmlerinde aksamalar oluyordu. Fakat Arın Karamürsel, yüksek voltajlı bir elektrik enerjisi kaynağı gibiydi. Olağanüstü bir şahsiyeti vardı. İstidat ve kabiliyetinin de aynı derecede olağanüstü olduğu- görülüyordu. Tekinlik imkânları boldu ve iyice gelişmişti. .Fakat bunları biraz daha titizlikle kullanması beklenirdi. Eserler eli nin altında bir oyuncak gibiydi. Fakat bunları, karakterlerine daha sadık kalarak çalması arzu edilirdi. Ama ne olursa olsun,. Arın Karamürselin heyecan verici, çalışına kendini kaptırmış bir dinleyici bunların pek farkına varamıyor, varsa bile bu genç piyanistin sanatçı şahsiyeti uğruna, küsurlarını hoş görebiliyordu. Arın Karamürsel, orkestra şefleri arasında Leopold Stokovski veya Leonard Bernstein'ın, Rugierro Ricci gibi bir kemancının, yahut Samson Francois gibi bir piyanistin mensup oldukları kategoriden bir icracıydı.

Hızlı tempolar,, Arın Karamürsel için büyük bir cazibe kaynağıdır. Bu yüzden sık .sık yavaş tempo taraftarı öğretmeni Ferdi Statzerle münakaşa eder. Fakat, çaldığı eserlerin her birini çok iyi kavramış olduğu, musikiyi yaşadığı için hızlı tempo yüzünden Debussy'nin "Çalılar" gibi rahat ve sakin çalınması gereken prelüdünün bile karakterli bozmamakta, "General Lavıne", ya da "Batı Rüzgârının. Gördüğü" gibi prelüdlerin özelliklerini' iyice belirtmeğe muvaffak olabilmektedir, öte yanda Chopin sonatının, cenaze marja gibi süratle ve parlaklığa tahammülü olmıyan bir musiki karşısına çıktığında da nasıl davranacağını bilmektedir. "Mezuniyet konserinde Chopin'in cenaze marşını çalarken, bir kaç gün önce Ölen dedem aklımdaydı. Bu defa da hep. Üsküdar vapuru faciasının kurbanlarım düşündüm..." diyor.

Arm Karamürsel ve Ferdi Statzer
Ders verme sırası öğrencide

Misafir

Arın Karamürseli yetiştiren Ferdi Statzer, Pazar sabahı İstanbulda San sinemasında Şehir Orkestrasının verdiği. konserin solistiydi. Ferdi Statzer İstanbulun en faal Piyanistlerinden biridir. Daha çok, resitale çalgıcılara ve şarkıcılara refakat eder ve bu sıfatla bazan Ankaraya da uzahir; arada sırada işte böyle kendi başına konserler de verir. Ferdi Statzerin iki çalışma sahasındaki başarısı arasındaki büyük fark, bir hafta içindeki iki konser vasıtasiyle, böylece halka sunulmuş oluyordu. Statzer, Arın Karamürselin -ve daha önce Ayşegül Sarıcanın Verda Ermanın, Gülseren Sadakın- gösterdiği gibi. çok iyî bir öğretmendi. Fakat piyano başına geçtiğinde istidatsız bir öğrenci kadar kötü çalıyordu. Bu bakmadan Beethoven'in Sol Majör Konçertosunu çalışı, alaşağı edilmiş krallara lâyık bir işkenceydi.

Konseri idare eden, bir misafir şefti. Cumhurbaşkanlığı Orkestrası şefi Robert Lawrence. Amerikalı şef Türkiyeye geldiğinden beri ilk **defa.** olarak Ankara dışında bir orkestra idare ediyordu. Kurulduğundan beri Cemâl Reşit Reyin idaresi altında çalışmış olan İstanbul Şehir Orkestrası. Lavvrence idaresinin özelliklerini başarıyla aksettirdi. Fakat gene de, şefle orkestra arasında "yeni tanışmadan" mütevellit sayılabilecek yadırgamalar yok değildi. Amerikalı şef programının başlıca eseri olarak, en iyi tanıdığı eserlerden birini, Berlioz'un "Symphonie Fantastique" ini seçmişti. İdaresi ilk üç muvmanda tatmin edici olmaktan pek uzak değildi. Fakat son iki kısım fazla gürültülü, fazla karışık, mizah ve "fantezi" unsurlardan, esere özelliğini veren sürprizlerinden mahrum olarak çalındı. Herşeye rağmen Robelt Lavvrence İstanbulda büyük bir başarı elde etmiş sayılabilirdi. Dinleyicilerden pekçoğu İstanbul orkestrasının bugüne kadar bu derece başarılı bir icra çıkarmamış olduğunu söylüyordu. Maamafih bu görüşte, komşu tavuğunun komşuya kaz görünmesinden ileri gelen bir mübalâğa payı olduğu şüphesizdi.

19 Mayıs stadı
Çimlerden ne haber?

Futbol

Bir sahamız vardı...

Güney Amerikanın şöhretli futbol ekibi Brezilya, İstanbulda oynıyacağı millî karşılaşma için Yeşilköye iner inmez, ekibin birçok tanınmış futbolcusu ve idarecileri kendilerini karşılamağa gelen basın mensuplarına ilk suali heyecan içinde sormuşlardı:

"Sahanız nasıl?"

Doğrusu aranırsa Yeni dünyanın futbol cambazları Maracana gibi harikulade bir stadda top oynuyorlar, Avrupa turnelerinde de Bern, Prag, Lizbon ve Roma gibi şehirlerin yüzbinlik fevkalâde çimlerinde top koşturduktan sonra .İstanbula iniyorlardı. Brezilyalılara bekledikleri cevabı verecek cesur .bir basın mensubu da yoktu. "Stadımız iyidir" demek için Avrupada top oynanan sahalardan bihaber olmak gerekirdi. Ancak, Brezilyalıları karşılamağa giden gazetecilerin hemen hepsi, Türkiye - Brezilya millî maçının oynanacağı Dolmabahçe stadının yürekler acısı halini yakından biliyorlar "sahamız iyidir, meraklanmayınız" demeğe de teşebbüs etmiyorlardı. Futbol sahası konusunda Türk gazetecilerinin boynu büküktü. Avrupanın hemen her köşesini süsleyen ve insanların futbol maçlarını rahatça takip etmelerini sağlayan stadyumlardan Türkiyede eser yoktu. Fakat bu hususta Türk futbolcularının da boynu büküktü. Değerleri yüzbinlerce lirayı bulan pekçok futbolcu bu tarlalarda top koşturur, adeta futbol cambazlığı yapardı. Fakat Brezilya, Macaristan, Almanya ve Yugoslavya gibi hakiki futbol cambazları da aym sahalarda top oynar ve hemen her yabancı futbolcu memleketimizde oynadığı maçtan sonra sahayı soranlara "Dehşet" demekten kendini alamazdı. Sahalarımızın baştan itibaren bu dorumda olduklarını söylememek gerekirdi. Türkiyede stadlar gürültülü. ihaleler, tepeden emirler, feryatlar ve pek çok seçim sonunda yapılır ve bir tek yıl dahi "oynar halde" tutulamazdı. Sebepler pek basitti. Yaz kış programsız bir. şekilde tek sahaya yüklenen çeşitli kümelerin maçları stadın maç Kudretini öldürür, fevkalâde bir bakım için bulunması gereken teknik elemanların yokluğu, çim ve tribtinslerin günden güne ölüme gitmesini intaç eder, milyonlar sarfıyla meydana getirilen eserler sadece programsızlık ve bakımsızlık yüzünden tarla olurdu. Misâl pek çoktu. Sahasızlık ileri sürülerek ve sadece kulüplerin teşkilât üzerindeki baskıları' yüzünden haftanın hemen beş günü üzerinde maç oynatılan, yaz kış dinlendirilmeyen Dolmabahçe bir bataklıktan farksızdı. Bunun yanı sıra emektar Şeref kaskatı bir toprak, Fenerbahçe engebelerle, dolu bir çayır, mahalli stadlar "stad". denilmiyecek alelade meydanlardı. Düşünülmesi gereken bir çok mühim mesele ve bu arada çok mühim saha, durumumuza rağmen "Biz Avrupalıyız" diyen teşkilât kademeleri, maçlardan sonra sahayı soranlara "dehşet" diyen yabancı futbolcuları nasıl karşılamıştı, acaba? Ancak, geçen yıla kadar saha durumlarını düşünerek pek bedbin olan spor meraklıları Ankaradan gelen bir haberi duyduklarında doğrusu bir hayli heyecanlanmışlardı. 19 Mayıs stadı maçlara kapatılmış, stadın revizyon ve büyütülmesine başlanmıştı. Bu, yabancı takımlara karşı 60.000 kişilik modern bir oyun yerinin hazırlanması demekti. Bu stad bittikten sonra artık Türk Gazetecileri "Evet, sahamız iyidir" diyebilecekler, meraklıları güçlükte seyrettikleri maçları rahatça görebileceklerdi. Uzun süren bekleme devresinde alınan bazı haberler son derece üzücüydü; Stadın yeni cimleri yanlış gübre verilerek yakılmıştı. Fa. kat sahanın seçim arifesinde, alelacele bir maçla açılması da o derece üzüntü uyandırmıştı. Yeni stadda maç oynayan futbolcular zamansız bir oyundan sonra camlarin bloklar hâlinde koptuğunu söylemişlerdi. 19 Mayıs stadının tekrar eden çıkma tehlikesi belirmişken gene bu sahada son derece saçma bir görüşle tertiplenen Türkiye - Belçika maçı taze çimi tamamen öldürmüş, henüz oturmayan zemin toprağını balçık haline getirmişti. Ümitle beklenen stadın hali tehlikeliydi. Bütün, çalışmalara yeniden başlanacak, yeni çim ekilecek, revizyon tekrarlanacaktı Vakit kaybı çoktu. Ancak, son hafta içinde dolaşan bir haber resmî makamları da meşgul etmeğe başladığında, spor çevrelerinde üzüntüden çok başka bir reaksiyon uyanmıştı. Adetâ hususî bir angajmanla Galatasaray ve Fenerbahçenin yeni stadda oynıyacakları ilân ediliyor ve bu maç için Başbakanın müsaade verdiği bildiriliyordu. Durum son derece tehlikeliydi. Başbakan stadın son vaziyetini iki maçta olanları elbette bilmezdi. Alâkalıların derhal ikazı ve bu maçın iptali gerekiyordu. Bir sahamız olacaksa buna mecburduk. Yoksa boynumuz gene bükük duracak, "dehşet" kelimesini daha uzun müddet işitecektik.

A T Ç I L I K

İzmir

Oyun başlıyor

Bu hafta İzmirlilerin bir kısmı Bas. bakan Menderesin gelmesiyle baş. lıyacak olan "imar hamlesi"ni dikkatle takip ederken, diğer bir kısım İzmirliler de Pazar günü bağlıyacak olan yarışlar hakkında kafa yoruyorlardı. 16 Mart günü izmirin harap girinyer . koşu meydanında başlıyacak olan'yarışlarla 1958 at yarışları mevsimi fiilen açılmış olacaktı. Atlar, jokeyler» aylarca evvel İzmire gelmiş ve yarışların başlangıcında iyi bir form tutmak için çalışmaya başlamışlardı. İzmirli, meraklılardan çoğu günlerden beri yağmur dememiş, çamur dememiş her sabah koşu yerinin yolunu tutmuş ve bu çalışına, lan yakından takip etmişlerdi. İdman galobu yapan atların derecelerini kronometrelerle tesbit etmişler, jokeylerle, seyislerle, antrenörlerle konuşmuşlardı. Bütün bu çalışmaların neticesinde ilk hafta hangi atların kazanacağı hakkında bir "fikir" sahibi olmuşlardı. Şimdi iş bu "fikir" ilerin paraya çevrilmesine kalmıştı. Yarışlar başlayınca bu dikkatli meraklılar, bahsi müşterek biletlerinin satıldığı gişelere yanaşacaklar, ceplerindeki paracıkları kâğıt parçalarıyla değiştireceklerdi. Tabii, bu paraların 5-10 misli artacağı ümidi ile...

Aylardan beri Şirinyerin çamuru içinde yuvarlanan at sahibi, antrenör, Jokey ve seyisler de, tıpkı bu meraklılar gibi, bilgi ve emeklerini paraya tahvil etmek için sabırsızlanıyorlardı. Ama bu ümidlerin gerçekleşmesini beklemek için en az yarışçılar ve yarış meraklıları kadar hayalperest olmak lâzımdı. Zira her talih oyununda olduğu gibi, yarışlarda da asıl kazahçlı, oyunu oynatan oluyordu. Türkiyede yarışçılar Üzerinde oyunu Jokey Klübü idare ediyordu ve neticede parayı kazanan da sadece oydu.

Sadık Giz
Yeni dost

Jokey Klübü idarecileri de tıpkı yarışçılar ve bahis meraklıları gibi yarışların başlamasını -ve kasalarına paralarının akmaya başlamasını- dört gözle bekliyorlardı. Onları sabırsızlandıran, diğerleri gibi sadece ümid de değildi; kazanç muhakkaktı. Bütün mesele, bu kazancın miktarım, arttırmaktan ibaretti ve doğrusu bu bakımdan Jokey Klübünün elinden gelen her şeyi yapmadığını iddia etmek haksızlık olurdu. Paranın, yarış yerine gelen meraklının cebinden Klübün kasasına akması için akla gelen ne varsa yapılmıştı ve yapılıyordu. Meselâ bu sene C grubu arap atlarına mahsus koşulara da -geçen yıl öne sürülen bütün mahzurlar bir ânda unutularak . ikili ve çifte bahis konuluyordu. Bu kararın hedefi, "hasılatı arttırmak" tan başka bir şey olamazdı. ,

Batak!..

Hakikaten Jokey Klübü, kuruluşundaki asıl gaye ve maksadı unutmuş gibi görünüyordu. İdarecilerin bütün dikkatleri satış bordroları üzerindeki yekûnlara çevriliyor ve böylece asıl. meseleler gözden uzak kalıyordu. Me. selâ İzmirde, üzerinde yarış koşulacak pistin manzarası yürekler açışıydı. Bir çamur deryası haline gelen pistte, suların tesiriyle derin çukurlar açılmış ve bunlar Sadece bir kaç kam. yon kumla doldurularak meseleye halledilmiş gözüyle bakmak tercih edilmişti. izmirde çıkan bütün gazeteler - at yarışları muharriri Jokey Klübünde vazifeli olan Yeni Asır hariç . bu pistte yarış yapılmıyacağını, yapılırsa bunca emekle yetiştirilen atlara çok yazık olacağım yazmışlardı. Bu iddialara Jokey Klübünün Umumi Kâtibi Sadık Giz, Zafer gazetesine verdiği bir beyanatla sözde cevap veriyordu. Umumi Katip, İzmir pisti hakkında "bu pistte yarış yapılamıyacağı hakkında bazı rivayetler dolaşmaktadır, ama Kanaatımıza göre pist yarışlara elverişlidir" demekle yetiniyor, müstakbel İzmir Hipodromu mevzuunda hayallere güzel bir manzara çiziyordu.

Dizginler kimin elinde?

Durum, yarışlar mevzuunda en selâhiyetli makamın - Ziraat Bakanlığı . müdahalesini icap' ettirecek kadar ciddiydi. Ama bakanlık ta yarış işlerinin idaresinde dizginleri tamamile Jokey Klübüne bırakmış gibi görünüyordu. Ümitlerini böyle bir müdahaleye bağlıyanları bekliyen sa dece hüsran olabilirdi.

Menderes V. kabinesinin ilâm sırasında Ziraat Bakam olarak Nedim Ökmenin adı okununca, yarışçılık işlerinin gidişinden şikâyetçi olanlar kendilerini yeni bir ümide kaptırmışlardı. Zira Jokey Klübünün sondan bir evvelki kongresinde, o zamanlar bakanlık koltuğundan ayrı düşmüş bulunan Nedim Ökmenin meseleye vukufunu gösteren çok yerinde tenkitlerle takdir topladığı henüz unutulmamıştı. Nedim Ökmen. o zamanki tenkitlerinde meseleyi o kadar, açıklıkla ve bütün aoılığı ile ortaya koymuştu ki, Jokey Klübü Umumî Kâtibi Sadık Giz, kendini tutamamış Nedim Ökmene karşı cok sert çıkışlarda bulunmuştu. Hattâ bir aralık "Artık o devirler geçti. Nedim Bey?" bile demişti. Geçtiği iddia edilen devir, Nedim Ökmenin bakanlığı idi ye Menderes V. kabinesinin ilânı ile bu devir yeniden ihya edilmiş oluyordu. Herkes Nedim Ökmenin yarış işlerindeki aksaklıkları düzeltmesini ve Jokey Klübünü , hizaya getirmesini bekliyordu. Ama boşuna beklediler. Zira bir[6] kaç gün sonra Ankara Hipodromunun muhteşem Şeref locasında Nedim Ökmen ile Sadık Giz yan yana ve mütebessim görünce limitlerini gömme zamanının geldiğini anladılar. Nedim Ökmenin o tenkitleri yaptığı gün ile yeniden bakan olduğu gün arasında geçen müddet içinde bir değişiklik olmuş, ya Sadık Giz Nedim Ökmenin seviyesine yükselmiş, ya da Nedim Ökmen Sadık Gizin seviyesine gelmişti." Yoksa bu iki "yarışsever"i yanyana görmenin başka izahı mevcut değildi. Yarış işlerinin Nadim Ökmen bakan olduktan sonraki gidişi, yeni bakanın Jokey Klübü Umumî Kâtibinin yanında yer aldığını gösteriyordu ve İzmir pistinin hali karşısında Ziraat Bakanlığının ses çıkarmaması, bu yer alışın delillerinden sadece biri idi.

Nedim Ökmen
Eski münekkit